

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Irena Batič

**Heteronormativnost pri programu
spolne vzgoje na osnovni šoli**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Podatki o diplomskem delu

Ime in priimek: Irena Batič

Naslov diplomskega dela: Heteronormativnost pri programu spolne vzgoje na osnovni šoli

Mentorica: izr. prof. dr. Vesna Leskošek

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Število strani: 156

Število prilog: 3

Povzetek

Spolna vzgoja je pomemben del izobraževalnega procesa, zato je potrebno, da smo je deležni vsi. Problem nastane, ko se predvideva heteroseksualnost učencev/k, saj to vodi v spolno vzgojo, ki je namenjena samo delu populacije. Znotraj naloge sem predstavila, kako se je skozi zgodovino razvijal odnos do homoseksualnosti in kako se je spolna vzgoja uveljavila znotraj šolskega prostora. Predstavila sem pojem heteronormativnosti, njene posledice in pravni okvir, ki naj bi zagotavljal upoštevanje različnih spolnih usmerjenosti na vseh področjih. S kvalitativno analizo učnih načrtov, učbenikov, programov spolne vzgoje in intervjujev z izvajalkami spolne vzgoje sem raziskala, ali je spolna vzgoja znotraj osnovnošolskega izobraževanja heteronormativna in potemtakem diskriminatorna. S heteronormativno naravnostjo šolskega prostora osebe, ki so istospolno usmerjene, ne dobijo pripoznanja, vključitve in informacij, do katerih so zakonsko upravičene.

Ključne besede: heteronormativnost, spolna vzgoja, istospolna usmerjenost, homoseksualnost, izobraževanje, diskriminacija

Title: Heteronormativity in the Program of Sex Education in Primary Schools

Abstract

Sex education is an important part of the educational process, so it is necessary that everyone can receive it. If the educators presuppose all pupils to be heterosexual, this leads to a sex education that is aimed at only a part of the general population. In my graduation thesis I explained how the relations to homosexuality evolved throughout history and how sexual education was established as a part of education. I presented the concept of heteronormativity, its consequences and the legal framework that is supposed to provide the consideration of different sexual orientations in all areas. I have examined, through qualitative analysis, of curriculums, textbooks, programs of sexual education and interviews with sex educators whether sexual education in primary schools is heteronormative and therefore discriminatory. A heteronormative approach to sexual education prevents homosexuals from obtaining recognition, integration and information to which they are legally entitled.

Keywords: heteronormativity, sex education, same sex attraction, homosexuality, education, discrimination

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Irena Batič

**Heteronormativnost pri programu
spolne vzgoje na osnovni šoli**

Diplomsko delo

Mentorica:izr. prof. dr. Vesna Leskošek

Ljubljana, 2016

Najprej bi se zahvalila mentorici,izr. prof. dr. Vesni Leskošek za usmerjanje, priporočila in spodbudne besede med pisanjem naloge.

Iz srca hvala tudi staršem, sestri Anji in Jerneju, vsakemu za svojo obliko podpore, brez katere mi ne bi uspelo.

Univerza v Ljubljani

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a Irena Batič, študent/-ka univerzitetnega dodiplomskega študija Socialno delo, Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko 06050836, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:

» Heteronormativnost pri programu spolne vzgoje na osnovni šoli«.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo diplomsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega diplomskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatorstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o diplomskem delu in diplomskem izpitu;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno diplomsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani,

Podpis avtorja/-ice:

8.6.2016

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave diplomskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega diplomskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani,

Podpis avtorja/-ice

8.6.2016

Vsebina

1.	Uvod - opis problema	1
2.	Metodološki okvir	3
2.1	Vrsta raziskave	3
2.2	Viri podatkov in merski instrument	3
2.3	Populacija in vzorčenje	3
2.4	Zbiranje podatkov	4
2.5	Obdelava in analiza podatkov	5
3.	Zgodovinski okvir	6
3.1	Zgodovinski pregled odnosa do spolnosti v zahodnem svetu.....	6
3.2	Vpeljava spolne vzgoje v šolski sistem	10
4.	Pravni okvir	13
4.1	Področje izobraževanja	13
5.	Nova homofobija in homoseksualec kot Drugi	16
6.	Heteronormativnost	18
6.1	Posledice heteronormativnosti znotraj šolskega prostora	19
6.1.1	Nasilje zaradi spolne usmerjenosti.....	20
6.1.2	Vpliv na identiteto posameznika.....	21
6.2	Tišina kot strategija heteronormativnosti	22
7.	Pomen vključitve različnih spolnih usmerjenosti.....	26
8.	Inkluzivna šola in koncept pripoznanja	29
9.	Vloga izvajalcev/k pri vključitvi raznolikosti	31
9.1	Izobraževanje strokovnih delavcev	31
9.2	Mnenja strokovnih delavcev o vključitvi istospolne usmerjenosti	34
10.	Istospolna usmerjenost znotraj slovenskih šol	37
11.	Spolna vzgoja	40
11.1	Celostna spolna vzgoja.....	40
11.2	Razlogi za spolno vzgajanje mladostnikov	42
11.3	Obravnavna različnih spolnih usmerjenosti v osnovni šoli po WHO	44
11.4	Spolna vzgoja v času osnovnošolskega izobraževanja v Sloveniji.....	45
11.4.1	Pregled učnih načrtov obveznih in izbirnih predmetov	45
11.4.2	Heteronormativnost učbenikov biologije.....	51

11.4.3	Drugi viri informacij	53
11.4.4	Ponosen sem na (s)pol	55
11.4.5	Nacionalni inštitut za javno zdravje.....	57
11.5	Pogled izvajalk spolne vzgoje na vključitev istospolne usmerjenosti ...	62
11.5.1	Pomen spolne vzgoje v šoli in upoštevani vidiki spolnosti	62
11.5.2	Negativni vidiki spolne vzgoje v šoli	63
11.5.3	Vpliv javnosti in staršev	63
11.5.4	Vključitev istospolne usmerjenosti	64
11.5.5	Odnos izvajalk do istospolne usmerjenosti.....	66
11.5.6	Odziv otrok na istospolno usmerjenost.....	66
11.5.7	Razlogi za izključitev istospolne usmerjenosti.....	67
11.5.8	Pripravljenost izvajalk na upoštevanje različnosti.....	68
11.6	Projekt Virus	69
11.7	Primer dobre prakse: RFSU	70
11.8	Ali je trenutno poučevanje spolne vzgoje diskriminatorno?.....	73
12.	Pomen za socialno delo	75
13.	Zaključek.....	78
14.	Uporabljena literatura in viri	80
15.	Priloge	86
15.1	Priloga A	86
15.2	Priloga B	87
15.3	Priloga C	115

1. Uvod - opis problema

S pojmom heteronormativnost sem se prvič srečala v četrtem letniku študija socialnega dela, ko sem opravljala prakso na Društvu DIH. Do takrat, ne samo da nisem poznala koncepta heteronormativnosti, ampak se nisem zavedala, kako heteronormativnost prežema izobraževalni prostor. S pomočjo sodelavca na DIH-u sem za prakso pripravila delavnico Rahljanje heteronormativnosti v vrtcih, v kateri bi otrokom, preko branja pravljice o dveh pingvinčkih predstavila istospolno družino. Delavnice mi zaradi neodzivnosti vrtcev in omejenosti s časom žal ni uspelo izvesti. Na izbiro teme je vplivalo tudi to, da sem se med prakso udeležila Strokovnega posveta ob svetovnem dnevu boja proti AIDS-u. Po predavanjih sva s sodelavcem prišla do zaključka, da je javno zdravstvo še vedno negativno in stereotipno naravnano proti moškimi, ki imajo spolne odnose z moškimi. V spominu mi je ostala predavateljica, ki je v negativnem tonu nenehno opozarjala, da je »seveda« okužba s HIV najbolj pogosta pri moških, ki imajo spolne odnose z moškimi. Začela sem se spraševati, zakaj je tako, ter kje sem jaz osebno dobila največ informacij o zaščiti in negativnih posledicah nezaščitenosti spolnosti, kar me je privedlo do spolne vzgoje na šoli. Iz tega sem prišla do vprašanja, ali moški, ki imajo spolne odnose z moškimi, dobijo te preventivne informacije preko spolne vzgoje, saj je ozaveščanje pred spolno aktivnostjo najmočnejše orodje preprečevanja širjenja virusa HIV in pogosto prav pomanjkanje informacij vodi v nezaščitenosti prve spolne odnose.

V zahodnem svetu obstaja splošno sprejeta potreba po spolni vzgoji v osnovnih šolah. Njen namen ni samo poučevanje o človeški reprodukciji, ampak zajema tudi razvijanje pozitivnega in odgovornega odnosa do spolnosti. Preko spolne vzgoje dobijo otroci potrditev, da so novi občutki privlačnosti, ljubezni in poželenja del odrasčanja, ter jih hkrati opremi s spretnostmi, kako te nove občutke izražati in razvijati samospoštovanje vzporedno s spoštovanjem drugih. Poleg pozitivnih strani spolnosti pa je spolna vzgoja pomembna tudi za opremljanje otrok z informacijami o zdravi in varni spolnosti ter možnimi posledicami nezaščitenosti spolnih odnosov. Namen moje naloge je raziskati, ali dobijo zgoraj naštetu vsi učenci enakovredno ne glede na spolno usmerjenost. Ali spolna vzgoja upošteva načelo pluralizma ter res deluje na principu zagotavljanja specifičnih informacij vsem, ki te informacije potrebujejo oziroma bodo potrebovali. Zanimalo me je, ali so različne spolne usmerjenosti upošteevane v dokumentaciji, ki ureja spolno vzgojo v

publikacijah, s pomočjo katerih se ta izvaja ter ali izvajalke spolne vzgoje upoštevajo načelo pluralizma in spoštujejo različnost učencev preko vsebine, ki jo pri spolni vzgoji podajajo. Raziskala sem, ali je istospolna usmerjenost del vsebine spolne vzgoje ter, če je, v kakšnem kontekstu in pri katerih temah je vključena.

Naloga ni sestavljena iz ločenega teoretskega in metodološkega okvirja, ampak je strukturirana tako, da so teorija in rezultati raziskave združeni in se skozi celotno nalogo prepletajo.

2. Metodološki okvir

2.1 Vrsta raziskave

Raziskava heteronormativnosti pri programu spolne vzgoje je kvalitativna, ker osnovno gradivo sestavljajo zgolj besedni opisi, ki se nanašajo na raziskovalni pojav, katere sem tudi kvalitativno analizirala. Ker je namen naloge raziskati, ali je in kako močno je problematika heteronormativnosti vključena v vsebini spolne vzgoje, je raziskava eksplorativna.

2.2 Viri podatkov in merski instrument

Pri raziskavi se uporabila primarne in sekundarne vire podatkov. Primarni viri podatkov so intervjuji z učiteljicami biologije in medicinskimi sestrami. Uporabila sem delno standardiziran vprašalnik¹, da sem lahko glede na potek intervjuja postavljala dodatna vprašanja. Naredila sem dve različici vprašalnika: za učiteljice biologije in za medicinske sestre. Preden sem začela z zbiranjem podatkov, sem vprašalnik poslala v predogled Društvu DIH, če vprašalnik vključuje vsa pomembna področja spolne vzgoje, kjer bi morala biti upoštevana tudi istospolna usmerjenost.

Kot sekundarni vir podatkov sem uporabila raziskave drugih avtorjev ter določene dokumentacije in publikacije, ki vplivajo na vsebino spolne vzgoje na osnovni šoli.

2.3 Populacija in vzorčenje

Populacijo sestavlja 11 izvajalk spolne vzgoje na goriškem, osem učiteljic biologije v 8. razredu osnovne šole in tri medicinske sestre. V raziskavi je sodelovalo osem osnovnih šol in dva zdravstvena domova. Zdravstvena domova sem izbrala glede na to, kako veliko območje pokrivata, ter glede na to, ali pokrivata ruralno in urbano območje. Šole pa sem razdelila na tiste iz urbanih in ruralnih območji glede na geografsko lokacijo, tako da sem

---

¹ Priloga 1

zajela čim več predelov Goriške in glede na velikost šole vključila šole z majhnim in velikim številom učencev.

2.4 Zbiranje podatkov

S šolami sem najprej navezala stik preko telefona in jim na kratko predstavila namen moje raziskave. Nato sem jim poslala še elektronsko pošto. Nekatere so me zavrnile, veliko jih ni dogovorilo, zato sem jih še enkrat poklicala po telefonu. Zaradi časovne omejitve sem (ko je osem šol pristalo na intervju) prenehala s klicanjem ostalih šol. Oba zdravstvena domova sta pristala na intervju že pri prvem telefonskem klicu.

Intervjuje² sem izvajala v obdobju med 8. 3. 2016 in 6. 4. 2016. Vse intervjuje sem izvedla osebno: ali na šoli, kjer je bila zaposlena učiteljica, ali v zdravstvenem domu. Na enem intervjuju sta sodelovali dve izvajalki, v ostalih primerih pa po ena učiteljica ali medicinska sestra. Pogovore sem snemala in jih nato zapisala. V enem primeru pa izvajalka ni želela, da se pogovor snema, zato sem odgovore zapisovala sproti. Šolam in zdravstvenim domovom sem zagotovila anonimnost (tako šol kot izvajalk), zato so imena intervjuvank izmišljena in imena in kraji šol izpuščeni.

Na uradni spletni strani Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport sem pridobila učne načrte za vse obvezne in izbirne predmete osnovne šole. Spletna stran me je vodila tudi do učbeniškega sklada, kjer so na voljo vsi podatki o uradno odobrenih učbenikih za srednje in osnovne šole, ki so na voljo v knjižnicah po Sloveniji. Preko raziskovanja druge literature sem zasledila Belo knjigo in mnenje zagovornika načela enakega obravnavanja za kampanjo Ponesen sem na (s)pol, ki naj bi vplivali na osnovnošolsko izobraževanje in tudi na poučevanje spolne vzgoje. Pridobila sem ju preko spleta. Vire o spolni vzgoji, ki poteka na delavnicah zdravstvenih domov, sem dobila na uradni spletni strani Nacionalnega inštituta za javno zdravje. Preko preučevanja teh virov sem zasledila tudi pomembno dokumentacijo, ki naj bi bila upoštevana pri poučevanju spolne vzgoje: Strategijo preprečevanja in obvladovanja okužbe s HIV, ki je prav tako dostopna na spletu.

---

² Priloga 3

2.5 Obdelava in analiza podatkov

Podatke sem obdelala po metodi kvalitativne analize. Odgovorom ali delom odgovorov v intervjujih sem najprej pripisala kategorijo, jih razvrstila v razpredelnico³ in jim nato pripisala pojme. Za lažje navezovanje na druge odgovore sem jih znotraj kategorije razdelila tudi po osebah, ki so jih podale.

Pri sekundarnih virih sem najprej poiskala področja, ki obravnavajo spolno vzgojo. Za področje spolne vzgoje sem upoštevala tisto vsebino, ki jo pri celostni spolni vzgoji definira WHO. Pregledala sem, katera vsebina je zastavljena tako, da bi morala vključevati različne spolne usmerjenosti in odnose, ali je istospolna usmerjenost vključena in, če je, v kakšnem kontekstu.

---

³ Priloga 2

3. Zgodovinski okvir

3.1 Zgodovinski pregled odnosa do spolnosti v zahodnem svetu

Do srednjega veka in skozi srednji vek se krščanstvo uveljavi kot prevladujoči pomenski sistem zahodne družbe, kar pa je močno vplivalo in še vpliva na dojetje in odnos do spolnosti. Ta odnos temelji na prepričanju in negativnem vrednotenju spolnosti in spolnega užitka. Spolni užitek so razumeli kot nadaljevanje izvirnega greha, kar je prineslo prepoved spolnih odnosov in spolnosti v duhovščino in tudi omejevanje spolnosti znotraj zakonskega življenja. (Küng v Ličen 2015: 14-15)

V 2. polovici 12. do 14. stoletja se drastično poveča tudi negativen odnos do homoseksualnih spolnih odnosov. Pomemben faktor pri tem je imela katoliška cerkev z začetkom promocije koncepta narave kot standarda za moralo in ga povezala s tem, da so homoseksualni spolni odnosi, izvenzakonski spolni odnosi, masturbacija in spolni odnosi znotraj zakona, ki niso povezani z reprodukcijo, prepovedani in nenaravni. Koncept tako imenovanega naravnega zakona⁴ je močno in še vpliva na zahodno kulturo. (Pickett 2015)

Srednji vek je čas, ko se nuklearna družina, heteroseksualna skupnost dveh oseb različnega spola, ki temelji na monogamnem spolnem odnosu, uveljavi kot prevladujoča sorodstvena skupnost v zahodni družbi. Uveljavijo se zakoni v zvezi s porokami, ločitvami, prostitucijo, homoseksualnostjo itd., ki omogočajo nadzor spolnega vedenja in konstrukcijo družbenih odnosov. (Mckay v Ličen 2015: 15). »Ker je nuklearna družina temelj pri organizaciji zahodne družbe, lahko vidimo, kako obsežen pomen ima kontrola spolnosti pri vzdrževanju družbenega reda [ter] kako močno je v zahodni družbi zakoreninjena heteroseksualnost kot edini sprejemljiv način spolne prakse.« (Ličen 2015: 15)

V 17. stoletju postane spolnost ekonomska kategorija, njen namen pa reprodukcija delovne sile. Z novimi razlogi se utrdi prepričanje, da so spolni užitki dovoljeni le, ko so povezani z reprodukcijo. (Foucault v Rožman 2012: 397)

---

⁴ Osnova naravnega zakona je prepričanje, da so nekatere pravice oziroma vrednote neločljiv del človeške narave in da lahko z analizo osebne in družbene človeške narave določimo zavezujoča pravila moralnega obnašanja.

Odklon do homoseksualnosti dobi v moderni dobi (na prehodu iz 18. v 19. stoletje) še dodaten vzrok. Zaradi velikih gospodarskih sprememb, pospešene industrializacije in pospešenega gospodarskega razvoja je čedalje večji pomen dobivala tekmovalnost. Veljalo je družbeno sprejemljivo mnenje, da zdrava tekmovalnost in konkurenca vodita do uspeha. Uspeh je postal cilj, kateremu so podrejali življenje posameznika. Delo je bil prostor, s katerim so moški lahko dosegli ta želeni uspeh, in hkrati prostor, kjer so lahko porabljali svojo energijo. Spolnost samo za užitek, je pomenila porabo energije, ki bi jo delavec lahko porabil pri delu. Namen spolnih odnosov naj bi bil samo razmnoževanje. Prostitucija, kontracepcija, masturbacija in homoseksualnost so veljale za neproduktivne oblike spolnosti in posledično za odklon. (Pirnar, 2006: 19-20) Nasprotno temu so ženske v tem obdobju veljale za aseksualne. Misel, da bi se ženske predajale spolnosti in spolnim užitek brez moških, je bila nepredstavljiva. Istospolno erotičnost in naklonjenost so si pri ženskah razlagali kot nekakšno zatočišče ali predhodno fazo, dokler si ženska ne najde dovolj dobrega moškega. Ženske so veljale za pasivni objekt moške spolne sile, namen ženske spolnosti pa razmnoževanje. (Pirnar: 37-38)

Konec 18. in v 19. stoletju postane spolnost s posredovanjem pedagogike, medicine in ekonomije stvar države za nadzor posameznikov. Medicina in znanstvene stroke pa znanstveni podaljšek krščanske tradicije. Medicina in pedagogika postaneta orodje s katerim utemeljujejo strahove glede spolnosti in njene uporabe za užitek. Predpostavljalo se je, da prezgodnja spolna zrelost lahko pri odraslem povzroči neplodnost, impotenco, frigidnost, neobčutljivost čutov itd. (Foucault 2010: 111-173)

V tem obdobju medicina in znotraj tega psihologija, zamenjata teološki diskurz istospolne usmerjenosti oziroma privlačnosti. Medicinski diskurz te teme se je povezal s potrebami države po večjem številu prebivalstva, dobrih vojakih in ohranjanju družin s strogo opredeljenimi družinskimi vlogami. (Pickett 2015)

Ko se spolnost podredi medicinski ustanovi, zahtevam normalnosti in ko vprašanje smrti in večne kazni zamenja vprašanje življenja in bolezni, so omogočena številna druga preoblikovanja. Izprijeno in normalno, kar je prej spadalo v moralno kategorijo, dobi sedaj prostor v medicinskem diskurzu. Sprejemljive in nesprejemljive spolne prakse, kot so masturbacija, homoseksualnost itd., dobijo znanstveno in medicinsko razlago, kar omogoči pravni in medicinski nadzor spolnosti. (Foucault 2010: 110-116)

Napredek v medicini in razlaga naravnih pojavov na osnovi mehanske vzročnosti pri ljudeh, pa pripelje do spoznanj, da je spolnost prirojena oziroma biološko določena. Srednjeveško razumevanje sodomije in homoseksualnosti, da sodomiti izberejo greh, se je

umaknilo modernemu razumevanju homoseksualnosti, ki jo razume kot globoko, neizbrano karakteristiko osebnosti, ne glede na to, ali oseba kadarkoli ravna glede na spolno usmerjenost. Če so pred tem homoseksualna dejanja definirala osebo kot v srednjeveških časih, postane sedaj homoseksualnost fizična in psihična lastnost, razumljena kot odklonilna ali patološka. Čeprav imajo te ideje prisotnost že v preteklosti, jim v tem času medicina doda kredibilnost. To prepričanje je vodilo v dve smeri. Ker homoseksualnost po tej teoriji ni izbira, kriminalizacija tega izgubi smisel, ker pa gre za bolezensko in patološko psihološko stanje, je potrebna medicinska intervencija zdravljenja. Zdravniki, še posebej psihiatri, so začeli spodbujati rehabilitacijo homoseksualcev in razvijali tehnike, kako preprečiti, da bi otrok postal homoseksualen: na primer, opozarjali so, da lahko otroška masturbacija privede do tega, da postane otrok homoseksualec. (Pickett 2015)

V 20. stoletju pride do ponovne redefinicije spolnih vlog in različnih gibanj za osebne pravice, kot so zahteve žensk za legalizacijo splava in izenačitev pravic zakonskih in nezakonskih otrok. (Rožman, 2012:400) Predzakonski spolni odnosi postanejo bolj pogosti in sčasoma bolj sprejemljivi. Ko postane spolnost samo za užitek bolj družbeno sprejeta, postanejo tudi argumenti proti homoseksualnim spolnim odnosom oteženi. Te spremembe spodbudijo in podkrepijo gibanja za pravice istospolno usmerjenih v ZDA, med drugim leta 1973 dosežejo tudi umaknitev homoseksualnosti iz seznama duševnih bolezni. Spremembe v ZDA so vodile do spreminjanja zakonov in sprejemanje antidiskriminacijskih zakonov tudi po Evropi. (Pickett 2015). V Sloveniji leta 1976 dekriminalizirajo homoseksualnost, leta 1984 pa začne v Sloveniji delovati uradno gejevsko in lezbično gibanje, ki se je kasneje med drugim zavzemalo tudi za vključitev homoseksualnosti kot teme v šolski kurikulum. (Kuhar in drugi 2011)

Medikalizacija⁵ spolnosti v 19. stoletju je močno zaznamovala dojetje spolnosti tudi na koncu 20. stoletja. Vplivala je na odnos do spolnosti ter na sprejemanje in spodbujanje samo določenih oblik spolnih praks. Dva primera medikalizacije spolnosti v 20. stoletju sta postopek preprečevanja širjenja virusa HIV in promocija viagre. (Giami 2008)

Glavni postopek preprečevanja širjenja virusa HIV je bil in še vedno je modifikacija spolnega vedenja s spodbujanjem uporabe zaščite pri spolnih odnosih,

---

⁵ Medikalizacija: definiranje problemov z medicinsko terminologijo, opisovanje teh problemov z medicinskim jezikom, uporaba medicinskega okvirja za razumevanje teh problemov, zatekanje k medicini za zdravljenje teh problemov in pooblaščenje medicinske stroke za izvajanje zdravljenja. (Conrad v Giami 2008)

osnovan pa je bil na podlagi znanstvenih in medicinskih utemeljitev. Spolne prakse dobijo nove klasifikacije glede na tveganje, ki ga ima določena praksa pri prenosu virusa. Razdelijo se na varne, tvegane in zelo tvegane, glede na to, ali gre za genitalni, oralni ali analni seks ter glede na število spolnih partnerjev. Veliko pozornosti so usmerili na homoseksualne moške, ki so zaradi analnih spolnih praks padli v zelo tvegano kategorijo. Nasprotno pa je veljalo za istospolno usmerjene ženske, ki so veljale za skupino z nizkim tveganjem. Spolne prakse, kot so analni spolni odnosi, spolni odnosi s prostitutkami, skupinski seks itd., postanejo odklonilne zaradi problema javnega zdravja in ne več iz legalnih in moralnih razlogov. Pristopi k preprečevanju širjenja virusa so bili usmerjeni na mlade in osebe z več spolnimi partnerji, spregledali pa so starejše, monogamne in heteroseksualne poročene pare. Ukrepi javnega zdravja so se osredotočali na spolne prakse, ki so bile označene kot tvegane, spolne prakse, ki pa so veljale za »normalne« in varne, niso bile področje intervencij in priporočil javnega zdravja. (Giami 2008)

Poleg priporočil omejevanja določenih spolnih praks je s strani glavnih medijskih kampanj v razvitih državah in državah v razvoju potekala promocija viagre kot način kako ponovno vzpostaviti naravno in normalno spolnost. Namenjena pa je bila moškim, starejšim od 40. let in stabilnim heteroseksualnim parom. (Giami 2008)

Oba primera predstavljata medikalizacijo spolnosti. AIDS predstavlja pristop omejevanja spolnih praks, kot so analni seks, homoseksualnost, skupinski seks itd., spolnih praks, ki predstavljajo zdravstveno tveganje in odstopajo od uveljavljenih heteronormativnih vrednot. V primeru viagre pa je bil cilj obnoviti oblike spolnosti, ki naj bi veljale za normalne in okrepiti normativo heteroseksualnosti. Medikalizacija spolnosti na ta način seže izven domene medicinskega in z redefinicijo tega, kaj se dojema kot normalna in spodbujana spolnost, na podlagi zdravja posega v družbeno sfero. (Giami 2008)

Čeprav je v zahodni družbi še vedno poudarjeno tradicionalno dožemanje spolnosti, ki temelji na reprodukciji in posledično spolnosti med moškim in žensko znotraj zakonske zveze, čedalje večji del družbe meni, da bi nove spolne vrednote in norme, ki poudarjajo spolno in reprodukcijsko svobodo, zagotovile pravičnejšo in enakopravnejšo družbo. (Mckay v Ličen: 23)

3.2 Vpeljava spolne vzgoje v šolski sistem

V 2. polovici 19. stoletja se začne obdobje nove spolne morale, ki ostane do začetka 20. stoletja. Družba se sooči s spolnim problemom mladih, ki naj bi postali bolj lahkomišelnost glede spolnosti. Problem so začeli reševati s strahom pred kaznijo. (Rožman 2012: 398-399)

Spolna vzgoja postane orodje, s katerim se, ob pomoči Cerkve uveljavlja »ideologija vladajočega gospodarskega sistema [...], tako da spreminja psihično strukturo množičnega individua s pomočjo vzgoje seksualnega strahu pred kaznijo.« (Rožman 2012: 399) Strah pred kaznijo naj bi posamezniku pomagal zatreti spolni nagon in mu ga pomagal potlačiti v podzavest. Tako bi se lahko nasprotne sile, norme družbene morale, trdno vgradile v osebnost. Oseba postane moralna z odklonilnim odnosom do spolnosti. (Reich v Rožman 2012: 399)

V Sloveniji postane spolna vzgoja del družbenega diskurza na prelomu v 20. stoletje, razprave pa dosežejo vrh v 30. letih. Glavni razlog je gospodarska kriza, ki še poglobi tako imenovano spolno krizo, ki se je začela v prejšnjem stoletju. (Rožman 2012: 399)

Spolna vzgoja postane aktualna iz ekonomskih, političnih in demografsko-nacionalističnih vidikov. Splav, kontracepcija, prostitucija in spolne bolezni, ki so ogrožale plodnost prebivalstva, so zmanjševale stopnjo rodnosti in skupaj z nezakonskimi otroki zmanjševali gospodarsko in nravno moč države. Z željo po omejitvi teh pojavov sta začeli država in cerkev poudarjati pomen spolne vzgoje in preko poljudno znanstvenih besedil »krepiti seksualnoreakcionirani pritisk na množice.« (Rožman 2012: 400).

Tako državni kot katoliški intelektualci so se pri reševanju seksualnega problema usmerili k iskanju načinov, kako zatreti spolni nagon do poroke. Zagovarjali so zatiranje spolnega nagona in v to usmerili spolno vzgojo. Razlikovali pa so se po načinu, kako naj bo spolna vzgoja predstavljena. (Rožman 2012: 400-401)

Za katoliške intelektualce tistega časa postane otrok spolno bitje šele s spolno zrelostjo. Poudarjali so, da se o spolnosti govori, ko je spolni nagon že prebujen; pove naj se le najnujnejše s primernimi besedami in ob primernem času oziroma samo v skrajnih primerih. (Rožman 2012: 401-403)

Liberalci so nasprotovali lažnemu informiranju oziroma prikrivanju informacij. V nepoučenosti so videli vzrok za spolne prestopke in anomalije. Menili so, da je otroštvo že primeren čas za spolno vzgojo. Zagovarjali so preventivno spolno vzgojo, če se da

individualno; na splošno pa morajo otroci znanje o spolnosti dobiti v šoli. (Rožman 2012: 401-403)

Razlikovali so se tudi po tem, da so prvi katoliški intelektualci menili, da spolna vzgoja spodbuja spolni nagon, liberalni pa, da »dobra in predvsem pravočasna spolna vzgoja prepreči predzakonsko spolnost in njene družbene in moralne nesprejemljive posledice« (Rožman 2012: 402) Vsi so bili mnenja, da je namen spolne vzgoje preprečevanje in zatiranje nevarnih, nemoralnih in nesprejemljivih spolnih praks, razlikovali pa so se v načinu, kako to doseči. (Rožman 2012: 401-403)

Izkaže pa se, da je spolni nagon močnejši od prepovedi. Prostitucija ni izginila, naraščalo je število nedovoljenih splavov, prav tako detomor in širjenje spolno prenosljivih bolezni. (Rožman 2012: 401-403)

Po drugi svetovni vojni se začne medicinska stroka oddaljevati od neposrednega navezovanja na katoliško moralo, še vedno pa veljajo masturbacija, prezgodnji spolni občutki in neheteroseksualne oblike spolnosti za odklonilne in zdravju škodljive in jih je potrebno preprečiti. Leta 1954 na Svetovnem kongresu za zaščito otrok v Zagrebu stopijo v ospredje pobude po načrtni družinski vzgoji. Ker naj starši ne bi bili dovolj usposobljeni za poučevanje osnovne spolne vzgoje, morajo to nalogo prevzeti strokovnjaki iz zdravstvenih področij. Spolna vzgoja postane do 10., 12. leta starosti naloga staršev, nato pa to nalogo prevzame družba in šola. Spolna vzgoja postane potreba v sklopu zdravstvene skrbi za ljudi. (Jaunig 2012: 472-475)

V tem obdobju je bila glavna naloga spolne vzgoje še vedno poudarjanje spolnosti znotraj zakonske zveze z namenom reprodukcije in ohranjanje tradicionalnih spolnih vlog s pomočjo tradicionalnih krščanskih vrednot. Spolnost zunaj zakona je bila še vedno obsojana in zahtevala se je popolna vzdržnost do poroke. (Sauerteig in Davidson 2009: 7)

V 60-ih se pojavi bolj liberalna filozofija spolne vzgoje, ki je izzvala dosedanja učni načrt, ki je slonel na moralnih normah krščanskih vrednot. Vzporedno pa je naraščal strah, da bo spolna vzgoja, ki ne temelji na družinskih vrednotah, vodila v nemoralno obnašanje. (Sauerteig in Davidson 2009: 7)

Zaradi družbenih in socialnih sprememb v 60. in 70. letih 20. stoletja se začne spolna vzgoja v naslednjih desetletjih močno spreminjati. Učbeniki biologije dobijo podrobnejše opise človeškega reproduktivnega sistema, poleg tega pa se začne tudi širše poučevanje o različnih oblikah kontracepcije. Poudarek postane na posredovanju točnih in vedno bolj izčrpnih informacij. V vsebino spolne vzgoje vstopi tudi ozaveščanje in manjšanje sramu in krivde pri spolnih občutkih. (Reiss 2005)

Od pojavu HIV/AIDS-a na koncu 20. stoletja postane potreba po spolni vzgoji univerzalno sprejeta. Vsi programi spolne vzgoje vsebujejo podajanje informacij za zmanjšanje števila nezaželenih nosečnosti in preprečitev širjenja spolno prenosljivih bolezni. (Mckay v Ličen 2015: 26). Prične veljati splošno sprejeta potreba po spolni vzgoji in kaj je njen namen, ni pa enotnosti, kako naj se izvaja.⁶

V 80-ih feministično gibanje opozori, da spolna vzgoja velikokrat ohranja neenakopravnost spolov s poučevanjem, da je moški nagon premočan in, da moški nimajo dovolj samonadzora. Ženska naj bi imela nalogo, da s svojim obnašanjem pomaga moškemu, da ravna odgovorno. Istočasno so nekateri programi spolne vzgoje začeli poudarjati tudi pomen komunikacije, izbire in osebnih odnosov ter poučevanje starševskih spretnosti. Kljub temu pa je spolna vzgoja večinoma vsebovala kratko in ozko vsebino, ki se je kvečjemu ukvarjala s puberteto in človeško reprodukcijo. (Reiss 2005)

Trenutno so programi spolne vzgoje v zahodnem svetu zelo razvejani glede na cilje in načine poučevanja. Na eni strani, predvsem v nekaterih zveznih državah ZDA, je poudarjanje vzdržnosti do seksa še vedno aktualno, na drugi strani pa se večja število programov spolne vzgoje, ki izzivajo seksistične in homofobične odnose, se zavzemajo za pravice vseh mladih do enakovrednih informacij ter za pravice mladih, da pridobijo spretnosti sprejemanja odločitev glede spolnih potreb in širijo vsebino tudi na temo spolnih užitkov. (Reiss 2005) Eden takih primerov je organizacija RFSU, ki izvaja poučevanje spolne vzgoje na Švedskem. (glej stran: 70)

Večina držav zahodnega sveta je sprejela antidiskriminacijske zakone, ki varujejo pravice oseb, ki so istospolno usmerjene in spremembe, ki se dogajajo, gredo po večini⁷ v pozitivno smer. Veča se število zakonov, ki prepovedujejo diskriminiranje na podlagi spolne usmerjenosti, niso pa še implementirani na vsa področja. Eno izmed teh področij je tudi izobraževalni sistem in znotraj njega spolna vzgoja, kar velja tudi za Slovenijo.

---

⁶ V določenih zveznih državah ZDA še vedno obstajajo izobraževalni sistemi, ki poučujejo spolno vzgojo, ki temelji na spolni vzdržnosti do proke, kot edinem načinu zaščite.

⁷ Primer izjeme: zvezna država ZDA Severna Karolina poskuša uveljaviti nov antidiskriminatorni zakon, ki bi onemogočal diskriminacijo na podlagi rase, barve kože, države izvora, religije, starosti in biološkega spola. Zakon ne ščiti gejev, lezbijk, biseksualcev in transseksualcev in hkrati preprečuje lokalnim uradom sprejemanje zakonov, ki bi ta zakon razširili na večji segment ljudi.

4. Pravni okvir

Prepoved diskriminacije v Sloveniji ima temelj v 14. členu Ustave, ki določa, da so pred zakonom vsi enaki in zagotavlja vsakomur enake človekove pravice in temeljne svoboščine. Spolna usmerjenost ni izrecno omenjena, a je Ustavno sodišče v odločbi št. U-I-425/06, 2.7.2009, potrdilo da je spolna usmerjenost ena izmed osebnih okoliščin, za katere je diskriminacija prepovedana. Potrebna bi bila dobessedna omemba spolne usmerjenosti, saj bi se na ta način zagotovilo doslednejše upoštevanje v praksi.

Šalomon (v Kuhar in drugi 2011: 115-116) opozori, da v Sloveniji ni odločb, katere bi bilo mogoče označiti kot izrazito homofobične in katere bi prepovedovale homoseksualno vedenje. Obstajajo pa pravne ureditve, ki so povezane s spolno usmerjenostjo in privilegirajo osebe, ki so raznospolno usmerjene. Pravne razlike na podlagi spolne usmerjenosti so najbolj očitne v primerjavi pravic, ki jih imajo istospolni in raznospolni pari (zakoni in odločbe, ki urejajo poroko, posvojitve, registracijo istospolne partnerske skupnosti, oploditev z biomedicinsko pomočjo, itd.). Primerjava teh pravic pa pokaže, da je »pravo v Sloveniji na tem področju še vedno izrazito homofobično ter da vzpostavlja institucionalno diskriminacijo na sistemski ravni.« (Kuhar in drugi 2011: 115)

4.1 Področje izobraževanja

Predpise za področje izobraževanja v osnovni šoli določa Zakon o osnovni šoli, ki pa ne vsebuje določb prepovedi diskriminacije. Zakon pa z 2. členom določa, da je eden od ciljev osnovnega izobraževanja »vzgajanje za medsebojno strpnost, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin in s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi.« (ZOsn: 2. člen)

Odločbe, ki prepovedujejo diskriminacijo zaradi spolne usmerjenosti v šolah, obstajajo na splošni ravni. Eden izmed takih zakonov je Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja, ki prepoveduje neposredno in posredno diskriminacijo ter nadlegovanje na osnovi katerekoli osebne okoliščine, vključno s spolno usmerjenostjo, ki je izrecno omenjena na vseh področjih družbe, vključno s področjem šolanja in izobraževanja.

Prepoved diskriminacije na področju izobraževanja štiti tako zaposlene na šoli kot učence/ke, vendar so zaposleni, učitelji/ce močnejše zaščiteni, saj jih dodatno štiti tudi delovnopravna zakonodaja. Zakon o delovnih razmerjih izrecno določa, da mora delodajalec/ka zagotavljati delavcu/ki enako obravnavo ne glede na osebne okoliščine, med drugim tudi spolno usmerjenost in zagotoviti delavcu/ki varno okolje, kjer ne bo izpostavljen spolnemu ali drugemu nadlegovanju in trpinčenju. Podobne odločbe pa ni na področju šolskega okolja, v katerem bi bil v središče postavljen učenec/ka. (Kuhar in drugi 2011: 120, ZDR-1).

Za področje diskriminacije znotraj izobraževanja je pomembna tudi določba prvega odstavka 7. člena v Zakonu o uresničevanju načela enakega obravnavanja, ki določa, da »Državni zbor [...], Vlada [...], ministrstva in drugi državni organi ter organi samoupravnih lokalnih skupnosti v okviru svojih pristojnosti ustvarjajo pogoje za enako obravnavanje oseb ne glede na katero koli osebno okoliščino z osveščanjem in spremljanjem položaja na tem področju ter z ukrepi normativne in politične narave.« (ZUNEO 7. člen). Ker je šola javna izobraževalna institucija, se navedba nanaša tudi nanjo, čeprav ni izrecno omenjena. (Kuhar in drugi 2011: 122)

Pravica do izobraževanja je ena od temeljnih pravic, zapisanih tudi v Konvenciji Združenih narodov o otrokovih pravicah, ki mora biti zagotovljena vsem otrokom in temelji na načelu enakih možnosti, konceptih razumevanja, miru, strpnosti in enakosti. »Podobni cilji so določeni tudi v 2. členu Protokola k Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki med drugim govori o varovanju pluralizma in tolerance v javnem izobraževanju.« (Maljevac in Magić 2009: 91)

Za doseganje enakopravnosti na področju spolne usmerjenosti so pomembna tudi Yogyakarta načela, v katerih so aplicirane internacionalne človekove pravice, na podlagi spolne usmerjenosti. Načela med drugim opredeljujejo, da je obveznost države, da sprejme potrebne zakonske, administrativne in ostale ukrepe, ki bodo zagotovili enako dostopnost do izobrazbe in enako obravnavanje ne glede na spolno usmerjenost, da bodo učni načrti in metode poučevanja zasnovani tako, da bodo odgovarjali na potrebe vsakega učenca ne glede na spolno usmerjenost in da bo država sprejela ustrezne ukrepe in metode za zaščito in preprečevanje nasilja in izključevanja v šolskem okolju na podlagi spolne usmerjenosti.

Prav za spolno vzgojo v sklopu javnega izobraževanja pa je relevanten primer Kjeldsen, Busk Madsen in Pedersen proti Danski, v katerem je Evropsko sodišče za človekove pravice med drugim potrdilo, da mora država v okviru predmeta in spolne vzgoje zagotoviti, da so informacije podane na objektivni, kritičen in pluralen način, in ne

sme zagovarjati le določene vrste spolnega vedenja, kar neposredno podpira integracijo homoseksualnosti v učni načrt in v temo spolne vzgoje. (Kuhar in drugi 2011: 125)

Če upoštevamo naštetu, načela enakega obravnavanja in pravico do izobrazbe kot temeljno človekovo pravico, ki temelji na Yogyakarta načelih, lahko trdimo, da imajo osebe, ki so istospolno usmerjene, pravico do enakih informacij kot raznospolno usmerjene osebe. Pravico do obravnave in posredovanja znanj tako o homoseksualnih spolnih odnosih kot tudi o ljubezenskih in drugih odnosih med osebama istega spola (pri spolni vzgoji in v šolskem prostoru nasploh) enako kot raznospolno usmerjene osebe.

5. Nova homofobija in homoseksualec kot Drugi

Po viktorijanskem obdobju in z nastopom nove morale, po kateri je edina funkcija spolnosti razmnoževanje, je čas, ko se začne vzpostavljati homoseksualec kot subjekt, kot Drugi. Namen spolnosti je bila reprodukcija, bistvo homoseksualne spolnosti pa je nasprotno temu samo užitek. »Princip razmerja med nami in Drugim je [...] podoben vsem tovrstnim binarnim razmerjem, kjer so v Drugega projicirani lastni manki, [ki so preko] projekcije interpretirani kot negativni, nesprejemljivi in ogrožujoči.« (Kuhar in drugi 2011: 35) Homoseksualnost je zaradi svoje seksualnosti in užitka negativ heteroseksualnosti, pri kateri je spolnosti obremenjena s funkcijo reprodukcije, ki je preinterpretirana v posebno kvaliteto, tako da se poudarja njeno naravnost ali družbeno koristnost, kot nasprotje temu pa nenaravnost in družbeno oziroma državno nekoristnost homoseksualnosti. Heteroseksualnost se konstituira kot družbeno, homoseksualnost pa kot primarno seksualno razmerje. (Kuhar in drugi 2011: 35-37)

Danes sta Drugi in drugačnost sprejemljiva pod pogojem da »[...]obstaja[ta] v obstoječih in nespremenjenih okvirjih delovanja«. (Kuhar in drugi 2011: 61) To sprejemanje je razvidno tudi v tem, kako se v slovenskem prostoru uporablja beseda drugačni. Drugačni so definirani kot tisti, ki so različni od Nas. Na ta način se vzpostavlja določena mera tolerance do Drugačnih, a se ohranja razmerje moči, preko katerega so Drugačni skonstruirani kot drugačni od Nas. (Kuhar in drugi 2011: 61) Toleranca pa je še ena oblika ustvarjanja Drugega, saj s toleranco privilegirana skupina, ki je na poziciji moči, dopušča in tolerira obstoj skupine, ki odstopa od norme. (Ivančič in Sešek 2015:44). Podobno ugotavljam tudi v svoji raziskavi, kar lahko ilustriram z naslednjima citatoma:

Ugh, jaz jim tako rečem. Da je narava, je tako narejena, vedno veljajo neka pravila, potem pa so povsod zmeraj določene izjeme, ali pri nas so nam tako na šoli rekli, da je, to je pa izjema, ki potrjuje pravilo. In glede tega je tudi, mislim, da ni to običajno. Dopuščam tudi drugačnost, vendar mislim, da bodo morali še kašno leto zrasti otroci, da bodo razumeli to drugačnost. (Anica, učiteljica biologije)

[...]da govorimo o tem, kar je normalno in da omenimo, da so pač izjemoma tudi drugače, drugačni ljudje, da jih sprejmemo. (Diana, učiteljica biologije)

Zato je termin različnost, ki pod pojem drugačnosti zajema celotno družbo in temelji na tem, da smo vsi različni in nihče ni norma, bolj primeren v razpravah o različnih družbenih skupinah. (Kuhar in drugi 2011: 61) S terminom različnost je razmerje moči enakovredno razporejeno in izgubi se pozicioniranje Mi in Oni.

V zadnjih letih se v Sloveniji večja sprejemanje in mera (deklarativne) strpnosti do istospolno usmerjene skupnosti, istočasno pa se delovanje homofobije in diskriminacije spreminja. (Kuhar in drugi 2011: 59) Smith (v Kuhar in drugi 2011: 60) govori o novi homofobiji, ki hlina strpnost do oseb, ki so istospolno usmerjene. Vključitev homoseksualnih identitet v družbene okvire delovanja omogoča samo pod pogojem, da se asimilirajo v obstoječo heteroseksistično družbo in jim omogoča izražanje in razkrivanje spolne usmerjenosti samo v družbeno določenih privatnih prostorih. (Kuhar in drugi 2011:60, Smith 1997: 221). Renner (2008: 25) pove to nekoliko drugače: »'Drugačni' so še v redu, dokler so nevidni in nemi; ko se pokažejo in spregovorijo postanejo moteči [...]«

[...] čeprav se mi zdi zdaj, da to, kar se zdaj dogaja, da je vseeno malo pretirano, da se preveč favorizira, in ne vem, se mi zdi, da je boljše, da govorimo o tem, kar je normalno in da omenimo, da so pač izjemoma tudi drugače, drugačni ljudje, da jih sprejmemo, ampak bojim se, da se pol ustvarja neka preveč, kako bi rekli, preveč poudarja na tem. (Diana, učiteljica biologije)

6. Heteronormativnost

Plummer (1995: 35) definira heteroseksizem, ki daje podlago heteronormativnosti, kot družbene prakse (lingvistične, fizične, v javni in privatni sferi, itd.) znotraj različnih družbenih prostorov (šola, dom, mediji, delo, ulica, itd.), kjer je vzpostavljena dvojnost homo/hetero razločevanja, pri čemer je heteroseksualnost v privilegiranem položaju.

Heteronormativnost označuje spolne norme, ki izhajajo iz binarne spolne delitve, pri kateri so ljudje ločeni na dva komplementarna spola, katera določata družbene in biološke vloge. Na podlagi tega se heteroseksualnost razume kot edino normalno spolno usmerjenost in povezava med biološkim spolom, spolno identiteto in spolnimi vlogami se zdi naravna in samoumevna. (Mencin Čeplak 2009: 124)

Komidar in Mandeljc (2009) opozorita, da je heteronormativnost označevanje vseprisotnosti heteroseksualnosti v vseh družbenih institucijah (vključno s šolo), a heteroseksualnosti ne smemo razumeti v izključno seksualnem pomenu. Institucionalizirana je kot posebna oblika prakse in odnosov in se kaže »kot naravna, fiksna, stabilna in univerzalna kategorija« (Komidar in Mandeljc 2009: 165) ter vključuje, kot pravi Plummer (1995), tudi raznoliko zbirko družbenih in kulturnih praks, katere vsebujejo binarne opozicije hetero/homo. Ker je v tem odnosu heteroseksualnost pozicionirana višje, se konstituira kot naravna, prava in edina možna. Heteronormativnost je torej koncept, ko so s »[...]heteroseksualnostjo prežete vse samoumevne norme v družbi, ki oblikujejo tisto, kar 'vidimo, rečemo in vrednotimo'.« (Komidar in Mandeljc 2009: 165)

Herek (v Merhar, 2007:10) opredeli heteronormativnost kot »ideološki sistem, ki zanika in stigmatizira kakršnokoli neheteroseksualno obliko vedenja, identitete, razmerja ali skupnosti ter prežema vse družbene institucije in prakse.« (Merhar, 2007:10)

Moč heteronormativnosti pa se pokaže, ko je heteroseksualna predpostavka prisotna v delovanju vseh družbenih institucij. Institucionalizacija heteroseksualnosti omogoča, da se ta uveljavlja kot normalna, fiksna, stabilna in samoumevna. (Švab in Kuhar, 2005:10-20).

Heteroseksualni diskurz torej ne prevzema le področja spolnosti, temveč celotno vedenjsko držo, v kateri ima prednostno mesto. V diskurzu je dovoljena le tolikšna odklonilnost, da so tisti fenomeni, ki ne veljajo za vsakdanje in niso vključeni v vsakdanji govor, razumljeni kot slučajni, patološki in neregularni. V celotnem diskurzu pripada

homoseksualnosti mesto nenavadnega, nevsakdanjega in drugega, nekaj, kar se omeni kot izjemo. (Velikonja 1995: 78-79) Takšno mesto zaseda tudi homoseksualnost znotraj diskurza spolnosti in spolne vzgoje na osnovnih šolah.

Ne, to vse v sklopu teh, ne to oziroma bolj v naši, mislim, da preko nacionalnega inštituta ni bilo istospolno usmerjenih in tega, mi pa pač opozorimo, ne. Da obstajajo tudi ljudje, ki so drugačni in to so istospolno usmerjeni. (Kaja, medicinska sestra)

Zato lahko rečemo, da je šolski prostor, ki omenja samo heteroseksualne spolne in druge odnose ter ki postavlja heteroseksualne odnose nad homoseksualnimi, heteronormativno naravnani.

6.1 Posledice heteronormativnosti znotraj šolskega prostora

»Šola je eden od prostorov, kjer se izrekajo [...] 'resnice' o [spolnosti], okrog katerih se konstituirajo 'zamišljene skupnosti'.« (Mencin Čeplak 2009: 121) Je pa tudi prostor, kjer se spoprijemamo s predsodki, kjer se dekonstruirajo samoumevne resnice in moralne sodbe in kjer se poskuša zagotoviti varen prostor za vse. (Mencin Čeplak 2009: 121) Je prostor sekundarne socializacije, kjer se predsodki in stereotipi lahko ohranjajo in ustvarjajo, lahko pa je tudi prostor, ki preko posredovanja znanja in informacij razbija predsodke. Althusser (v Peček in Lesar 2006: 34) pravi, da je šola ideološki aparat države. Zato lahko rečemo, da šolski prostor, ki skozi učni načrt in delovanje izraža negativni odnos do spolnosti, ki se razlikuje od tega, kar velja za naravno in normalno, in do oseb, ki se ne vedejo v skladu s prevladujočimi merili normalnosti, ohranja družbeno ideologijo heteronormativnosti in ni prostor, v katerem se predsodki zmanjšujejo. Ohranjanje in ustvarjanje predsodkov se je pokazalo tudi pri odgovorih izvajalk spolne vzgoje.

V tem smislu, da so to bolj ogrožena skupina od ostalih, kar se tega tiče. Omenimo tudi pri krvodajalstvu in teh rečeh, tudi malo omenimo, ne, da te tvegane oblike obnašanja, da lahko vplivajo tudi na izbiro, ali boš lahko daroval kri ali ne, tam tudi malo omenim, ne, da je pač tvegano vedenje, kar se tiče spolno prenosljivih bolezni, ne drugače. (Diana, učiteljica biologije)

Šole, ki delujejo kot heteronormativne institucije s tišino in patologizacijo (homo)seksualnosti narekujejo, katero vedenje je primerno in normalno. (Quinlivan in Town v Maljevac in Magić 2009: 93)

Ena izmed lastnosti heteronormativnosti je tudi predpostavljjanje heteroseksualnosti. Posledica tega je, da se, dokler se oseba ne razkrije kot istospolno usmerjena, predpostavlja, da je raznospolno usmerjena. To osebe, ki so istospolno usmerjene, obsoja na nevidnost in osamljenost in omogoča večinski družbi, heteroseksualni družbi, podcenjevanje števila oseb, ki niso heteroseksualno usmerjene. (Sekereš 2010: 46)

Heteronormativnost, poleg tega, da ohranja nevidnost oseb, ki so istospolno usmerjene vpliva tudi na to, da so predsodki in nasilje zaradi spolne usmerjenosti v šolskem prostoru še vedno prisotni in pogosti, kar se je pokazalo tudi pri nekaterih odzivih otrok na istospolno usmerjenost, kot so jih opisala izvajalke.

Prav različni, eni sprejmejo, eni se delajo norca, eni so nevtralni, brez mnenja. Se mi zdi, da to je zelo povezano z vzgojo doma. Eni že po defoltu zavračajo. (Branka, učiteljica biologije)

Hja, njim se zdi smešno, no, odreagirajo bolj s smehom. Ma ja, včasih je tudi kaj zaničevalnega, tko. Ma, večinoma se jim zdi bolj tko smešno, jaz ne vem. (Cilka, učiteljica biologije)

6.1.1 Nasilje zaradi spolne usmerjenosti

V raziskavi leta 2001 je 49,4 % anketiranih odgovorilo, da so bili že žrtev nasilja ali nadlegovanja zaradi spolne usmerjenosti. (Greif in Velikonja 2001: 2-3)

Kljub dolgemu obdobju, v katerem bi lahko pričakovali, da se bo to število zmanjšalo, je raziskava leta 2014 pokazala, da je skoraj 49 % vprašanih že doživelo nasilje zaradi svoje spolne usmerjenosti. Najbolj pogosto, v 95 % primerov, so vprašani doživljali psihično nasilje, kot so posmehovanje, izsiljevanje in žaljenje. Storitci nasilnih dejanj so bili večinoma neznanci, najbolj pogosto pa so nasilje doživljali v javnih prostorih, kot so bari, ulica in podobno. Sošolci in sošolke so bili druga najbolj pogosta skupina storilcev s 43 %, kar ne preseneča, saj je skoraj 30 % vprašanih potrdilo, da so bili v času

izobraževanja na osnovni in srednji šoli diskriminirani ali nadlegovani zaradi svoje spolne usmerjenosti. Najbolj pogosti storilci so bili sošolke in sošolci; skoraj 17 % vprašanih pa je poročalo, da so diskriminacijo ali nadlegovanje doživeli s strani učiteljev/jic. (Švab in Kuhar 2014: 12-18). To potrjuje ugotovitev, da je šola pogosto nevaren prostor za istospolno usmerjene osebe. Prav zaradi nasilja bi bilo med drugim potrebno v šolah pogosteje informirano in brez predsodkov govoriti o različnih spolnih usmerjenostih.

Različne raziskave po Evropi so pokazale, da lahko marginalizacija in nasilje zaradi spolne usmerjenosti v šolskem prostoru vodita k nizkemu samospoštovanju, pogostejši uporabi substanc in samomedikalizaciji z drogami, tveganim spolnim praksam, večji nagnjenosti k samomoru in predčasni prekinitvi ali nenadaljevanju šolanja. (Takács 2006)

Glede na stopnjo nasilja, ki ga doživljajo osebe, ki so istospolno usmerjene, njihovo nevidnost v šolskem prostoru in dejstva, da so izpuščeni iz učnega načrta, bi morali med glavne cilje sprememb, na področju izobraževanja vključiti zagotavljanje podpore in vključitev LGBT⁸ skupnosti v izobraževalni sistem. Šole bi morale delovati na načelih preprečevanja nasilja, zagotavljati bi morale podporne storitve za osebe, ki so istospolno usmerjene, in njihove družine; morali bi integrirati različne spolne usmerjenosti na vsa mogoča področja v učnem načrtu: eno izmed teh pomembnih področij je tudi spolna vzgoja. Delovati bi morali tudi na razumevanju, da izobraževanje in vzgoja, ki temeljita na vključitvi vseh in raznolikosti, ni pomembna samo za določeno skupino, ampak tudi za intelektualni, etični in psihoseksualni razvoj vseh, tudi učencev, ki se definirajo kot heteroseksualci. (Lipkin 2004: 117)

6.1.2 Vpliv na identiteto posameznika

Heteronormativnost ima v vsakdanjem življenju istospolno usmerjenih oseb dvojni učinek. Poleg tega, da generira socialno izključevanje (stigmatizacijo, homofobijo, nasilje), deluje tudi »v obliki pritiska k prilagajanju heteroseksualnim družbenim normam in [...] vedenjskim vzorcem« (Švab in Kuhar 2005: 20), kar lahko vpliva tudi na oblikovanje identitete v času adolescence.

---

⁸ Kratica LGBT (lezbijke, geji, biseksualci, transseksualci), zajema osebe, ki so istospolno ali obojespolno usmerjene ter osebe, ki se ne identificirajo z biološkim spolom, ki jim je bil pripisan ob rojstvu.

Zaradi heteronormativnosti družbenega okolja se homoseksualna identiteta »[...]vedno vzpostavlja na podlagi heteroseksualnega diskurza seksualnosti in spola[...].« (Pirnar v Borštnar 2011: 21)

»Homoseksualni subjekt, ki se je prisiljen konstituirati v okviru dane heteroseksualne matrice in z njo pogojene interpretacije spola, na ta način z vidika zunanjih norm nima dostopa do svobodnega spoznavanja lastne 'resnice'. Toda resničnost njegovih želja, potreb in volje ni zato nič manjša, prav tako pa ni nič manjša potreba po identificiranju in izražanju teh 'resnic'. Posameznikovo intimno doživljanje homoseksualne identitete se potemtakem razlikuje od družbene konstrukcij le-te.« (Pirnar v Borštnar 2011: 21)

Razvoj in občutki o lastni identiteti so odvisni tudi od tega, ali je in kako je ta identiteta priznana v družbi. Ker je šola ideološki aparat države, dobi učenec vpogled v to, kako je njegova identiteta priznana, v veliki meri prav v procesu izobraževanja. »Ko je posameznikova podoba reflektirana kot v glavnem pozitivna, bo posameznik (odrasel ali otrok) sebe prepoznal kot vrednega in kompetentnega. Kadar pa je reflektirana podoba večinoma negativna, je zelo težko ohraniti in vzdrževati neomadeževan občutek samospoštovanja.« (Peček in Lesar 2006: 20)

6.2 Tišina kot strategija heteronormativnosti

Ena od pogostih in nevarnih strategij ohranjanja heteronormativnosti v izobraževanju je molk ali tišina o različnih spolnih usmerjenostih. Uporaba molka je ena izmed taktik reševanja konflikta, ko se zagovorniki ohranjanja naravne spolnosti, družinskih vrednost, tradicionalnih spolnih vlog in družbenega reda, ki temelji na binarni spolni delitvi in heteroseksualnosti, pritožijo oziroma uprejo poskusu odprave te diskriminacije in izključenosti predstave različnih spolnih usmerjenosti v šolskem prostoru. (Mencin Čeplak 2009: 125) Če pa bi šole želele delovati na principu pluralnosti in enakega vključevanja, bi se temu lahko uprle, saj imajo za to zakonsko podlago, kot je 14. člen Ustave, Evropska Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin itd. (glej stran: 13)

Molk in tišina nista nevtralna. Z molkom o različnih spolnih usmerjenostih se preko vztrajanja pri spolni dihotomiji s podobami nuklearne heteroseksualne družine in raznospolnih partnerskih zvez z omenjanjem seksualnosti in spolnih odnosov samo v

kontekstu biološke reprodukcije oziroma v kontekstu heteroseksualnega razmerja ohranja heteroseksualnost kot edino normalno seksualnost. To pa implicira, da je tisto, kar ne pade v ta okvir predstav, odklonilno. (Mencin Čeplak 2009: 125) Na podlagi odgovorov izvajalk spolne vzgoje lahko sklepam, da se spolni odnos povsod ne povezuje samo z reprodukcijo, je pa v vseh primerih predstavljen kot odnos med moškim in žensko.

[...]če smo samo pri spolnem odnosu, je reprodukcija. Se pravi v tem smislu razložimo, zakaj in kako do tega pride, kako pride do oploditve, kako pride do nastanka novega bitja, ne. Vedno jim pa povemo, ker nimamo nobenih zadržkov, da je to ena lepa stvar za dva, ki sta v takem odnosu, tista širina, ki sem prej govorila, in da to jima njima pomeni veliko več in da spolni odnos imata, ne samo takrat, ko bi želela imet otroka, ampak zato, ker si na ta način izražata ljubezen. (Ines, medicinska sestra)

Ja, čeprav je, ne [povezujemo spolnih odnosov samo z reprodukcijo] samo tko. Povemo tudi, da to ni samo, da tukaj zraven je tudi ljubezen. Seveda nismo pa res še nobeno leto do zdaj šli še na istospolno usmerjene pare. (Hana, učiteljica biologije)

V raziskavi o socialni izključenosti LGBT oseb v Evropi, v kateri je bila vključena tudi Slovenija, so vprašani opozorili na to, da je že tišina oziroma neomenjenost spolne usmerjenosti v učnem načrtu način ohranjanja nevidnosti LGBT skupnosti in tako diskriminacija: (Takács 2006)

Mislím, da je homoseksualnost še vedno tabu v osnovni in srednji šoli. Ni obravnavana, kar razumem kot diskriminatorno, saj sem se pogosto počutil, kot da ne obstajam. To, da ni bilo razprave o homoseksualnosti, je spodbudilo moje napačne ideje, ki sem jih imel takrat. Tako rečeno, dobil sem močan občutek, da je nekaj narobe z mano in da potrebujem medicinsko obravnavo, da ozdravim. (Slovenija M21, osebni prevod)

Ignoriranje homoseksualnosti [...] in njen izpust iz učnega načrta je že diskriminacija. (Slovenija M21, osebni prevod) (Takács 2006)

V isti raziskavi se je pokazalo pogosto zanemarjanje neheteroseksualnih spolnih praks pri spolni vzgoji, kar lahko negativno vpliva, na primer: na spolno zdravje mladih oseb, ki so istospolno usmerjene. Poleg tišine o homoseksualnosti so se po državah Evrope

pokazali tudi primeri, ko je bila homoseksualnost predstavljena kot nekaj negativnega in odklonilnega. (Takács 2006)

Predvidevalo se je, da v razredu ni homoseksualcev in potemtakem nam ni bilo potrebe po obravnavi homoseksualnosti pri spolni vzgoji. (Danska Ž21, osebni prevod)

Spolne vzgoje za geje ni, tako da nam nikoli ne pokažejo, kako prakticirati varno spolnost. (Združeno kraljestvo, Ž23, osebni prevod)

Največji problem zame je, da je homoseksualnost predstavljena vedno samo kot spolnost in nikoli kot čustvo. (Švica M17, osebni prevod)

V učbeniku zdravstvene vzgoje je bila homoseksualnost predstavljena v poglavju »nenavadne spolne prakse«. Razložena je bila kot posledica napačne vzgoje, kljub temu da je bilo v učbeniku napisano, da bi se morali znebiti vseh predsodkov do homoseksualcev. (Slovenija M32, osebni prevod) (Takács 2006)

Molk in tišina o spolni usmerjenosti sta prisotna tudi pri obravnavi spolne vzgoje na slovenskih šolah - tako pri predmetih, ki obravnavajo spolno vzgojo, kot v sklopu naravoslovnih ali sistematskih dni, ki jih organizira Inštitut za javno zdravje preko zdravstvenih domov. V intervjujih, ki sem jih izvedla za raziskavo o heteronormativnosti pri spolni vzgoji, so molk in minimalno omenjanje utemeljevali tudi s tem, da mladi to že poznajo in lahko povežejo informacije, ki jih dobijo o spolnosti z vsemi spolnimi usmerjenostmi. Ena od učiteljic mi je na vprašanje, ali vključi tudi spolne odnose, ki niso heteroseksualni odgovorila takole:

Amm, ja v bistvu, to je nam sicer zlo tak, ampak sej to v bistvu vejo. Omenim ne, pa zdaj, da bi v kakšne detajle ali pa kukerkoli, jaz samo omenim izbira partnerja je lahko tudi taka in potem normalno, da so tudi spolni odnosi, da bi šli zdaj pa kukerkoli globje pa ne. (Franja, učiteljica biologije)

Hkrati pa opozarjajo, ko se predpostavlja heteronormativnost, da imajo mladi pomanjkljive in pogosto tudi napačne predstave o spolnosti, ki jih dobijo iz drugih virov.

Kar mi je pa mogoče najbolj zaskrbljujoče je to, da mislijo, da veliko vejo, na koncu ne znajo nič, jih takoj pogruntaš. (Erika, učiteljica biologije)

Ma, večinoma tako mladostniki dosti že sami vedo, ne, se pravi itak mediji jim dajo določene informacije, je internet in je radio in je televizija in dosti vejo, niso pa vse informacije prave, tako da potem zaradi tega mislim, da sva midve tlele pač s sodelavko zadolžene za to, da jim razjasniš, kaj ni res[...]. (Kaja, medicinska sestra)

Eden izmed virov, kjer lahko otroci in tudi učitelji potemtakem dobijo informacije o spolnosti, ki ni heteroseksualna, je tudi šolska knjižnica, zato je zaskrbljujoče, da imajo nekatere knjižnice, tudi šolske, še vedno na razpolago knjige, kot je Priročnik za šolsko vzgojo iz leta 1960, ki homoseksualnost označi za abnormalnost. (glej stran: 53) Torej lahko rečemo, da poudarjajo pomembnost spolne vzgoje v šoli, da otroci dobijo strokovne in pravilne informacije, a predpostavljajo, da so otroci raznospolno usmerjeni in jim je zato pomembno, da jim točne informacije podajo samo za heteroseksualne odnose.

7. Pomen vključitve različnih spolnih usmerjenosti

Po Meyer (2010) je priznavanje različnih spolnih usmerjenosti pomembno zaradi zagotavljanja varnega okolja učencev, psihičnega in fizičnega zdravja učencev, zagotavljanja raznolikosti in pravičnosti in boljšega uspeha in zanimanja za izobraževanje. Šola mora spodbujati vključitev raznolikosti spolnih usmerjenosti preko učnega načrta, izbirnih vsebin in dodatnih šolskih aktivnosti ter s pravično in antidiskriminatorno šolsko politiko in klimo. (Meyer, 2010: 3-9)

Celovita vključitev homoseksualnosti in homofobije v učni načrt bi zagotavljala sistemsko rešitev in ne bi pomagala le pri zagotavljanju, da bi učitelji/ce to temo obravnavali/e, ampak bi jim ponudila tudi nekakšen »alibi« in zaščito pred nadrejenimi ali starši, ki bi temu nasprotovali. (Kuhar in drugi, 2011:124-125) Izvajalke programa spolne vzgoje, ki sem jih intervjuvala za raziskavo, so se pri razlogih, zakaj ne vključijo istospolne usmerjenosti, sklicevale tudi na to, da to ni določeno v učnem načrtu.

Vi morate razumet, kaj je v učnem načrtu glede spolne vzgoje, in mi se moramo tistega okvira učnega načrt držat. (Jana, medicinska sestra)

Ne, ker imamo tudi po učnem načrtu, je razlaga spolnega odnosa med moškim in žensko. (Erika, učiteljica biologije)

»Na učni načrt bi se učitelji in učiteljice lahko sklicevali kot na nekakšen predpis oziroma pravni vir, ki jim prepoveduje, da bi to temo izpustili.« (Kuhar in drugi, 2011:124)

Ja, vsekakor, piši črno na belem in jaz sem s tem zaščiten. S tem imam jaz zakonsko podlago, da lahko o tem govorim. [...]Starš bo prišel k meni: »Kje je to napisano, saj tega nimate nikjer napisano«, četudi jaz iz tistih ciljev lahko razberem, ni pa črno na belem. (Erika, učiteljica biologije)

Eden izmed razlogov, zakaj je pomembna vključitev vseh spolnih usmerjenosti v učni načrt, je humanistični vidik. Ta opozarja, da je vključitev vseh pomembna za večje razumevanje raznolikosti, preprečevanje ali zmanjševanje nasilja in homofobije ter zagotavljanje zdravega razvoja vse mladine. Poleg humanističnega pa so tudi drugi

pomembni pedagoški vzroki, ki se pokažejo tudi pri obravnavi spolnosti. Mladostniki uvrščajo spolnost in razmerja, povezana s spolnostjo med enako ali celo bolj pomembne teme, ki se jih učijo v šoli. (Lipkin, 2004:195)

Zelo različno. Eni tako, večina je radovedna, jih zanima. To imamo mi na začetku leta in so tudi ocene recimo višje, ko se obravnava to snov, kot pa pol, ko imamo kosti in živčevje. (Cilka, učiteljica biologije)

Zato je pomembno, da so pri spolni vzgoji vključene vse spolne usmerjenosti, saj omogočajo osebam, ki so istospolno usmerjene enakovredne informacije, ki jih dobijo osebe, ki se definirajo kot heteroseksualne. Vsi (ne glede na spolno usmerjenost) pa dobijo na ta način strokovne in dejanske informacije glede vseh področjih in oblik spolnosti. (Lipkin, 2004:195) Tu se predpostavlja, da so informacije, ki jih učitelj oziroma oseba, ki obravnava temo spolne vzgoje, poda, strokovne, točne in ne negativno usmerjene proti spolnim praksam, ki niso heteroseksualne, zaradi svojih osebnih prepričanj.

Pomembno je, da se homoseksualnosti ne povezuje samo s seksom, ampak da se pri govoru o medsebojnih odnosih vključi tudi odnose med osebama istega spola kot tudi, ko se govori o ljubezni, privlačnosti in razmerjih. Potrebno pa je upoštevati, da se, ko se govori o heteroseksualnih spolnih odnosih, vključi tudi homoseksualne spolne odnose. (Lipkin, 2004:197) Vse to zagotavlja bolj celovito spolno vzgojo, ki je namenjena vsem učencem, ne glede na spolno usmerjenost.

Normativno se seks oziroma spolni akt predstavlja pri obravnavi reprodukcije in posledično kot vaginalni spolni odnos med moškim in žensko. Pri tem pa so zanemarjene potrebe učencev, ki so istospolno usmerjeni in poleg tega izpusti tudi obravnavo seksa kot užitka, ki bi lahko zajemal tako hetero kot homoseksualne spolne odnose. Ker pa v učnem načrtu to ni izrecno določeno, bi tudi tu imela volja učitelja vpliv na to, ali bi bili spolni odnosi med dvema osebama istega spola sploh vključeni. Homoseksualnost in homoseksualni spolni odnos se pogosto obravnava samo v povezavi s spolno prenosljivimi boleznimi (v nadaljevanju SPB), kot je na primer HIV/AIDS, ter da je to bolezen, ki je najbolj pogosta pri moških, ki imajo spolne odnose z moškimi. To ustvarja enostransko in negativno predstavo o homoseksualnih spolnih praksah in ohranja mit, da je HIV/AIDS bolezen homoseksualcev ter da so homoseksualni spolni odnosi tvegani. (Meyer, 2010:71-72)

V intervjujih z izvajalkami spolne vzgoje se je pokazalo, da je istospolna usmerjenost načrtno omenjena samo v povezavi s SPB ali AIDS-om in še to ne v večini primerov. Ko se govori o čustvih in ljubezni, pa nikoli oziroma situacijsko, če kakšen učenec to izpostavi. Tri izvajalke pri zaščiti pred spolno prenosljivimi boleznimi poudarijo, da se je treba tudi pri homoseksualnih spolnih odnosih zaščititi, dve izvajalki pa le omenita, da so homoseksualci bolj tvegana skupina za okužbo in prenos okužbe.

Pri zaščiti, ja, ko govorimo o AIDS-u, ma, o tem na tisti delavnici malo več, kar se tega tiče, jaz jim pa absolutno povem, da je med istospolnimi partnerji absolutna zaščita, edino. (Erika, učiteljica biologije)

Ja pri teh spolno prenosljivih boleznih, pri prenosu, recimo HIV-a in drugih prenosljivih boleznih, povemo, da so to pač bolj tvegana skupina. Da se tam bolj pogosto to pojavlja, in da, mislim omenimo tam, ja.[...]V tem smislu, da so to bolj ogrožena skupina od ostalih, kar se tega tiče. (Diana, učiteljica biologije)

Preprosta vključitev homoseksualnosti kot teme v šolski kurikulum pa ne zadostuje, kot ne zadostuje preprosta razprava o tem vprašanju ali le omemba teme, saj učenci/ke in učitelji/jice »ne bodo pripravljene mirno sprejemati informacij, ki so v neskladju z njihovimi prepričanji. [Obstaja potreba po transformativnem interaktivnem učenju], katerega cilj je vzpostaviti pri posamezniku takšno stopnjo moralne presoje, ki vključuje spoštovanje dostojanstva in pravic slehernega človeka. To pa je možno doseči tako, da pri posamezniku najprej vzpostavimo kognitivno distanco v tem smislu, da pokažemo nezadostnost njegovih ali njenih argumentov za razširitev moralnega konflikta.« (Lipkin v Kuhar in drugi, 2011:73)

8. Inkluzivna šola in koncept pripoznanja

Inkluzivna šola se povezuje s teoretičnimi koncepti socialne pravičnosti, multikulturalizma itd., ki se ukvarjajo z vprašanjem pravičnosti šolanja, pri katerem so upoštevane specifičnosti posameznih populacij. Ideja inkluzije stremi k zmanjševanju vseh izključevalnih postopkov in razvrednotenju učencev/k zaradi oviranosti, rase, spola, religije, starosti, etničnosti, spolne usmerjenosti ali kakršnihkoli drugih osebnih okoliščin. (Peček in Lesar 2006: 27-28) Pri tem je potrebno upoštevati, da ne gre samo za fizično izključevanje in vključevanje ampak tudi vsebinsko.

Inkluzija je proces, s katerim poskuša šola odgovoriti na potrebe vseh učencev kot posameznikov. Relevantna je za vse faze in tipe šol, saj se v vsaki šoli učitelji/ice srečujejo z učenci/kami z različnimi potrebami; poudarek je na učnem načrtu, ki vključuje in upošteva vse učence/ke kot posameznike. (Vislie v Peček in Lesar, 2006:29)

Temeljna ideja inkluzije po Lesar (2009: 3) je, »da lahko družba omogoči večjo vključenost manjšinskih skupin, tako da spreminja obstoječe in ustaljene načine delovanja.

Inkluzivnost v procesu izobraževanja je »proces, prek katerega vsi tisti, ki opredeljujejo vzgojo in izobraževanje [...], razvijajo svojo kulturo, politiko in prakso tako, da vključujejo vse učeče[...].« (OFSTED v Lesar 2009: 107). Pri vzgojno izobraževalnih institucijah, ki temeljijo na inkluzivnosti, je pomembno učenje, uspeh, odnos in dobro počutje vseh učencev/k in tako zagotavljajo vsem občutek skupnosti in pripadnosti. (OFSTED v Lesar 2009: 107)

Pri definiranju šole kot inkluzivne ali neinkluzivne lahko uporabimo indeks inkluzije (Booth, Ainscow in drugi v Peček in Lesar, 2006:32) na podlagi generalnih in specifičnih kazalcev, ki so sicer ločeni, a vsebinsko povezani. Generalni kazalci se nanašajo na tri dimenzije šolskih izkušenj. Pri oblikovanju inkluzivne šolske kulture, ki omogoča varno, sprejemajočo in spodbujajočo šolsko skupnost, v kateri so vsi člani enako cenjeni, je pomembno, da vsi udeleženci vzgojno-izobraževalnega procesa prevzemajo in delujejo na principih inkluzivnih vrednot. Generalni kazalci se kažejo tudi pri šolski politiki, ali je eden izmed vodilnih principov šolskega razvoja zagotavljanje inkluzije in zavzemanje za večjo kakovost učenja in participacijo vseh učencev/k. Kot zadnje področje se kažejo generalni kazalci inkluzije tudi pri inkluzivnosti šolske prakse ali šolska praksa zagotavlja takšne aktivnosti, pri katerih sodelujejo vsi učenci. Specifični kazalci pa so

namenjeni posameznim šolam, ali so stopnje posameznih vidikov inkluzije realizirane. (Booth, Ainscow in drugi v Peček in Lesar, 2006:32)

Z inkluzivno šolo je povezan tudi koncept pripoznanja, ki temelji na tem, da so vsi identitetni položaji enakovredni in zaslužijo sprejemanje in spoštljiv odnos. (Fraser v Stolnik, 2011:33). Molk in tišina pri spolni vzgoji o istospolni usmerjenosti nakazujeta, da neheteroseksualne identitete niso priznane, saj se predpostavlja, da so vsi učenci heteroseksualni. Kjer je istospolna usmerjenost prikazana na negativen način, dobi oseba, ki je istospolno usmerjena, sporočilo, da je del njegove osebne identitete, torej njegova spolna usmerjenost, odklonilna.

Če pogledamo učni načrt in vsebino spolne vzgoje, ki je predvidena s strani Nacionalnega inštituta za javno zdravje, lahko vidimo da ideja inkluzivnosti ni prenesena na pravično obravnavanje oseb, ki so istospolno usmerjene, saj jim ni zagotovljeno, da bodo pri obravnavi spolnosti, ljubezni in odnosov dobili informacije, do katerih imajo pravico in ki so specifične za njihovo spolno usmerjenosti.

9. Vloga izvajalcev/k pri vključitvi raznolikosti

9.1 Izobraževanje strokovnih delavcev

Velikonja (1998:154-156) opozarja, da učenje ni nikoli nevtralna aktivnosti in da lahko pedagogika, ki temelji na raznolikosti in vključevanju vseh, vpliva na manjšanje diskriminacij in predsodkov na podlagi spolne usmerjenosti.

Kot prvo, bi se učitelji/ce morali zavedati, da se nekateri učenci in učenke, ki jih, so jih in jih bodo poučevali, ne identificirajo kot heteroseksualci. Pomembno je tudi, da pred obravnavo različnih spolnih usmerjenosti predelajo lastne predsodke in stereotipe, ki jih imajo do oseb, ki so istospolno usmerjene. (Lipkin 2004: 24) Res je, da učiteljice in učitelji vplivajo na otrokov vrednostni sistem že z izbiro dejstev, ki jih podajo, a vplivajo na njih tudi z »eksplicitnimi in implicitnimi vrednostnimi sodbami o teh dejstvih. Otrokom zavedno ali nezavedno sporočajo, kaj je dobro in kaj ne[...]« (Mencin Čeplak 2009:24), kar velja tudi za spolno vzgojo in način, kako se vsebina o določeni spolni praksi in spolni usmerjenost podaja. (Mencin Čeplak 2009:124)

Istospolna usmerjenost se pri pouku ali na delavnicah spolne vzgoje pogosto omenja situacijsko predvsem, ker otroci vprašajo o tem. Kakšen odgovor bodo dobili, pa je pogojeno tudi s stališči in odnosom izvajalca/ke, ki ga ta ima do ne-heteroseksualnih odnosov. Stališča in predsodki se odražajo in prenašajo na učence/ke preko neverbalnih komunikacij, izbire besed in informacij, ki jih dobijo. Pri nekaterih izvajalkah spolne vzgoje sem zaznala negativen odnos do homoseksualnosti: od prepričanj, da je homoseksualnost izbira, izjema v naravi, nenaravna, nenormalna in, da lahko učenec/ka, ki je istospolno usmerjena, predstavlja problem.

[...]pač moje prepričanje in pa, če tako pogledam, a ne, glede na to, da celo tole naravoslovno vertikalo učim, a ne, tudi recimo primer, živalskega sveta, ima potomce lahko dva različna spola, a ne, in tko pač v temu nekako peljemo, a ne. (Hana, učiteljica biologije)

Ja, smo dosti govorili. Seveda, saj oni imajo tam problem. Ker je v bistvu bila... (Jana, medicinska sestra)[...]ma, problem, mislim, po mnenju ne, pač ena punčka je

usmerjena in tam smo, ne. Da bi pa prou to temo namenoma mele oziroma uro posvečeno tej temi, pa nimamo. (Ines, medicinska sestra)

Odnos do istospolne usmerjenosti vpliva na to, kako izvajalke govorijo in »predstavijo« istospolne odnose, in je lahko način, kako širijo napačne informacije in homofobične predsodke na učence/ke.

Učitelji/ce, ki so izobraženi o istospolni usmerjenosti, so bolj občutljivi za vprašanja homofobičnega izključevanja in kakršnokoli obliko diskriminacije. Izobrazba na tem področju jim omogoča boljše prepoznavanje mest v učnem načrtu, ki omogočajo razpravo o istospolni usmerjenosti, na katero so tudi strokovno pripravljene. Ti standardi pa omogočajo razpravo o različnih spolnih usmerjenosti, ki temelji na spoštovanju človekovih pravic in ki upošteva kritičnost, pluralnost in objektivnost. (Kuhar 2009 a: 44) Pomanjkanje informacij in strokovne izobrazbe na to temo lahko učitelje in učiteljice tudi ovira in odvrne od tega, da bi to temo obravnavali. V Sloveniji se spolno vzgojo poučuje v okviru različnih predmetov od 1. do 9. razreda in delavnic zdravstvenih domov. Zato bi bilo potrebno temo istospolne usmerjenosti vključiti v izobraževanje bodočih učiteljev/ic biologije in zdravstvenih delavcev/k. Bi bilo pa potrebno tudi dodatno izobraževanje že zaposlenih. To željo in potrebo so mi v osebnih intervjujih izrazile tudi intervjuvanke same.

O tem praktično na nobenem seminarju nismo nič slišali učitelji biologije. Govori se zgolj o spolnih odnosih ženska-moški in ni niti, da bi se jaz zdaj spomnila, tudi na faksu, da bi bil poučen o tem. (Erika, učiteljica biologije)

[...]nisem dovolj izobražena, razgledana, bi se mogla dovolj izobraziti glede teh odnosov, da bi lahko tudi prenašala informacijo naprej. To se ne čutim dovolj podkovana, kar se tega tiče, in pa potem recimo tudi določenih obolenj, to jaz bolj zdravstvenim delavkam prepuščam. (Greti, učiteljica biologije)

Na ta način bi se povečala možnost obravnave tudi istospolnih odnosov pri spolni vzgoji ter bi zagotovili način, kako bo tema podana.

Izobrazba, ki naj jo prejmejo učitelji/ce in zdravstveni delavci/ke, bi jih morala usposobiti, da razumejo, zakaj je pomembno, da pri spolni vzgoji obravnavajo vse spolne usmerjenosti. Da to omogoča bolj vsestransko učenje in zagotavlja fizično in psihično

dobrobit ter intelektualni razvoj vseh učencev/k in da pripomore k zmanjševanju predsodkov, stereotipov in nasilja do različnih oblik spolnosti. (Lipkin 2004: 154). Osebe, ki poučujejo spolno vzgojo, bi morale imeti osnovna znanja o človeški seksualnosti, ki vključuje razvoj homoseksualne in biseksualne identitete in bi morale poznati unikatne psihološke, čustvene in izobraževalne potrebe istospolno usmerjenih učencev/k. Potrebno je tudi, da ta oseba dobro preuči učni načrt in vsebino znotraj njega in razbere, katere vsebine so vezane na spolno identiteto in različne spolne usmerjenosti. (Tuš Špilak 2014: 90-91) Pri tem se morajo učitelji zavedati, da niso vsi učenci/ke raznospolno usmerjeni/e in biti pozorni, da ne postavljajo istospolne usmerjenosti v kategorijo Drugih z oznakami, kot so Mi, Vi in Oni, ter da govorijo o tem, da smo ljudje različni in ne o drugačnih ljudeh. Pomembno je tudi, da teme o istospolni usmerjenosti niso obravnavane ločeno kot posebnost, saj to daje vtis, da so te teme nepomembne in preveč kontroverzne ter da se o tej temi ne pogovarja v odprtih diskusijah s pristopom za in proti, ker ta način lahko spodbuja predsodke in pogloblja homofobična stališča. (Velikonja 1998: 154-156)

Izobraževanje, ki vključuje različne spolne usmerjenosti, je trenutno prepuščeno pripravljenosti vodstva posameznih šol do vključitve izobraževalnih projektov, ki stremijo k dekonstrukciji mitov o istospolni usmerjenosti, prepoznavanju diskriminacij in širjenju informacij, ki v šolskem načrtu niso vključene. (Mencin Čeplak, 2009: 127)

Zavod Republike Slovenije za šolstvo je za leto 2015/2016 izdal katalog nadaljnega izobraževanja in usposabljanja. Eden izmed seminarjev je tudi na temo spolne vzgoje z naslovom Ljubezen in spolnost. Cilj seminarja je uvajanje holistične/celostne spolne vzgoje v osnovne šole v skladu s standardi svetovne zdravstvene organizacije WHO ter po načelih Pestalozzi programa za učenje učiteljev. Vsebina seminarja zajema tudi WHO standarde holistične spolne vzgoje (glej stran: 40), holistični pristop k spolnosti in spolni vzgoji in stereotipe na področju spolne identitete in spolne usmerjenosti. Po preučitvi trenutnega učnega načrta pa ti standardi in pristopi niso implementirani ne v učni načrt, ne v prakso učenja spolne vzgoje. Poleg tega izobraževanje ni obvezno, torej je na učitelju/ici oziroma vodstvu šole, ali se želijo poučiti in razširiti znanje. Skoraj polovica izvajalk spolne vzgoje, s katerimi sem opravljala intervju, je povedalo, da se niso pripravljene nadalje izobraževati na to temo, medtem ko je ena izpostavila, da bi se izobraževala samo pod pogojem, da bi bila ta vsebina določena v učnem načrtu.

9.2 Mnenja strokovnih delavcev o vključitvi istospolne usmerjenosti

Učenci in učenke pedagogike so v raziskavi leta 2011 (Kuhar in drugi 2011) povedali, da se ne soočajo z dilemo, ali o istospolni usmerjenosti govoriti ali ne, ampak na kakšen način in kdaj. Nekateri so vprašanje homoseksualnosti povezovali zgolj z vprašanjem seksualnosti in spolne vzgoje in mislili, da je obravnava te teme primerna šele v srednješolskem izobraževanju. Večina pa je bila mnenja, da je o tem potrebno spregovoriti prej, a na primeren način. Nihče ni povezoval heteroseksualnosti s temo, katero je potrebno predstaviti čimprej in na primeren način. Prav tako niso videli potrebe po tem, da dobijo pri spolni vzgoji vsi otroci podatke o spolnosti in spolnih odnosih, ki jih zadevajo. Nekateri so na to vprašanje poskušali odgovoriti tako, da so predlagali razpravo o drugačnosti. Vključevanje homoseksualnosti so videli kot nekaj, kar bi omogočilo večjo stopnjo tolerance in sprejemanja istospolno usmerjenih in tudi nekaj, kar bi pomagalo istospolno usmerjenim osebam. Videli so jo kot nekaj, kar je potrebno pripeti k obstoječemu heteronormativnemu sistemu. Prav tako so mnenja, da je potrebno o tej temi spregovoriti na nevtralen način, ki ni pretirano pozitiven ali negativen. (Kuhar in drugi 2011:71-79)

Bodoči pedagogi, ki so sodelovali v raziskavi o homofobiji in temeljnih človekovih pravicah (Kuhar in drugi 2011) in intervjuvanke v pogovorih, ki sem jih opravila osebno, so bili zaskrbljeni, da bi se starši vmešali v poučevanje, če bi med poukom (enakovredno) obravnavali istospolno usmerjenost.

Ma, mislim, da ne. Mislim, da je to prav zadosti za osnovno šolo. Mislim, da bi se tu, po mojem, bi se pa tukaj starši marsikdaj obregnli ob take stvari. Tako kot ste prej spraševala za privoljenje, ne. (Anica, učiteljica biologije)

Mislim, da bi se absolutno kakšen starš najdu, ki bi mi pršu potrkat tle na vrata. Zagotovo. (Erika, učiteljica biologije)

[...]najbrž bi tle tudi starši nekaj rekli, ne. (Jana, medicinska sestra)

Hkrati pa so na vprašanje, ali kdaj potrebujejo privolitev staršev za obravnavo spolne vzgoje, vse izvajalke odgovorile, da ne, saj je to po učnem načrtu. Starši pa so se na poučevanje spolne vzgoje odzvali samo v enem primeru pred petnajstimi leti, ko jih je

motilo, da se v vrtcu poučuje otroke o spolnih organih. Izvajalke so konflikt rešile tako, da so staršem poučevanje utemeljile s strokovnim ozadjem in literaturo. »Meja, kjer se v javni šoli konča upoštevanje pravice staršev do prepričanja in vzgoje, je v Sloveniji formalno določena že z Ustavo in vzpostavljena z vrednotnim okvirom človekovih pravic in z njimi povezanih dolžnosti« (Kovač Šebart in Krek v Kuhar in drugi 2011: 89). Poleg drugih pravnih virov nas še Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic zavezuje k temu, da se znanje v šoli podaja na objektivni, kritičen in pluralističen način, kar daje pravno podlago, zakaj bi obravnava homoseksualnosti morala biti vključena v osnovni šoli tudi pri obravnavi spolne vzgoje ne glede na to, da se nekateri starši ne bi strinjali.

Med bodočimi pedagogi (v Kuhar in drugi 2011: 75) in intervjuvankami v moji raziskavi, je veljalo prepričanje, da, če je govor o istospolni usmerjenosti, mora biti tema predstavljena na nevtralen način. Menili so, da jo je potrebno obravnavati, a da je do nje treba pristopiti z distanco in je ne predstavljati ne preveč pozitivno ne preveč negativno, česar pa niso omenjali za heteroseksualno spolnost.

Ma, mi se nikoli ne opredelimo ne za eno ne za drugo, pač se z njimi samo pogovarjamo. Tudi oni potem povejo, izrazijo svoje mišljenje, kaj je, in s tem končamo. (Jana, medicinska sestra)

Tovrstno stališče temelji na prepričanju, da je govor o homoseksualnosti tudi promocija te in da je istospolna usmerjenost moralno vprašanje oziroma dilema, ki je moralno sporna.

[...]omejeno to razlagam, ker ne vem, koliko že to razumejo. Se pravi, kolikšna je lahko njihova možnost odločanja, izbire, so otroci. So otroci, ki se še učijo za življenje, tako da moje mnenje je, da jim, am, ne moremo pustit odločanje, ker potem bi bili odrasli. (Anica, učiteljica biologije)

Če moralno sporna vprašanja določamo glede na epistemski kriterij (Dearden 1984 v Rener 2009:112), po katerem je moralno sporna lahko le tista tematika, o kateri obstajajo različna stališča, a so vse nasprotujoče si strani legitimno argumentirane, »[...]ne nasprotujejo razumu in je o njih mogoče presojati s pomočjo racionalne argumentacije« (Rener 2009:112), homoseksualnosti ne moremo obravnavati kot moralnega vprašanja. Če vzamemo za primer »konsenzualno« seksualno prakso in jo presodimo z vidika

racionalnega argumentiranja, ta zajema: »užitek, čustva, naklonjenosti, tovarištvo, reprodukcijo, vzajemno podporo, seksualno zadostitev, ekstazo, intimnost in medosebno komunikacijo«. (Rener 2009: 113) Razen biološke reprodukcije so vsi elementi skupni homoseksualni in heteroseksualni spolni praksi. Biološka reprodukcija pa ne more biti definirana kot nujni element spolne prakse, saj bi to pomenilo, da so vse spolne prakse, ki niso povezane z reprodukcijo, neprimerne in moralno odklonilne. (Rener 2009:112-114). Kovač Šebart in Krek (v Kuhar in drugi, 2011: 81) opozorita tudi, da bi vzgoja v javni šoli morala potekati tako, da učitelj ne vsiljuje prevzetja določenih stališč, o katerih imajo različne skupine različna mnenja, to pa se deli na dva sklopa. En sklop zajema vprašanja, ki jih empirično ni mogoče preveriti, na primer obstoj boga. Tu učitelj/ica predstavi različna stališča in dopušča pluralnost pogledov. »Drugi vsebinski sklop pa predstavlja tista vprašanja, ki so neposredno povezana s spoštovanjem človekovih pravic in dostojanstva[...]. Tudi pri teh stališčih imajo ljudje kljub empiričnim dejstvom lahko različna mnenja, vendar pa mora učitelj v teh primerih postaviti jasno mejo med sprejemljivimi in nesprejemljivimi razlogi – to so vsa ravnanja, ki so nestrpna in ne spoštujejo človekovih pravic.« (Kovač Šebart in Krek v Kuhar in drugi, 2011: 81)

10. Istospolna usmerjenost znotraj slovenskih šol

»Homoseksualnost v vseh svojih družbenih in podobnih manifestacijah [...] ni tema, o kateri bi se redno sistematično razpravljalo v šolskem prostoru.[...] [M]ed učitelji in učiteljicami prevladuje mnenje, da je govor o homoseksualnosti 'problematičen'. Šolsko okolje tako ostaja strogo heteronormativno in je posledično plodno polje za različne oblike (skritega) nasilja in (neposredne) diskriminacije gejev in lezbijk.« (Kuhar in drugi, 2011:54)

Izzivam ne s tem, če pa je vprašanje, pa povem. (Greti, učiteljica biologije)

Ne moremo. Ker to ni v učnem načrtu, to ni vsebina, ki je za otroke te starosti, a ne. (Jana, medicinska sestra)

V raziskavi med letoma 2002 in 2004 je »[...] 45 % vprašanih je povedalo, da v šoli o homoseksualnosti niso govorili ali pa se tega ne spomnijo. Približno toliko jih pravi, da so o homoseksualnosti v šoli govorili malo.« (Švab in Kuhar, 2005: 62) Stopnja homofobičnega nasilja je povezana tudi s tišino glede teme istospolno usmerjenih v šoli. (Kuhar in drugi, 2011: 53) Ta podatek pa ne zajema odgovora na vprašanje, kako in kako pogosto je bila istospolna usmerjenost obravnavana na šolah, kjer so jo omenjali. Do podobnih odgovorov so prišli tudi leta 2011 (Kuhar in drugi 2011: 71), v kateri je večina sodelujočih povedala, da se o istospolni usmerjenosti v šoli niso zares pogovarjali. To velja predvsem za sodelujoče nad 30 let, medtem ko so mlajši poročali, da je bila istospolna usmerjenost občasno omenjena, a je bilo praviloma odvisno od dobre volje učiteljice.

Če se pojavi razprava o homoseksualnost v šoli, je ta običajno v nevtralnem ali pozitivnem ozračju, 18 % vprašanih (istospolno usmerjenih oseb) pa je poročalo, da jim je bila homoseksualnost predstavljena kot negativna, nesprejemljiva ali celo boleсна. (Švab in Kuhar v Kuhar in drugi, 2011:72)

Istospolna usmerjenosti je s strani izvajalk spolne vzgoje, ki sem jih intervjuvala, omenjena večinoma situacijsko, če na to temo nanese ali kakšen učenec/ka kaj vpraša, razen v nekaj primerih pri kontracepciji ali SPB. V večini primerov se homoseksualnost omeni, ko otroci kaj vprašajo. Zanimivo pa je, da je bilo izpostavljeno, da otroci niso še

nikoli nič vprašali na to temo prav v primeru, ko istospolna usmerjenost ni omenjena pri nobeni vsebini spolne vzgoje, kar interpretiram, da je razlog za to lahko tudi, da s strani avtoritete, ne dobijo potrditve, da je to nekaj, o čemer lahko govorijo.

Če je omenjena, je istospolna usmerjenost pogosto del razprave samo na področju zdravja, v povezavi s HIV/AIDS-om. Hkrati pa je tudi na tem področju, ki naj bi bilo zelo pomembno in povezano z LGBT skupnostjo, vključitev minimalna. Tudi preventiva je še vedno naklonjena heteroseksualnosti. Če želimo celostno spolno vzgojo, bi morala varna spolnost v učnem načrtu vključiti vse spolne prakse in vse osebe, ne glede na spolno usmerjenost. Če pa učenci slišijo za homoseksualnost samo v tem kontekstu, postane to samo patološka tema, kar pa ne omogoča zmanjševanja homofobije in ne pomaga osebam, ki so istospolno usmerjene razvijati pozitivne identitete. (Lipkin, 2004:210)

»Homoseksualnost kot tema razprave pri pouku se torej pojavlja sporadično, nesistematsko in verjetno s precej zadržki, saj je govor o tem še vedno interpretiran kot promocija, ne izobraževanje« (Maljevac in Magić, 2009:100) Sama vključitev v razpravo, pa je odvisna od pripravljenosti in volje učitelja/ice .

Ma ne, kot enega od pač načinov spolnega vedenja, se mi zdi, da je prav da se omeni, ne. Da se pa to favorizira in da se pa to potem, kaj jaz vem, kako bi rekla, pretiran poudarek, se mi pa tudi ne zdi primerno, ne. (Diana, učiteljica biologije)

Mislím, da bi govorili prou o tem ne, da bi prou rekle, tega pa tako, pa tako, to ne, mislim ne napeljujemo na take stvari otroke. Mi govorimo vedno v odnosu moški-ženska. (Jana, medicinska sestra)

V šolah po Evropi je v povezavi z istospolno usmerjenostjo pogost pristop »pripenjanja« homoseksualnost k obstoječemu sistemu v heteronormativnem šolskem prostoru. Uporablja se pristop enkratnega razpravljanja (npr. delavnica na temo homoseksualnosti), kar daje vtis, da gre za obrobno in sporno vprašanje oziroma za problem, ki potrebuje rešitev. Kot najpomembnejši izobraževalni cilj se pojavlja potreba po toleranci, ne pa po sprejemanju in enakovrednemu vključevanju istospolno usmerjenih posameznikov in posameznic. (Takács v Kuhar in drugi 2011:78)

V nekaterih primerih so učiteljice spolne vzgoje navajale čas kot razlog, zakaj ne obravnavajo tudi istospolnih odnosov pri programu spolne vzgoje. To lahko interpretiram kot prepričanje, da bi morali to obravnavati posebej kot dodatek in ločeno temo, ki bi

zavzela določeno količino časa pri pouku biologije, ne pa enakovredno z heteroseksualnimi odnosi. Ko bi se govorilo o ljubezni, odnosih, spolnih odnosih, bi bila torej vključena vsa možna razmerja in vse različne vrste odnosov. Primer enakovredne obravnave različnih spolnih usmerjenosti pri programu spolne vzgoje je način, kako švedska izvajalka opiše potek delavnice, v kateri se ne predvideva heteroseksualnost učencev. (glej stran: 71)

Samo vključitev spolne usmerjenosti kot teme pri spolni vzgoji pa ni dovolj. Če se istospolna usmerjenost samo doda h gradivu kot prikaz »drugačnosti in drugih«, se ohranja dominantnost in razmerje moči uveljavljenih kulturnih predpostavk. (Tuš Špilak, 2014: 90)

11. Spolna vzgoja

11.1 Celostna spolna vzgoja

Svetovna zdravstvena organizacija WHO⁹ pravi, da pri celostni ali holistični spolni vzgoji otroci in mladostniki spoznavajo spolnost v okviru tveganj in bogatenj in na ta način razvijajo pozitiven in odgovoren odnos do nje. Otrokom in mladostnikom podaja nepristranske, neobtožujoče in strokovne informacije za vse vidike spolnosti in jim hkrati pomaga pri razvijanju spretnosti za ravnanje s temi informacijami. Na ta način prispeva k razvijanju spoštljivih in odprtih odnosov in pomaga pri izgradnji pravične družbe. (WHO 2010:5)

Spolnost razume kot področje človeškega potenciala in pomaga otrokom in mladostnikom, da razvijajo potrebne spretnosti za samoodločanje o svoji spolnosti in razmerjih na različnih stopnjah razvoja. Pomaga jim in podpira jih pri tem, da postanejo opolnomočeni za to, da doživljajo spolnost in razmerja na pozitiven in odgovoren način. Te spretnosti pa jim pomagajo tudi pri varovanju samih sebe pred možnimi nevarnostmi. (WHO 2010: 5). Pod spolno vzgojo ne uvršča samo fizičnih, emocionalnih in interakcijskih vidikov spolnosti, ampak tudi vidike, kot so prijateljstvo, občutek varnosti in pravičnosti. Zajema informacije o abstinenci kot tudi o kontracepciji in načinih varne spolnosti, katere pa poda v širši perspektivi osebnostne in spolne rasti in razvoja. (WHO 2010: 13-15)

Principi celostne spolne vzgoje po WHO (2010: 27):

- biti mora letom primerna glede na stopnjo razvoja in zmožnost razumevanja in hkrati kulturno in družbeno ter spolno odzivna;
- osnovana mora biti na človekovih pravicah in zajemati tako spolnost za užitek kot za reprodukcijo;
- upoštevati mora holistični koncept dobrobiti, kar vključuje tudi zdravje;
- osnovana je na enakovrednosti spolov, samodefinicije in sprejemanja različnosti;

---

⁹ World Health Organisation

- začne se pri rojstvu;
- razumljena mora biti kot prispevek k pošteni in sočutni družbi, preko opolnomočenja posameznikov in skupnosti;
- osnovana je na strokovnih in dokazanih informacijah.

Spolna vzgoja mora biti letom primerna, kar pomeni, primerna razvojni stopnji otroka ali mladostnika. Ta termin se nanaša na to, kaj je v določenem obdobju za otroka ali mladostnika potrebno, pomembno in kakšne vrste podrobnosti je potrebno podajati. Letom primerno ne pomeni, da se določenih vprašanj in področji ne obdela, ampak se jih v več obdobjih obravnava na letom primeren način. (WHO 2010: 13)

Pri celostni spolni vzgoji je potrebno upoštevati tudi t. i. spolne pravice, ki vsebujejo tudi pravico do informacij in izobraževanja. Spolne pravice upoštevajo mednarodno in nacionalno priznane človekove pravice in vključujejo pravice vseh ljudi brez prisile, diskriminacije in nasilja, do (WHO 2010: 18):

- najvišjega možnega standarda spolnega zdravja, kar vključuje dostop do spolnih in reprodukcijskih zdravstvenih storitev;
- iskanja, pridobivanja in posredovanja informacij v povezavi s spolnostjo;
- spolne vzgoje;
- spoštovanja telesne neokrnjenosti;
- izbire partnerja;
- izbire spolnih aktivnosti oziroma izbire do neudejstvovanja pri spolnih aktivnostih;
- spolnih razmerij na podlagi privolitve;
- poroke na podlagi privolitve;
- do izbire, ali imeti in kdaj imeti otroke;
- iskanja zadovoljivega in varnega spolnega življenja.

Celostna spolna vzgoja torej zajema podajanje informacij o razvijanju telesa in puberteti, o seksu, spolnosti in razmerjih oziroma medsebojnih odnosih. Poleg tega je pomembno tudi poučevanje o komunikaciji in sprejemanju odločitev glede spolnosti in glede zdrave in varne spolnosti. Vsebina bi morala zajemati podatke o abstinenci in kontracepciji, reprodukciji in nosečnosti, o prekinitvi nosečnosti, o samopodobi, spolni usmerjenosti in spolni identiteti. Pri tem pa je pomembno, da so podane informacije

popolne, odkrite, neobtožujoče, preverjene in strokovne ter zajemajo vse spolne prakse - tiste za reprodukcijo kot tiste za užitek, pri tem pa upoštevajo, da so osebe, ki prejemajo spolno vzgojo, različne in različnih spolnih usmerjenosti.

11.2 Razlogi za spolno vzgajanje mladostnikov

Različne raziskave so pokazale, da je vpliv spolne vzgoje na spolnost mladostnikov pozitiven. Mladi, ki so bili poučeni o kontracepciji in o načinih, kako zmanjšati tveganja pri spolnih odnosih, so imeli manj možnosti za nezaželene najstniške nosečnosti in so pri prvem spolnem odnosu bolj pogosto uporabili zaščito. (Advocates of youth, Duberstein in Maddow-Zimet, 2012)

Spolna vzgoja pomeni učenje o spoznavnih, čustvenih, družbenih, interaktivnih in fizičnih vidikih spolnosti. Začne se že zgodaj v otroštvu in nadaljuje v mladostništvu in odrasli dobi. Pri otrocih in mladostnikih je njen cilj podpora in varovanje spolnega razvijanja. Mlade in otroke opolnomoči in jih opremi z informacijami, spretnostnimi in pozitivnimi vrednotami za razumevanje in uživanje njihove spolnosti, da imajo lahko varna in zadovoljiva razmerja in prevzemajo odgovornost za spolno varnost in dobrobit sebe in tudi drugih. Opremi jih s spretnostmi za sprejemanje odločitev, ki povečajo kvaliteto njihovih življenj in prispevajo k sočutni in pravični družbi. Vsi otroci in mladostniki imajo pravico do letom primerne spolne vzgoje, ki bi morala biti utemeljena na principih mednarodno priznanih človekovih pravic. (WHO 2010:20)

Spolna vzgoja je pa tudi del bolj splošne vzgoje in izobrazbe in zato vpliva tudi na razvoj otrokove osebnosti. Preventivna naravnost ne prispeva samo k preventivi negativnih posledic, ki jih lahko ima spolnost, ampak lahko pripomore tudi k izboljšanju kvalitete življenja, zdravja in dobrobiti. Na ta način spolna vzgoja prispeva k splošni promociji zdravja. (WHO 2010:5)

Glavni razlogi za spolno vzgojo po WHO (2010:21):

- spolnost je sestavni del človeka, ljudje smo seksualna bitja in spolna vzgoja pomaga pripraviti mlade za življenje in prispeva k pozitivnemu razvijanju osebnosti in samopodobe.
- Ljudje imajo pravico do informacij. Konvencija o otrokovih pravicah zapoveduje državam, da imajo otroci pravico do informacij in do izobraževanja in da jo mora ta

zagotavljati. Poleg tega 8. člen IPPF deklaracije definira pravico do izobraževanja in informacij tako: vse osebe imajo brez diskriminacije pravico do splošnega izobraževanja in informacij ter do celostne spolne vzgoje in informacij, ki jih potrebujejo za uveljavljanje polnopravnega državljanstva in enakopravnosti v privatnem, javnem in političnem sektorju. WAS¹⁰ pa pravi, da so spolne pravice osnovne človekove pravice in potemtakem univerzalne.

- Neformalna spolna vzgoja je pomanjkljiva in neprimerna v moderni družbi.
- Mladi so izpostavljeni veliko novim virom informacij, ki so nestrokovne in lahko napačne.
- Potreba po promociji spolnega zdravja.

Rezultati celostne spolne vzgoje (WHO 2010:27):

- družbena klima, ki je tolerantna, odprta in spoštljiva do spolnosti, različnih oblik življenja, odnosov in vrednot.
- Spoštovanje spolnih različnosti in različnosti glede na spol in zavedanje spolnih identitet in spolnih vlog.
- Opolnomočiti ljudi za sprejemanje odločitev na podlagi razumevanja in spoštljivega obnašanja do sebe in do partnerja/ke.
- Poznavanje človeškega telesa, njegovega razvoja in funkcij v povezavi s spolnostjo.
- Zmožnost razvoja kot seksualnega bitja, kar pomeni znanje za izražanje čustev in potreb, izkusiti spolnost kot užitek in razvoj lastne spolne vloge in identitete.
- Dovolj informacij o fizičnih, čustvenih, družbenih, kulturnih in spoznavnih vidikih o spolnosti, o kontracepciji in preventivi za SPB in HIV ter spolni prisili.
- Potrebne življenjske spretnosti za soočanje z vsemi vidiki spolnosti in razmerij.
- Informacije o dosegljivih svetovalnih in zdravstvenih storitvah v povezavi s spolnostjo.
- Sposobnost razvijanja enakovrednih spolnih razmerij, v katerih obstaja obojestransko razumevanje potreb in omejitev obeh v razmerju, kar prispeva tudi k preprečitvi spolnih zlorab in nasilja.
- Zmožnost komuniciranja o spolnosti, čustvih in razmerjih in imeti besede za to storiti.

S spolno vzgojo dobijo mladi informacije in znanje, kako se izogniti negativnim zdravstvenim posledicam, ki lahko nastanejo zaradi tveganih spolnih praks. Naučijo se

---

¹⁰ World Association for Sexual Health (Svetovna organizacija za spolno zdravje)

komunicirati o spolnosti, kontracepciji in o aktivnostih, na katere še niso pripravljene. Razumejo in cenijo lastno telo. Poleg osnov pubertete bi morala spolna vzgoja poudarjati, da ima vsak pravico odločanja, v katere spolne prakse se bo spuščal in pravico reči ne nezaželenim spolnim aktivnostim, ter da je potrebno spoštovati pravico drugih, da odločajo o lastnem telesu. Na ta način spolna vzgoja zajema tudi, kaj je spolno nasilje in nadlegovanje in kako poiskati pomoč v primeru spolnega nasilja. Namen spolne vzgoje je tudi učenje o raznolikosti in pravicah vsakega do spoštovanja in dostojanstva, ne glede na spolno usmerjenost. (Advocates of youth) To se doseže tako, da so različne spolne usmerjenosti enakovredno vključene v celotno vsebino poučevanja.

11.3 Obravnava različnih spolnih usmerjenosti v osnovni šoli po WHO

WHO pravi, da morajo otroci in mladostniki pri spolni vzgoji dobiti določene informacije, pridobiti določene spretnosti in razviti določen odnos. V nadaljevanju bom predstavila, pri kateri starosti otrok bi morala spolna vzgoja obravnavati različne spolne usmerjenosti in kašna vsebina bi morala biti podana na letom primeren način. (WHO 2010: 38-47)

Do četrtega leta mora otrok že dobiti informacije o različnih tipih razmerij in razviti pozitiven odnos do različnih življenjskih slogov ter se zavedati, da obstajajo različna razmerja. Od četrtega do šestega leta se otroku že lahko podaja informacije o prijateljstvu in ljubezni do ljudi istega spola, o istospolnih razmerjih in različnih družinah. Otrok pa mora začeti razvijati spoštljiv odnos do različnosti in sprejemanje različnih življenjskih slogov. Med šestim in devetim letom je otrok že dovolj star oziroma razvit, da lahko razume informacije o posvojitvah in nadgrajuje poznavanje ljubezni in prijateljstva do oseb istega spola. Od devetega do dvanajstega leta postanejo primerne informacije o spolnih praksah mladih (različnih spolnih praksah), o razlikah med biološkim in družbenim spolom, o spolnih pravicah, pravilih in zakonih. Naučiti se mora spretnosti komuniciranja in razumevanja različnih spolnih občutkov in komuniciranja o spolnosti na primeren način. Razviti mora odnos, ki temelji na sprejemanju, spoštovanju in razumevanju raznolikih spolnosti in spolnih usmerjenosti. Razume, da mora biti za seks vedno dano privoljenje, seks mora biti prostovoljen, enakovreden, letom primeren, v pravem kontekstu in na podlagi spoštovanja. V naslednjem obdobju - do petnajstega leta se pri celostni spolni vzgoji začne podajati informacije o nosečnosti (tudi znotraj istospolnih razmerij),

plodnosti, o spolni identiteti in spolni usmerjenosti in tudi o razkritju te, in o spolnih pravicah. Mladostnik mora začeti razvijati spretnosti, s katerimi zna opozarjati na krivice in nepravilnosti, diskriminacijo in neenakosti. Znati se mora soočiti s konfliktnimi notranjimi in družbenimi vrednotami. Razviti mora odnos, ki temelji na sprejemanju svojih in spolnih pravic drugih in razviti osebni pogled na spolnost ter biti prilagodljiv v spreminjajoči se družbi ali skupini. (WHO 2010: 38-47)

11.4 Spolna vzgoja v času osnovnošolskega izobraževanja v Sloveniji

Raziskava leta 2011 je pokazala, da je šola eden izmed najbolj pogostih virov informacij o spolnosti, saj je prav v šoli med drugim viri o spolnosti dobilo informacije 45 % moških in 55 % žensk. (Bernik in Klaus, 2011: 135-137) To pokaže, da je šola pomemben vir informacij o spolnosti za mladostnike. Prav zaradi tega je dodatno zaskrbljujoče, da je v raziskavi med letoma 2002 in 2004 45 % vprašanih povedalo, da v šoli o homoseksualnosti niso govorili ali pa se tega ne spomnijo. Približno toliko jih je poročalo, da so o homoseksualnosti v šoli govorili malo. (Švab in Kuhar, 2005: 62)

V Sloveniji ne obstaja samostojni predmet spolne vzgoje, ampak je njena vsebina obravnavana medpredmetno skozi celotno osnovnošolsko obdobje. Od šolskega leta 2015/2016 pa je obvezna obravnava spolne vzgoje tudi preko delavnic Nacionalnega inštituta za javno zdravje (v nadaljevanju NIJZ), ki jih izvajajo zdravstveni domovi.

11.4.1 Pregled učnih načrtov obveznih in izbirnih predmetov

Leta 2011 je bila izdana nova različica Bele knjige, ki predstavlja strokovno podlago za sistematično in strokovno utemeljeno preoblikovanje in dograjevanje sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji. (Krek 2011) Napisano je, da splošna načela vzgoje in izobraževanja temeljijo na človekovih pravicah in dolžnostih ter na nediskriminatorskih politikah in spoštovanju pluralnosti in strpnosti. Opozarjajo tudi na pomembnost razumevanja človeške različnosti in da ima izobraževalni proces vpliv na konstrukcijo in dojetje lastne spolne identitete. Osebne okoliščine in lastnosti, kot so spol, socialni status, rasa, verska pripadnost in podobno, so omenjene večkrat, medtem pa je istospolna usmerjenost na 520 straneh publikacije omenjena le v odstavku: »Ustrezni ukrepi, s katerimi je mogoče poseči v mnoge plasti izobraževalne izkušnje deklic in fantov, bi se

denimo morali usmeriti k: premisleku o vrednotah, ki jih posredujejo kurikuli in učna gradiva, vzgojnim vzorcem, odpravi oblik spolnega nadlegovanja (tudi v povezavi s spolno usmerjenostjo), spodbujanju k izbiri 'netradicionalnih' predmetnih področij oz. omogočanju izbire, itn.« (Krek 2011: 39) Upoštevajo, da učenci/ke v šolskem prostoru doživljajo nasilje tudi zaradi spolne usmerjenosti, ne upoštevajo pa, da so različne spolne usmerjenosti del pluralnosti družbe, ki bi morala biti upoštevana in spoštovana na vseh področjih tudi v izobraževalnem procesu in učnih načrtih osnovne šole. Zanemarijo dejstvo, da tudi izključenost različnih spolnih usmerjenosti iz šolskega prostora ohranja homofobično nasilje.

»Učni načrt predstavlja seznam tem in konceptov, ki morajo biti obravnavani v izobraževalnem procesu, vendar za primer, da niso [...], niso predvidene sankcije. Njihov namen je poenotenje izobraževanja in zagotavljanje primerljive izobraževalne ravni med izobraževalnimi institucijami.« (Kuhar in drugi, 2011:123)

Pregledala in analizirala sem vse učne načrte za obvezne predmete in nekatere izbirne predmete, za katere sem predvidevala, da lahko vsebujejo teme, povezane s spolno vzgojo in različnimi spolnimi usmerjenostmi, ter tri učbenike za predmet Biologija, znotraj katerega poteka večji del spolne vzgoje.

Spolna usmerjenost je omenjena le v učnem načrtu pri obveznem predmetu Družba, za 5. razred in v 9. razredu pri izbirnem predmetu Etnologija-kulturna dediščina in načini življenja. Pri predmetu Družba otroci spoznajo, da so ljudje v skupnosti različni po starosti, veri, spolni usmerjenosti (ni definirano, katere so spolne usmerjenosti), etnični pripadnosti, itd. in prepoznajo stereotipe v povezavi s temi okoliščinami. Komidar in Mandeljc (2009) pa sta v raziskavi, v kateri sta analizirali tudi vse odobrene učbenike za ta predmet, ugotovili, da ni definirano, katere so različne spolne usmerjenosti. V 9. razredu pri izbirnem predmetu je pri različnih vrstah družine omenjena tudi istospolna družina. Ta tema pa ni obvezno vključena znotraj tega predmeta, saj učitelj/ica samostojno izbere vsaj polovico tem, ki so na voljo, kar pomeni, da lahko to temo tudi izpusti.

V nadaljevanju bom predmete razdelila na tiste, ki:

- obravnavajo temo spolne vzgoje;
- naštevajo in definirajo določene osebnostne okoliščine in imajo predispozicijo omembe istospolne usmerjenosti;
- ki bi bile glede na definicijo vsebine primerne za vključitev LGBT skupnosti;

- in primere, kjer je vzpostavljena drugačnost, torej pozicionirano razlikovanje do tistega in tistih, ki odstopa od uveljavljene norme.

11.4.1.1 Definirane osebne okoliščine

Med pregledom učnih načrtov sem pri nekaterih predmetih naletela na vsebino, pri kateri bi lahko omenili in izpostavili tudi spolno usmerjenost. Tako je na primer pri predmetih Angleščina in Nemščina izpostavljeno, da so dejavniki, ki jih je potrebno upoštevati, in vplivajo na pouk spoštovanje človekovih in otrokovih pravic in omogočanje enakih možnosti za vse ne glede na socialni položaj, jezikovne in kulturne razlike, veroizpovedi, spol in druge individualne značilnosti posameznikov.

Pri Državljski in domovinski vzgoji ter etiki so izpostavljene razlike, na podlagi katerih se člani v skupnosti med seboj razlikujejo. Po tem naj bi otroci razlikovali osebne, socialne, narodnostne, verske in druge razlike.

Pri izbirnih predmetih Verstva in etika in Državljska kultura so različnosti definirane kot razlike glede na spol, raso, barvo kože, narodno in versko pripadnost, starost, značaj poklic, itd. Je pa pri Državljski kulturi pod ksenofobne oblike obnašanja uvrščena tudi homofobija.

11.4.1.2 Vsebina povezana z LGBT skupnostjo

Splošni cilji za obvezni predmet Zgodovina so pri učencih/kah razvijati enakopraven odnos med spoloma, učenje o raznovrstnih in večperspektivnih zgodovinskih virih, razvijanje sposobnosti za razumevanje in spoštovanje različnih kultur, ver, ras in skupnosti in obsojati zločine proti človeštvu, genocide, holokavst in druge množične kršitve človekovih pravic in spoštovanje drugačnosti in različnosti. Na podlagi tega bi lahko predmet vključeval poleg feminističnih gibanj tudi zgodovino gejevskih in lezbičnih gibanj ter kako so se odnos do in pravice LGBT skupnosti skozi zgodovino spreminjali.

V 7. razredu je pri predmetu Državljska in domovinska vzgoja ter etika omenjena tudi spolna identiteta in pod tem razlike med biološkim in družbenim spolom, kakor ga opredelita družba in kultura. Zahtevan standard znanja za to temo je definiran kot znanje učenca/ke, da pojasni, da so posameznikove predstave o dekletih in fantih vsaj delno

družbenega izvora. Torej je izključena spolna identiteta oseb, ki svojega spola ne definirajo oziroma ne enačijo s svojim biološkim in družbeno pripisanim spolom.¹¹

11.4.1.3 Vzpostavljanje drugačnosti

Različnost družbe je velikokrat omenjena v povezavi s tem, da je pri otrocih potrebno razvijati strpnost in razbijati predsodke in stereotipe o drugih in drugačnih. Teme povezane s predsodki in stereotipi so del vsebin od prvega do devetega razreda, torej čez celotno osnovnošolsko izobraževanje. Tako definirana vsebina v učnih načrtih pa po mojem mnenju ne daje sporočila, da smo ljudje različni in enakovredni, da imamo vsi enake pravice in si vsi zaslužimo spoštovanje ne glede na naše razlike. Izpostavljanje Drugih in Drugačnih daje in ohranja vtis norme neke normalnosti, od katere ti Drugačni odstopajo.

11.4.1.4 Spolna vzgoja znotraj učnih načrtov

V Sloveniji nimamo samostojnega predmeta Spolne vzgoje, ampak je poučevanje te razdrobljeno medpredmetno od prvega do devetega razreda. V nadaljevanju bom opisala, kaj pri določenih predmetih spada pod spolno vzgojo.

Od prvega do tretjega razreda je predmet Spoznavanje okolja posvečen tudi razvijanju pozitivne samopodobe in strpnosti do drugačnih. V prvem in drugem razredu se učijo o čustvenih izrazih in ustreznih ravnanjih pri doživljanju raznih čustev. Prvi razred je posvečen tudi spoznavanju različnih družinskih skupnosti in razvijanju strpnega odnosa do njih. V drugem razredu otroci spoznavajo nastanek novega bitja, razmnoževanje, rast in razvoj. Spoznavajo različne medsebojne odnose, kot so ljubezen, prijateljstvo, spoštovanje itd. Predstavi se jim tudi spolne vloge ter da si lahko ne glede na spol svobodno izbiramo različne vloge v življenju. V tem času naj bi otroci spoznali, da smo si ljudje različni in to različnost tudi razumeli. Ta sklop je poimenovan ljudje v skupnosti z drugimi in drugačnimi. V tretjem razredu se posvetijo temi, kako nastane otrok, se razvija v materi, rodi in raste, in še poglobijo znanje o družini in odnosih znotraj nje.

---

¹¹ Transspolna oseba – oseba, katere spolna identiteta ni cispolna; pri transspolnih osebah se spol, ki je bil osebi pripisan ob rojstvu, ne ujema s spolno identiteto in ali spolnim izrazom, ki jo čuti oseba sama in s katero se identificira. Transspolna oseba torej doživlja neujemanje med lastno spolno identiteto in tisto, ki ji je bila pripisana s strani družbe

V četrtem razredu se tema spolne vzgoje pojavi pri predmetu Družba in znotraj predmeta Naravoslovje in tehnika. Pri prvem preučujejo, zakaj se ljudje povezujemo v družine: zaradi ljubezni, varnosti, pomoči, sodelovanja itd. Pri Naravoslovju in tehniki pa govorijo o puberteti in spremembah v razvoju pri dekletih in fantih ter o osebni higieni.

Pri Gospodinjstvu v petem in šestem razredu spoznavajo načelo enakosti med spoloma in enakopravnost skupnega dela, da se gospodinjske naloge ne delijo glede na spol. V petem razredu je še dodatno predelan koncept družine.

V sedmem razredu se pri predmetu Državljanске in domovinske vzgoje ter etike dotaknejo teme spolne identitete, velik del spolne vzgoje pa poteka v osmem razredu pri Biologiji.

Splošni cilj predmeta Biologija je tudi, da dobijo učenci zmožnost za uporabo pridobljenega znanja v vsakdanjem in družbenem življenju. Istospolna usmerjenost je izključena iz pogovora. Osebe, ki niso heteroseksualne, ne dobijo določenih življenjskih informacij, ki jih dobijo raznospolno usmerjene osebe.

Operativni cilji predmeta Biologija, ki so povezani s spolno vzgojo so, da učenci:

- razumejo, da se človek razmnožuje samo spolno in da ima spolno razmnoževanje dve vlogi: prenos dednih informacij na potomstvo in nastanek novih kombinacij dednih informacij;
- razumejo, da so razlike med spoloma povezane z razlikami v spolnih organih, ki omogočajo spolno razmnoževanje;
- razumejo povezavo med zgradbo in delovanjem spolnih organov;
- vedo, da spolne celice nastajajo v spolnih žlezah, ki so del spolnih organov;
- razumejo, zakaj je v nastajanje spolnih celic vključena mejoza, kar povežejo s količino dedne snovi in nastankom novih kombinacij dedne informacije;
- razumejo razlike pri nastajanju moških in ženskih spolnih celic, poznajo vlogo menstrualnega ciklusa in razumejo, kdaj lahko pride do oploditve;
- vedo, da se zarodek ugnezdi v steno maternice, in poznajo proces nosečnosti in s tem povezane spremembe v ženskem telesu;
- spoznajo načine načrtovanja družine (ni določeno ali se omenja posvojitve in oploditev z biomedicinsko pomočjo, kar bi vključevala tudi istospolne družine);
- poznajo poti za okužbo z virusom HIV in preventivo ter nekatere druge SPB;
- spoznajo telesne in osebne spremembe v puberteti, sosledje pojavljanja sekundarnih spolnih znakov in da se ti znaki izražajo pri različnih osebah različno

močno ter različno hitro (razlikujejo med primarnimi in sekundarnimi spolnimi znaki);

- razumejo, da so predpogoj za odgovorno starševstvo osebna in telesna zrelost ter ustrezne materialne in socialne možnosti za vzgojo in razvoj potomcev;
- razumejo različne vidike spolnosti in pomen spolnosti za človeka.

Zadnja alineja nakazuje, da se o spolnosti pri biologiji ne pogovarja samo kot o reprodukcijski metodi, ampak da upoštevajo in predstavijo tudi druge vidike spolnosti. To omogoča vključitev odnosov in spolnih odnosov med osebama istega spola, kar bi pomenilo upoštevanje različnosti človeške družbe in učencev/k, ki jih poučujejo.

Na koncu tega poglavja v učnem načrtu je opomba, da obstaja medpredmetna povezava z Državljsko in domovinsko vzgojo ter etiko, ne pove pa, na kaj se to nanaša. Pri tem predmetu pa ni omenjene istospolne usmerjenosti, govor je le o strpnosti do drugih in drugačnih. Torej če učitelj/ica naredi povezavo na istospolno usmerjenost, to lahko označi tudi za drugo in tuje. Hkrati to omogoči tudi prelaganje odgovornosti na druge predmete in učitelje/ce. Tako sem v osebnih intervjujih na vprašanje, ali se pri uri biologije pogovarjajo tudi o spolni usmerjenosti in spolni identiteti dobila odgovore:

Ne prou dosti. Omenimo, ma, se pa potem ne poglobljamo v to, ker se mi zdi, da bi moglo to bolj ali pri etiki, ali bi mogla potem še psihologinja bolj o teh stvareh. (Cilka, učiteljica biologije)

Ne, to govorijo bolj pri državljanski in domovinski vzgoji, ko imajo tisto etiko in pa pri teh delavnicah. (Erika, učiteljica biologije)

Tema spolnosti in spolne vzgoje je obravnavana tudi pri nekaterih izbirnih predmetih. Pri Etnologiji v devetem razredu govorijo o različnih vrstah družine, kjer je naštet tudi istospolna družina in o spolnem življenju, v povezavi s katerim bi morali učenci/ke znati pojasniti posebnosti in razločke v vrednotah in moralnih normah, izrazju v spolnosti, izbiri partnerja, pri ljubezenskih atributih in razmerja med javnim in zasebnim. Za katere posebnosti znotraj teh področij gre, pa v učnem načrtu ni določeno. Kot sem že omenila učitelj/ica pri tem predmetu izmed vseh predlaganih tem izbere le nekatere, tako da poleg tega, da je istospolna družina omenjena samo pri izbirnem predmetu, ni niti zagotovila, da bo omenjena znotraj tega predmeta.

V osmem razredu pri Filozofiji za otroke obravnavajo odnose med prijateljstvom, pravičnostjo in ljubeznijo. Pri izbirnem predmetu Verstva in etika učitelj izbire eno izmed treh tem: družina; prijateljstvo, ljubezen, spolnost; delo in/kot poklic. Prvi dve temi lahko označimo tudi za spolno vzgojo. Pri temi o ljubezni in spolnosti je govor o različnih pogledih na ljubezen in spolnost v religijah in o obredih in simbolih različnih religij, ki služijo urejanju spolnosti in odnosov med spoloma, kot je na primer zakrament zakona.

Obravnavanje istospolne usmerjenosti je v učnem načrtu v večini povezano z vprašanjem drugačnosti in problematiko diskriminacije in strpnosti. Izrecno ni vključena pri nobeni vsebini obveznih predmetov, ki obravnavajo spolno vzgojo, ne pri oblikah družin, odnosih, ljubezni in spolnih odnosih in na ta način je pluralnost družbe izključena že na sistemski ravni. Ali bodo učitelji/ce upoštevali različne spolne usmerjenosti pri vseh teh področjih, je prepuščeno njihovi odločitvi in volji, način obravnave pa od njegovih/njenih predsodkov in načel. Namen vključitve določenih tem v učni načrt pa je prav preprečitev, da bi se učitelji/ce izognili obravnavi te teme. Dosleden opis in načela, kako mora biti tema predstavljena, ter ustrezno izobraževanje učiteljev/ic, pa bi zagotavljali objektivne in spoštljive razprave.

11.4.2 Heteronormativnost učbenikov biologije

Kot najbolj pomemben vir informacij so intervjuvanke določile učbenik biologije. Trenutno sta za predmet Biologija v osnovni šoli odobrena dva učbenika, Dotik življenja 8 in Spoznavam svoje telo. Pravilnik o potrjevanju učbenikov pa v primeru proračunskih nezmožnosti v šolskih letih 2015/2016 in 2016/2017 v 21. členu dopušča uporabo učbenikov, ki jim je prenehala uporabnost.

Leta 2011 je bil učni načrt za Biologijo posodobljen in vsebina, ki je bila obravnavana v 9. Razredu, spada po novem v 8. razred. Ker imajo šole možnost uporabe starejših učbenikov, sem pregledala tudi predhodnik učbenika Dotik življenja 8, Biologija 9. Ker je za Dotik življenja 8 leta 2014 izšla druga izdaja, pri kateri so možne vsebinske spremembe, sem za nalogo pregledala obe izdaji.

V učbeniku Spoznavam svoje telo istospolna usmerjenost, privlačnost in odnosi med osebama istega spola niso omenjeni. Spolni odnos je definiran kot telesno združenje moškega in ženske, ki se želita zblížati. Začne se z vzburljenjem, pomembna pa so tudi čustva. Spolni odnos torej ni opisan samo kot način reprodukcije, ampak kot nekaj, s čimer

se dve osebi telesno in čustveno povežeta, kar bi lahko upoštevalo tudi osebe, ki si želijo tega stika z osebo istega spola. Kot metoda kontracepcije je kondom opisan kot sredstvo, ki prepreči izliv spermalne tekočine v nožnico. Torej, ne samo da opis spolnega odnosa upošteva samo osebe različnega spola, upošteva tudi samo vaginalni spolni odnos. Zaskrbljujoče je, ker so SPB definirane kot okužbe, ki se prenašajo s spolnim odnosom. Torej lahko učenec/ka glede na predhodne opise napačno sklepa, da se SPB lahko prenašajo samo preko vaginalnih spolnih odnosov. Zanemarjena sta pa oralni in analni spolni odnos ter kakšne so lahko posledice in kako se tem posledicam izogniti, torej jih preprečiti. To pa je pomembno za raznospolne in istospolne pare.

Pri poglavju, ki obravnava spolno vzgojo, se vsebinsko učbenika Biologija 9 in Dotik življenja 8¹² razlikujeta samo v enem odstavku.

V obema je v poglavju o razlikah med spoloma izpostavljeno, da nas različnost pogosto privlači. S tem se že pokaže heteronormativna naravnost vsebine.

V uvodu poglavja o spočetju je izpostavljeno, da se v primeru, ko se imata moški in ženska rada, to ljubezen izkazujeta z dotikanjem, objemanjem in poljubljanjem. Ko pa se dobro poznata, imata spolni odnos, ki naj bo povezan z ljubeznijo in spoštovanjem. Torej tudi tu spolni odnos ni omejen samo na reprodukcijo, ampak na izkazovanje ljubezni in je povezan s spoštovanjem druge osebe. Spolni odnos je opisan kot združitev moškega in ženske, ki se imata rada in ju ta združitev navda s srečo in užitkom. Tako kot v prejšnjem učbeniku so tudi tu zanemarjeni odnosi in spolni odnosi med osebama istega spola ter oralni in analni spolni odnos.

Vsebinska razlika med učbenikoma se pojavi pri opisu istospolne usmerjenosti. Učbeniki so sestavljeni tako, da imajo ob strani okenca, v katerih so navedene določene zanimivosti ali vsebine za razmislek in pogovor in v kateri je omenjena istospolna usmerjenost. Homoseksualnost je opisana kot privlačnost med osebami istega spola. V nadaljevanju je trditev, da je ta privlačnost pogosto le predhodna, včasih pa stalna. V učbeniku po starem učnem načrtu je na koncu dodano še, da imajo homoseksualni ljudje pogoste stiske, se počutijo drugačne, nerazumljene in celo izločene. Stara verzija učbenika ustvarja predsodke o istospolno usmerjenih osebah in navezuje, da je homoseksualnost povezana z negativnimi občutki, za katere so krivi sami, ne pa da jih družba določa oziroma definira kot drugačne in jih - tudi na sistemski ravni - izloča, za kar je ta učbenik odličen primer. V učbeniku, ki je trenutno uradno odobren za predmet Biologije, je še

---

¹² Vsebinska spolne vzgoje se med izdajama ne razlikuje.

vedno trditev, da je homoseksualnost pogosto prehodno stanje. Oseba, ki jo že privlačijo osebe istega spola, tako dobi sporočilo, da se bo ta privlačnost spremenila. Ko se ta čez čas ne spremeni, lahko to vpliva na sprejemanje lastne spolne identitete in hkrati ohranja napačno prepričanje, da lahko homoseksualec postane heteroseksualec.

11.4.3 Drugi viri informacij

Kjer je v učnem načrtu izpuščena raznolikost spolnih usmerjenosti, imajo knjižnice še toliko bolj pomembno vlogo za učence, ki jih ta tema zadeva ali jih zanima. (Lipkin, 2004: 223) Zato je pomembno, da imajo učenci v knjižnici dostop do knjig z LGBT vsebino. Pomemben je tudi pregled, kako knjige, ki omenjajo neheteroseksualne skupine, obravnavajo to temo.

V nekaterih knjižnicah po Sloveniji - med drugim tudi v knjižnicah osnovnih šol v Ljubljani, Rakeku, Radovljici, Beltincih in v Divači¹³ - je še vedno možnost izposoje Priročnika za spolno vzgojo in pouk v osnovni šoli iz leta 1960, ki homoseksualnost uvršča pod spolne abnormalnosti. Homoseksualci so definirani kot »[...] ljudje, ki jih privlačijo ljudje istega in ne, kot je navada – ljudje drugega spola.« (Kališnik in drugi, 1960: 113) Zapisano je tudi, da se oseba v homoseksualca razvije in da ga lahko v to zapelje druga oseba. Homoseksualnost povezuje tudi s pedofilijo in moškimi, ki spolno zlorablajo mlade deklice. (Kališnik in drugi, 1960: 113) Ko pa je Legebitra naslovila vse (srednje)šolske knjižnice in jim ponudila, da jim brezplačno pošilja mladinski mesečnik za istospolno usmerjene kot vir relevantnih informacij o homoseksualnosti, so med zavrnitvami naleteli na tri različne odzive. Knjižničarke in knjižničarji so ponudbo zavrnili z razlogi povezanimi z vsebino, ki naj ne bi bila primerna za šolske knjižnice, mnenji, da so takšne vsebine dovolj dostopne preko drugih virov in zaradi domnevanja, da na njihovi šoli ni »takih« učencev, ni učencev, ki bi bili istospolno usmerjeni. (Komidar in Mandeljc, 2009: 99)

Ena od osnovnih šol je na podlagi otroškega parlamenta Spolnost in AIDS izdala knjigo Kaj želimo mladi vedeti o ljubezni, puberteti, spolnosti in aidsu. (Suhodolnik, 2000) Knjiga je bila napisana na podlagi vprašanj in tem, ki so jih učenci med parlamentom izpostavili. Homoseksualnost je omenjena le pri odgovoru na vprašanje »Kaj je homoseksualnost?« v poglavju, ki zajema vprašanja o pedofiliji, masturbaciji in spolnem

---

¹³ Podatke sem dobila preko spletnega programa COBISS, <http://www.cobiss.si/>

nadlegovanju. O homoseksualnosti in masturbaciji knjiga ne govori v negativnem tonu, ker pa sta ti dve temi v poglavju skupaj s pedofilijo, spolnim nadlegovanjem in spolno zlorabo, lahko povežemo, da še vedno velja odklonilni odnos do njiju kot spolni praksi. Knjiga svojo heteronormativno naravnost in to, da je namenjena samo otrokom, ki so heteroseksualno usmerjeni, ne nakazuje samo z minimalno omembo istospolne usmerjenosti oziroma s tišino o različnih spolnih usmerjenostih, ampak postavlja v ospredje heteroseksualnost tudi s tem, da je za mlade pomembno, da vzpostavijo pravilen odnos do nasprotnega spola: ko govori o zmenkih, omenja samo razmerje med fantom in punco, ravno tako pri erotiki; pri spolnem odnosu predpostavlja dva različna spola. V knjigi je omenjen oralni seks, torej lahko rečemo, da spolnosti in spolnega odnosa ne povezuje samo z reprodukcijo, ampak upošteva tudi del spolnosti, ki je namenjena samo užitku, torej obstaja podlaga, da bi se lahko obravnavalo tudi homoseksualne spolne odnose.

Očitno je, da otroke zanima tema različnih spolnih usmerjenosti, saj so otroci na 16. Nacionalnem otroškem parlamentu opozorili, da obstaja ljubezen tudi med osebama istega spola in da je ta ljubezen v medijih in politiki velikokrat predstavljena negativno, kar ne poziva k strpnosti. Vzgoja mladih za strpnost bi se morala začeti že pri majhnih otrocih. Učiti bi jih bilo treba sprejemanja različnosti. »Smo različni, ampak odlični.« (16. Nacionalni otroški parlament) Željo po vključitvi homoseksualnosti v spolno vzgojo so izrazili tudi anketiranci v raziskavi Inštituta za varovanje zdravja, kjer je 12 % anketiranih dijakov povedalo, da so pri spolni vzgoji pogrešali določene vsebine, med katerimi je bila tudi homoseksualnost. (Žalar in drugi 2013)

Da otroke ta tema zanima, se vidi tudi pri moji raziskavi, saj sem velikokrat dobila odgovor, da se istospolna usmerjenost in homoseksualni odnosi omenijo, ko otroci po tem povprašajo.

Omenimo različne spolne usmerjenosti, pa tudi otroci omenijo sami, dostikrat kar spontano. Pol se pa ne pogovarjamo, zdaj, da bi prou namenili ure za to pa ne. (Cilka, učiteljica biologije)

Včasih pa kdo tudi vpraša, recimo konkretno, letos me je učenec vprašal nekaj o homoseksualnosti, tako da potem o tem govorimo, prosto se pogovarjamo. Jaz osebno nimam nobenih zadržkov, kar se tega tiče, je pa res, da je moje mnenje tako, kot sem ga povedala, da smo vsi enaki. (Erika, učiteljica biologije)

Jim razložiš pojme, kdo so, kaj so, zakaj so. In tako otroke kar zanima. Zdaj mislim nismo imele še nobenih težav, da bi se recimo otroci drugače, grdo izražali, da bi jih obsojali, znajo presenetiti otroke. So zelo odprti glav. (Kaja, medicinska sestra)

11.4.4 Ponosen sem na (s)pol

Pomembno se mi zdi omeniti tudi kampanjo Ponosen sem na (s)pol, ki jo je za srednje šole izvajalo Ministrstvo za šolstvo in šport. Minister je obrazložil cilj kampanje kot spodbudo mladih k razmisleku o varni spolnosti, tako da podpišejo izjavo, da so ponosni na svoj spol.

Na podlagi 17. člena ZUNEO-UPB1 je nevladna organizacija ŠKUC LL dala pobudo, naj zagovornik načela enakosti pregleda kampanjo Ponosen sem na (s)pol zaradi neenakega obravnavanja pri vzgoji in izobraževanju. Prvo pobudo je dala organizacija leta 2010¹⁴, ker pa je ministrstvo leta 2011¹⁵ nadaljevalo s kampanjo, je zagovornik ukrepal še enkrat.

Zagovornik je prišel do ugotovitve, da kampanja predstavlja primer namerne neposredne diskriminacije na podlagi spolne identitete in primer namerne (ne)posredne diskriminacije na podlagi spolne usmerjenosti. V kampanji so zastopani predvsem dijaki/nje s preteklo, sedanjo ali bodočo izkušnjo lastne istospolne, biseksualne usmerjenosti ali transseksualne spolne identitete.

Presodil je, da kampanja spodbuja k javnemu opredeljevanju za določeno, heteroseksualno identiteto in tako neposredno zastoplja oziroma prizadene skupine oseb s spolnimi identitetami, ki niso heteroseksualne. Ker je bilo to nadzorovano in izvedeno s strani javne oblasti, gre namreč za institucionalno diskriminacijo.

Ministrstvo je pozval, naj s kampanjo preneha in naj v učnem načrtu s sodelovanjem ustreznih strokovnjakov iz vseh relevantnih področji zagotovi spolno vzgojo, ki bo temeljila na podajanju objektivnih informacij. Te informacije naj vsebujejo objektivno predstavitev družbene fenomenologije spolov in različnih spolnih identitet brez vsakega razlikovanja na podlagi spolne usmerjenosti.

Za odpravo diskriminacije v šolskem prostoru je ministrstvo pozval naj:

---

¹⁴ Mnenje zagovornika načela enakosti št. 0921-22/2010, 6. 6. 2010

¹⁵ Mnenje zagovornika načela enakosti št. 0921-41/2011-UEM/10, 25. 7. 2011

- »z ustreznimi usmeritvami in inšpekcijskimi ukrepi zagotovijo, da bodo vsi odgovorni v šolstvu in vzgoji vse pojave diskriminacije učencev in dijakov na podlagi njihove spolne usmerjenosti ali spolne identitete (npr. na nadlegovanja s strani vrstnikov) obravnavali z jasnim obsojanjem takšnih ravnanj in z ustreznimi, na krivce usmerjenimi ukrepi; hkrati pa bodo diskriminiranim osebam nudili ustrezno oporo, svetovanje in pomoč ter preprečevali povračilne ukrepe;
- pri izvajanju vseh vzgojnih ukrepov, ki posegajo na vrednostno področje (moralna vzgoja, etika...), upoštevajo, da je tako pri oblikovanju vsebin kot pri načinu podajanja le-teh na mestu posebno skrben razmislek o tem, na katere skupine z določenimi osebnimi okoliščinami (npr. barva kože, poreklo, narodnost, spol, versko prepričanje.) bi lahko posamezne rešitve učinkovale izključujoče;
- tako v redno in sistematično usposabljanje zaposlenih v varstvu, vzgoji in izobraževanju kot tudi v kurikulumne vzgojno izobraževalnih programov vključi izobraževanje za preprečevanje in odpravljanje vseh oblik diskriminacije ter seznanjanje z vsakdanjimi pojavi, ki jo povzročajo, poganjajo in vzdržujejo (stereotipi, predsodki ...)« (Mnenje zagovornika načela enakega obravnavanja 2011: 18-19);
- ter da naj šolske oblasti pri načrtovanju posameznih ukrepov in politik upoštevajo Yogyakartaška načela (glej stran: 14) o uporabi mednarodnega prava človekovih pravic.

Ministrstvo je kampanjo po drugem opozorilu prekinilo, a po pregledu učnih načrtov ni sprejelo ustreznih ukrepov za odpravo diskriminacije, na katero je opozoril zagovornik. Večina učnih načrtov je bila posodobljena leta 2011, kar pomeni, da bi glede na mnenje zagovornika že takrat lahko sprejeli ustrezne ukrepe in spremembe, h katerim ta poziva. Očitno pa tudi drugi poziv ni imel vpliva, saj po petih letih še vedno ni ustreznih in zahtevanih sprememb. Učni načrt za angleščino in nemščino je bil spremenjen leta 2016. Znotraj njega so našteje osebne okoliščine in lastnosti, ki jih je potrebno upoštevati in vplivajo na vsebino pouka. Istospolna usmerjenost še vedno ni ena izmed upoštevanih lastnosti

Primer kampanje in odziv oziroma pomanjkanje odziva s strani ministrstva kaže, kako je heteronormativnost institucionalizirana na najvišji ravni in še vedno posega v izobraževalni proces, s tem pa širi in ohranja ideje, ki vzdržujejo homofobijo. (Kuhar in drugi 2011:127)

11.4.5 Nacionalni inštitut za javno zdravje

Od šolskega leta 2015/2016 so nekatere delavnice Nacionalnega inštituta za javno zdravje obvezne za osnovnošolske programe.

Delavnice izvajajo zdravstveni domovi v programu Zdravstvena vzgoja za otroke in mladino. Za vsak razred devetletke je predvidena ena obvezna vsebina delavnic, posamezni zdravstveni domovi pa lahko organizirajo tudi izbirne delavnice. Vsebino teh delavnic določijo in oblikujejo zdravstveni domovi samostojno tako, da je vključitev različnih spolnih usmerjenosti prepuščena izvajalcem/kam. Obvezne teme, ki so povezane s spolno vzgojo, so Osebna higiena v 2. razredu, Odraščanje v 6. razredu, Duševno zdravje v 7. razredu, delavnica Medsebojni odnosi, ki se izvaja v 8. razredu in Vzgoja za zdravo spolnost v 9. razredu. Vsebina za vsako delavnico je na voljo v Priročniku za boljše zdravje otrok in mladine.

Pregledala in analizirala sem priročnik za izvajalce, ter Power Point (v nadaljevanju PP) predstavitve, ki so na voljo na spletni strani NIJZ. V nobeni literaturi, dokumentih in PP predstavitev ni omenjena istospolna usmerjenost ali kakršnikoli neheteroseksualni odnosi. Pri nasvetih, kje poiskati svetovalno pomoč ali dodatne informacije, ni ne projekta Virus (glej stran: 69), kjer je predstavljena tudi istospolna usmerjenost, ne svetovalnic, ki se osredotočajo na pomoč osebam, ki so istospolno usmerjene, kot je na primer Mavrična svetovalnica društva DIH.

11.4.5.1 Priročnik za boljše zdravje otrok in mladine

Obvezne delavnice, ki so povezane s spolno vzgojo, so določene za 2. razred, kjer je v delavnici Osebna higiena vključena tudi higiena spolovil, ter 6., 7. in 8. razred.

Namen delavnice Odraščanje v 6. razredu je mladostnike seznaniti o dejavnikih tveganja in varovalnih dejavnikih v adolescenci, ki so pomembni za rast in razvoj. Priročnik navaja, da se v obdobju adolescence otrokove temeljne sposobnosti in vzorci vedenja izoblikujejo (skoraj dokončno) in jim je zato potrebno predstaviti celovito podobo dejavnikov, ki ogrožajo njihovo zdravje. Razlike v zdravju mladostnikov, ki so preprečljive in nepravilne tako med spoloma, starostnimi skupinami in med skupinami otrok iz družin z različnimi socialno ekonomskim položajem, lahko opredelimo kot družbeno krivico. Spolna usmerjenost pa ni omenjena kljub raziskavam, ki dokazujejo, da

ima izključitev in negativne predstave te teme v izobraževalnih procesih lahko zdravstvene posledice na osebo, ki je istospolno usmerjena..

Cilji delavnice so poznavanje varovalnih dejavnikov, dejavnikov tveganja za zdravje in preprečevanje teh, krepitev varovalnih dejavnikov, povečanje kakovosti življenja in zmanjševanje razlik v zdravju. Poudarjeno je, da so za zdravje (duševno zdravje) pomembni tudi dobro počutje, optimizem, pozitivna samopodoba, občutek moči in sposobnost soočanja s težavami. V nadaljevanju govori o tem, da glede na raziskavo Z zdravjem povezana vedenja v šolskem obdobju 2006 večina mladih ocenjuje svoje zdravje kot dobro, manjši del pa kot slabo ali še kar. Slabo se počutijo, slabo spijo, so nervozni, na tleh in nezadovoljni s svojim življenjem. Eden izmed razlogov za to počutje naj bi bila neenakosti v povezavi s spolom, starostjo in socialno-ekonomskim statusom. Te okoliščine, ki vplivajo na slabše zdravje, so preprečljive in nepravilne. Zapostavljena pa je nepravilnost zaradi spolne usmerjenosti in njene posledice na zdravje.

V vsebino delavnice je vključen tudi pogovor o ljubezni in zvestobi, o družini, prijateljstvu in o tem, da se ne sme norčevati in nadlegovati drugih. Heteronormativnost se pokaže pri tem, da je pri družini izpostavljena nuklearna družina s heteroseksualnimi starši. Pri intimnih spolnih odnosih ni opredeljena heteroseksualna zveza, a je presoja, ali bo izvajalec/ka vključil vsa možna razmerja, odvisna od njegove ali njene volje. Ni pa določeno v programu, torej ni zagotovljeno. Za to delavnico je na spletni strani NIJZ na voljo tudi PP predstavitev, ki pa omenja samo spolni odnos med moškim in žensko.

Pri poglavju o spolnem vedenju kot vedenjskih dejavnikih tveganj je izpostavljena heteronormativna naravnost v stavku »Ena izmed temeljnih razvojnih nalog v obdobju mladostništva je tudi razvoj spolne vloge in priprava na partnerstvo in družino (razvoj socialnih spretnosti v interakcijah z nasprotnim spolom, pridobivanje izkušenj o partnerskem življenju, spoznavanje in razumevanje različnih vidikov partnerskega življenja). Obdobje odraščanja je obdobje iskanja pravih poti tudi v ljubezni in spolnosti.« (Za boljše zdravje otrok in mladine 2015: 119-120)

Nekateri cilji delavnice o Pozitivni samopodobi v 7. razredu so tudi izgrajevanje in utrjevanje pozitivnih prepričanj o sebi, krepitev duševnega zdravja in izboljšanje kakovosti življenja. Delavnica omenja, da je samospoštovanje temeljna prvina samopodobe in, da učenci/ke potrebujejo pozitivne trditve, skozi katere prepoznavajo svoje pozitivne lastnosti. Istospolno usmerjena oseba pa jih za svojo spolno usmeritev ne dobi. Podobno je v delavnici Medosebni odnosi, v 8. razredu izpostavljeno, da si učenci, ko začutijo, da jih drugi upoštevajo in sprejemajo, utrdijo pozitivno prepričanje o sebi. Predpogoj, da

določeno svojo lastnost razumeš kot pozitivno je, da je ta pripoznana. Pomembno je tudi, v kakšnem kontekstu je ta lastnost izpostavljena. Ker je spolna usmerjenost izključena iz obravnave ali pa v nekaterih primerih omenjena samo kot tvegana skupina za prenos okužbe virusa HIV, ima učenec/ka lahko težave pri razumevanju svoje spolne usmerjenosti kot nekaj lepega in vrednega spoštovanja.

V 9. razredu poteka delavnica Vzgoja za zdravo spolnost. Njen namen je seznanjanje mladih o različnih vidikih spolnosti (duševnih, telesnih in socialnih), vplivanje na oblikovanje stališč in prepričanj, ki bodo mladim v pomoč pri odgovornejših odločitvah na področju spolnosti, prepoznavanje in odzivanje na pritisk socialne mreže in pomembnih drugih in oblikovanje veščin za sposobnost lastnega nadzora in prepoznavanje nevarnih situacij.

Cilj delavnice je doseči, da je učenec sposoben razumeti/ da zna:

- pomen medsebojnega razumevanja in spoštovanja;
- pojasniti razliko med zaljubljenostjo in ljubeznijo;
- razumeti pomen odgovornosti na področju spolnosti;
- opisati zgradbo in delovanje spolnih organov;
- razlike med spoloma z vidika telesnega dozorevanja;
- pojasniti prednosti zdrave in varne spolnosti in načine njenega zagotavljanja;
- pomen iskanja strokovnih informacij in različnih oblik pomoči;

Za delavnico je na voljo tudi PP predstavitev, v kateri je osnova za spolni odnos opisana kot enakopraven, spoštljiv in ljubeč odnos med dvema osebamama. Tu je možnost interpretacije, da so vključeni tudi ljubezenski odnosi med osebamama istega spola, a je vključitev odvisna od izvajalca/ke, ki pogosto predpostavlja heteronormativnost.

Vse kontracepcija, puberteta, hormoni, da je normalno, da se začneš zanimat za drugi spol v tem obdobju, pa vse to in da če greš v spolne odnose, pa pri teh letih, da naj ne bi šel, je važno, da se zaščitiš in podobne stvari, pa sredstva pa tudi spolne bolezni, pa kdaj k ginekologu. (Franja, učiteljica biologije)

Ma, samo moški-ženska.[...] Ker to je za njih.[...] Njih zanima, kaj se z njimi dogaja in kako bodo oni to vstopili v spolnost, zato ker imajo težave. Njih samo to zanima. (Jana, medicinska sestra)

Zato bi bilo boljše, da bi bila vključitev vseh definirana. Pri opredelitvi problema znotraj priročnika je govor o spolnih odnosih med fanti in dekleti, kasneje pa je pri spolnem odnosu omenjen odnos med dvema osebama, kar da prostor interpretaciji in volji izvajalca/ke. Poudarjeno je, da je pri spolni vzgoji potrebno podajati informacije in se pogovarjati tudi o oblikovanju partnerstev, pričakovanjih, razočaranjih, ljubezni itd. in da mora program ponujati uporabna znanja in veščine o enakopravni in zadovoljujoči spolnosti. Spodbujati mora humane in enakopravne odnose, spoštovati različnost in načrtno usmerjati spolno aktivnost mladih v varno in zdravo spolnosti. Pri tem je omenjena Strategija preprečevanja in obvladovanja okužbe z virusom HIV ter da ta priporoča, da je potrebno mlade seznaniti s to vsebino čimprej in da jih je potrebno seznaniti z raznolikostjo družbe in med njimi spodbujati spoštovanje različnosti, strpnosti in netoleriranje diskriminacije in nasilja. Hkrati pa strategija opozarja, da so najbolj ranljiva skupina za okužbo z virusom HIV prav mladi istospolno usmerjeni moški in da je najboljša strategija prav preventiva in izobraževanje pred prvim spolnim odnosom. V vsebini delavnice pa ni nikjer omenjeno, da obstajajo različne spolne usmerjenosti, da mora izvajalec upoštevati različne spolne usmerjenosti ter da je mogoče kdo od sodelujočih istospolno usmerjen. Torej priročnik ne upošteva vseh, ki so omenjeni v strategiji, oziroma ne upošteva, da so napotki in koraki strategije najbolj pomembni prav za istospolno usmerjene moške.

11.4.5.2 Strategija preprečevanja in obvladovanja okužbe s HIV

Leta 2009 je Ministrstvo za zdravje izdalo dokument, ki opredeljuje strategijo preprečevanja in obvladovanja okužbe HIV za obdobje od leta 2010 do 2015.

Eno izmed načel strategije je tudi spoštovanje človekovih pravic in znotraj tega pravica do enakega dostopa do izobraževanja. Temelji na izhodiščih univerzalnosti, kakovosti storitev, enakosti in solidarnosti. Zagovarja načelo odprtega in enostavnega dostopa do informacij za vse. (Ministrstvo za zdravje 2009)

Veliko aktivnosti preprečevanja obvladovanja okužbe s HIV izvajajo v okviru sistema zdravstvenega varstva. Eno od najpomembnejših je spodbujanje varnejšega spolnega vedenja pri vsem prebivalstvu in posebej med mladimi. Osrednjo vlogo pri oblikovanju in spremljanju izvajanja strategije imajo, med drugimi tudi Ministrstvo za zdravje, pod katerega spada tudi NIJZ, in Ministrstvo za šolstvo in šport. (Ministrstvo za zdravje 2009: 7)

Med najbolj pomembne strategije preprečevanja spolno prenosljivih okužb s HIV, navaja dokument prav spodbujanje odgovornega in varnega spolnega vedenja s spodbujanjem preventive in dosledne uporabe kondoma. »Ker je najbolj učinkovita preventiva tista, ki se izvaja, še preden se oblikujejo tvegana dejanja, je pomembna vključitev vsebine varne in zdrave spolnosti v osnovnošolski kurikulum. Preprečevanje spolno prenosljive okužbe s HIV je še posebej pomembno med skupinami z bolj tveganim vedenjem.« (Ministrstvo za zdravje 2009: 2) Breme okužbe je največje med moškimi, ki imajo spolne odnose z moškimi (v nadaljevanju MSM), zato je promocija varnejše spolnosti (pravilna in dosledna uporaba kondoma in lubrikanta) še posebno pomembna v tej skupini. (Ministrstvo za zdravje 2009: 6)

Posebna skupina znotraj MSM so mladi moški. Predvsem tisti, ki še niso spolno aktivni in, ki so v prvih letih spolne aktivnosti, saj predstavljajo populacijo, iz katere prihajajo tisti MSM, ki se z virusom HIV okužijo že zelo mladi. (Ministrstvo za zdravje 2009:13) Pri tem pa je zanemarjeno, da jim niti NIJZ, ki deluje pod okriljem Ministrstva za zdravje, ne zagotavlja preventivnih informacij, kot jih zagotavlja heteroseksualnim osebam preko programa spolne vzgoje za osnovne šole, ter, da je mogoče to eden od razlogov, zakaj so skupina z bolj tveganim vedenjem.

»Tvegano vedenje je lažje preprečevati kot spreminjati, zato je to skupino smiselno vzgajati za zdravo spolnost.« (Ministrstvo za zdravje 2009: 14) Te skupine pa preventivni ukrepi pred začetkom spolnega življenja pogosto ne dosežejo. »Pri teh osebah je prisotna določena čustvena in spolna usmerjenost do istega spola, kar vodi do čustvenih in spolnih odnosov z osebno istega spola. Svoje usmerjenosti zaradi stigmatiziranosti ne morejo prepoznati in sprejeti in se zato ne prepoznajo v skupini MSM.« (Ministrstvo za zdravje 2009: 19) Podobne težave ima tudi okolica in zato splošni programi za mlade ne upoštevajo realnosti odnosov, ki se vzpostavljajo med skupino MSM. (Ministrstvo za zdravje 2009:19) Ministrstvo za zdravje tu prelaga odgovornost na posameznika in skupnost istospolno usmerjenih moških in ne na institucijo javnega zdravja in šole, ki jim ne zagotovijo istih informacij in obravnave kot zagotovijo raznospolno usmerjenim osebam. To je razvidno tako iz priročnika za delavnice na temo spolne vzgoje kot tudi v učnih načrtih za osnovno šolo.

11.5 Pogled izvajalk spolne vzgoje na vključitev istospolne usmerjenosti

Intervjuvala sem učiteljice biologije v 8. razredu in medicinske sestre, ki izvajajo delavnice spolne vzgoje na osnovnih šolah. V nadaljevanju obravnavam vse intervjuvanke skupaj kot izvajalke spolne vzgoje. Raziskala sem, v čem vidijo izvajalke pomen spolne vzgoje in zakaj je ta potrebna v osnovni šoli. Zanimalo me je, ali mislijo, da ima lahko spolna vzgoja tudi negativne učinke, kakšni vidiki spolnosti so upoštevni pri obravnavi, kako se otroci odzivajo na poučevanje te teme in ali javne polemike o spoli in spolnosti vplivajo na obravnavo teme. Ker velja prepričanje, da je obravnava istospolne usmerjenosti v šoli problematična tudi zaradi staršev, me je zanimalo, ali starši lahko vplivajo ter če so že kdaj kako vplivali na potek pouka. Glavni del raziskave pa je bil pregled tega ali in kako je istospolna usmerjenost vključena na obravnavanih šolah, kakšen odnos do istospolne usmerjenosti razvijajo izvajalke ter njihova pripravljenost na bolj enakovredno poučevanje.

11.5.1 Pomen spolne vzgoje v šoli in upoštevani vidiki spolnosti

Kot namen spolne vzgoje v osnovni šoli so izvajalke izpostavile sledeče:

- spoznavanje telesa, zgradbe in delovanje spolnih organov;
- spoznavanje kaj je spolni odnos in kako poteka proces razmnoževanja;
- podajanje informacij in nasvetov, kdaj in s kom imeti spolne odnose;
- spoznavanje odnosov in čustev, ki so povezani s spolnostjo;
- spoznavanje posledic spolnosti, kako jih preprečiti, in razvijanje odgovornega in pozitivnega odnosa do spolnosti;
- spoznavanje lastnega in nasprotnega spola;
- razlikovanje med intimnimi in javnimi deli telesa;
- razlikovanje med spolno in osebno zrelostjo;
- prepoznavanje spolne zlorabe.

Izvajalke so izrazile, da je spolna vzgoja v šoli pomembna, ker je to pomembna tema, s katero se bodo v življenju vsi srečali, in da dobijo učenci/ke strokovno razlago, saj imajo pogosto napačne predstave in informacije, katere dobijo večinoma iz drugih virov, ter pomanjkljivo znanje o spolnosti.

Pri poučevanju spolne vzgoje izvajalke upoštevajo telesni in čustveni vidik spolnosti, odnose, ki so povezani s spolnostjo, osebnostni razvoj, spolnost kot način reprodukcije in tudi spolnost kot način izražanja ljubezni.

11.5.2 Negativni vidiki spolne vzgoje v šoli

Večina izvajalk je bila mnenja, da spoznavanje spolnosti v osnovni šoli nima negativnih učinkov, so pa nekatere izpostavile, da podane informacije ne smejo biti pomanjkljive in morajo biti strokovne.

Ena izvajalka je bila mnenja, da lahko spolna vzgoja negativno vpliva na otroke, če se jim pri spolni vzgoji določene stvari, kot je na primer samodefincija spola, razlagajo kot normalne.

Vprašanje, kaj se tem otrokom predstavlja kot normalno[...]. Nekdo, ki je prepričan, da je vseeno katerega spola smo, in da si moramo to izbrat, bo verjetno drugače govoril, kot pa nekdo, ki je pač malo drugačnih stališč, ne. (Diana, učiteljica biologije)

Kot možen negativni učinek spolne vzgoje je ena izvajalka navedla, da ta lahko pri otrocih spodbudi radovednost, ki vodi v raziskovanje pornografije.

11.5.3 Vpliv javnosti in staršev

Na samo vsebino, ki jo izvajalke podajajo, javnost ne vpliva. Vpliv javnosti in medijev se pokaže preko vprašanj, ki jih postavljajo otroci.

Je pa zagotovo, da kadar se te stvari, kot je bilo zdaj recimo [referendum o družinskem zakoniku], dogajajo javno, da je mogoče več vprašanj, pa se več o tem pogovarjamo. To pa ja. Smo se, ne, pogovarjali. (Ines, med. sestra)

Privolitev staršev za poučevanje katerekoli teme in vsebine v osnovni šoli ni potrebna. Prav tako se starši na poučevanje spolne vzgoje ne odzivajo. V izkušnjah intervjuvank so se starši odzvali samo v enem primeru (pred petnajstimi leti), ko so se pritožili glede omenjanja spolnih organov v vrtcu.

So pa v treh primerih izvajalke izpostavile, da bi se starši v primeru vključitve istospolne usmerjenosti v program spolne vzgoje odzvali. Kljub temu da ima enakovredna vključitev zakonsko in strokovno podlago, je bila ena izmed vprašanih prepričana, da bi starši lahko vplivali na to, ali bi bila obravnava različnih spolnih usmerjenosti vključena ali ne.

Mislím, da ja [bi lahko spremenili], vsaj na naši šoli, ja.[...] Preko sveta šole, ja, in sveta staršev. (Erika, učiteljica biologije)

V enem primeru šola ni želela, da se na delavnicah o spolni vzgoji ne obravnava istospolne usmerjenosti. Kar pokaže, kako naravnost šole in vodstva šole vpliva na vključitev istospolne usmerjenosti v vsebino.

Ja, mogoče, na eni šoli so nas prav prosili, da ne govorimo preveč o tem, tako da na tisti šoli smo potem to upoštevale in tudi otroci niso nič vprašali in nismo nič povedali. Pač je bila želja šole, da se tej temi izogneva in smo seveda upoštevale. (Kaja, medicinska sestra)

11.5.4 Vključitev istospolne usmerjenosti

Omemba istospolne usmerjenosti in odnosi med osebama istega spola je bila pri vseh intervjuvankah omejena in pri večini se ta tema obravnava situacijsko, najbolj pogosto če otroci po tem vprašajo, ali na to nanese pogovor. V enem primeru je bil opis, kako se homoseksualnost obravnava, negativen, saj je ta otrokom predstavljena kot izjema in ne sledi pravilom narave.

Ugh, jaz jim tako rečem. Da je narava, je tako narejena, vedno veljajo neka pravila, potem pa so povsod zmeraj določene izjeme[...] (Anica, učiteljica biologije)

V dveh primerih je bilo izpostavljeno, da se o spolni usmerjenosti pogovarjajo tudi, če pride do negativnih in homofobičnih odzivov otrok ter da se izvajalke trudijo, da bi te zmotne predstave ovrgle.

Rada bi jim o tem, izbila iz glave, povedala, no, ker nekateri imajo predstavo, da je to bolezen. (Branka, učiteljica biologije)

Zlasti, če se recimo pojavijo kašne nesramnosti, šikaniranja, začnejo, grdo govorit, potem jih, zlasti takrat ne, ustavim oziroma se o tem malo pogovorimo. (Cilka, učiteljica biologije)

V enem primeru dobijo otroci načrtno informacije o istospolni usmerjenosti poleg informacij s strani izvajalke tudi preko video vsebine. Informacije, ki jih dobijo od izvajalke, so omejene, torej istospolna usmerjenost ni enakovredno vključena čez celotno spolno vzgojo, nimam pa dostopa do videoposnetka, tako da ne vem, kako je na tem predstavljena.

Dve izvajalki sta izpostavili, da se jima zdi pomembno, da o tem govorita nevtralnno – ne pozitivno ne negativno – kar nakazuje, da vključitev tega razumeta kot moralno vprašanje.

Na eni šoli pa istospolna usmerjenost ni omenjena skozi celotno obravnavo spolne vzgoje.

11.5.4.1 Vključitev spolnih odnosov med osebama istega spola

V polovici primerov homoseksualni spolni odnosi niso omenjeni: ne kot izkazovanje ljubezni ne pri zaščiti in SPB. V enem primeru pa se ti obravnavajo situacijsko, torej če kakšen učenec/ka o tem povpraša. V treh primerih dobijo otroci informacije, da se je potrebno tudi pri homoseksualnih spolnih odnosih zaščititi pred SPB. Istospolne osebe, natančneje moški, ki imajo spolne odnose z moškimi, so dvakrat izpostavljeni kot bolj tvegana skupina za prenos in okužbo z virusom HIV, otroci pa ne dobijo informaciji, da se je treba tudi pri teh odnosih zaščititi. V enem primeru je spodbujanje in ustvarjanje predsodkov še dodatno povečano.

V tem smislu, da so to bolj ogrožena skupina od ostalih, kar se tega tiče. Omenimo tudi pri krvodajalstvu in teh rečeh, tudi malo omenimo, ne, da te tvegane oblike obnašanja, da lahko vplivajo tudi na izbiro, ali boš lahko daroval kri ali ne, tam tudi malo omenim ne, da je pač tvegano vedenje, kar se tiče spolno prenosljivih bolezni, ne drugače. (Diana, učiteljica biologije)

11.5.5 Odnos izvajalk do istospolne usmerjenosti

Nekatere izvajalke s pogovorom o istospolni usmerjenosti pozivajo k strpnosti in preko odgovorov na vprašanja lahko interpretiram, da istospolno usmerjenosti sprejemajo kot eno izmed možnih spolnih usmerjenosti.

V odgovorih na vprašanja se pri veliko izvajalkah pokaže negativno naravnost do homoseksualnosti. Veljajo tudi prepričanja, da je homoseksualnost izbira in izjema v naravi, da ta ni naravna in ni običajna. Da je homoseksualnost v nekaterih primerih lahko tolerirana, a naj se ne izpostavlja in promovira.

V enem intervjuju je bilo izpostavljeno, da se izvajalki pri pogovoru o istospolni usmerjenosti ne opredelita ne za ne proti. Pozneje pa se je izkazalo, da homoseksualnost primarno povezujeta s seksom. Primer, v katerem je šola povedala, da je ena učenka istospolno usmerjena, je ena od izvajalk opredelila kot problem, vključitev spolnih odnosov med osebama istega spola pa kot napeljevanje otrok na homoseksualnost.

[...]Ja, smo dosti govorili. Seveda, saj oni imajo tam problem. Ker je v bistvu bila... (Jana, med. sestra)

[...]ma, problem, mislim, po mnenju ne, pač ena punčka je usmerjena in tam smo, ne. Da bi pa prou to temo namenoma mele, oziroma uro posvečeno tej temi, pa nimamo. (Ines, med. sestra)

Mislim, da bi govorili prou o tem, ne, da bi prou rekle, tega pa tako, pa tako, to ne, mislim ne napeljujemo na take stvari otroke. Mi govorimo vedno v odnosu moški-ženska. (Jana, med. sestra)

11.5.6 Odziv otrok na istospolno usmerjenost

V šestih od desetih intervjujev lahko razberem, da otroci sami omenijo istospolno usmerjenost, tako da lahko trdim, da jih ta tema zanima. V enem primeru pa je učiteljica odgovorila, da otroci nikoli ne vprašajo nič o homoseksualnosti. Pomembno se mi zdi izpostaviti, da je bilo to na šoli, kjer istospolna usmerjenost ni nikoli omenjena. Kot je povedala ena izmed učiteljic, je že sama spolnost za otroke tabu tema in potrebujejo

potrditev, da se o tem lahko govori in da je dobrodošlo, da postavljajo vprašanja. V tem primeru lahko interpretiram, da je lahko razlog nezanimanja za različne spolne usmerjenosti tudi dejstvo, da tema ni bila odobrena s strani učiteljice, ki predstavlja avtoriteto.

Odziv otrok na omembo istospolne usmerjenosti je po večini nevtralen. Otroci nimajo nekega posebnega odziva, nekateri sprejemajo različnost. Odzivi so tudi negativni, otroci odreagirajo z norčevanjem ali zavračanjem. Prav zaradi tega je še toliko bolj pomembno, da se istospolna usmerjenost enakovredno vključi v učni načrt in vsebino ter da je zagotovljeno ustrezno izobraževanje izvajalk. Pomembno je tudi, kakšen odnos do istospolne usmerjenosti imajo osebe, saj s tem ustvarjajo ali ohranjajo predsodke, ki jih lahko imajo učenci/ke o homoseksualnosti.

11.5.7 Razlogi za izključitev istospolne usmerjenosti

Glavni razlogi, ki so jih izvajalke naštele, zakaj pri spolni vzgoji ne vključijo tudi istospolne usmerjenosti so:

- ker tema in vsebina nista primerni za osnovno šolo;
- ker to lahko vodi otroke v napačne odločitve;
- ker otrok ne zanima;
- časovni razlogi;
- ker je to področje predmeta Državljanstva in domovinska vzgoja ter etika;
- ker homoseksualnost ni normalna in enakovredna vključitev bi bila njena promocija;
- ker ni po učnem načrtu;
- zaradi pomanjkanja informacij;
- zaradi osebnega prepričanja in ker homoseksualnost ni naravna;
- istospolna usmerjenost ni namen spolne vzgoje;
- ker to niso običajni odnosi.

Tu se pokaže nujna potreba po vključitvi istospolne usmerjenosti v učni načrt, saj njeno izključitev uporabljajo izvajalke kot razlog za neobravnavanje te teme.

S podatki, ki sem jih dobila preko raziskovanja za nalogo, lahko večino razlogov izpostavim kot nepreverjenih oziroma napačnih, saj primernost vsebine za otroke

strokovno opredeli že organizacija WHO. Za enakovredno vključitev istospolnih usmerjenosti v vsebino ni potreben dodatni čas, ampak samo upoštevanje vseh vrst razmerjih pri obravnavi kakršnegakoli dela spolne vzgoje. Glede na to, da je bilo pri večini intervjujev omenjeno, da se o istospolni usmerjenosti pogovarja ravno, ker otroci to izpostavijo, ne moremo reči, da otrok to ne zanima. Pri tem razlogu in pri trditvi, da to ni namen spolne vzgoje, je razvidno predvidevanje heteroseksualnosti učencev in učenk. Skupaj z razlogom, da je to področje drugih predmetov, se izpostavi prepričanje izvajalk, da, če je istospolna usmerjenost vključena, naj bo z namenom razvijanja strpnosti, ne pa kot podajanje informacij o spolnosti osebam, ki jih privlačijo osebe istega spola, s katerimi bodo imele tudi spolne odnose. Homofobični razlogi, kot so trditve, da homoseksualnost ni naravna in bi bila vključitev te promocija, pa bi morali biti obsojani že s strani šole, ki naj bi delovala na principu upoštevanja človekovih pravic in pluralnosti učencev/k. Zagotovljeno bi moralo biti, da se otrokom takšne informacije ne podajajo, ter sprejeti ustrezne ukrepe v primeru, da se. Pomembno je tudi, da se izvajalcem/kam spolne vzgoje zagotovi ustrezno izobraževanje, preko katerega bi se lahko soočili z lastnimi predsodki in stereotipi, ki jih imajo do homoseksualnosti in jih opremilo s potrebnimi informacijami za enakovredno in pravično upoštevanje vseh, katerim je spolna vzgoja namenjena.

11.5.8 Pripravljenost izvajalk na upoštevanje različnosti

Zanimalo me je tudi, ali bi izvajalke bile pripravljene vključiti oziroma razširiti vsebino istospolnih odnosov, če bi bilo to zapisano v učnem načrtu ali pa, če bi imele o tem več informacij ali zunanjo pomoč.

Večina izvajalk, šest učiteljic in tri medicinske sestre, bi vsebino razširile, če bi tako narekoval učni načrt. Ena izvajalka pa je izpostavila, da bi še vedno o tem govorila omejeno, kot eno izmed možnosti, ne pa več. Druga pa je izpostavila, da bi to vključila, ker bi to morala storiti. Če bi na to temo imele samo več informacij ali pa zunanjo pomoč, se število izvajalk, ki bi vključitev razširile, zmanjša. Izobraževati na to temo se je pripravljenih pet izvajalk in ena samo pod pogojem, da bi bila vključitev obvezna. Štiri izvajalke se ne bi dodatno izobraževale.

11.6 Projekt Virus

Posamična šola lahko program spolne vzgoje poljubno razširi z dodatnimi izvajalci. Ena izmed organizacij, ki so na voljo, je vzgojno-izobraževalni in zdravstveno- preventivni program Projekt Virus. Deluje v okviru Društva študentov medicine Slovenije in ena od dejavnosti so tudi delavnice za osnovno šolo. Projekt izvajajo prostovoljci, za katere vsako leto poteka šolanje za pridobivanje in nadgradnjo znanja Let's talk about sex (Pogovorimo se o seksu). Med vsebino izobraževanja sta tudi spolna usmerjenost in problematika diskriminacije.

Na spletni strani je v kategoriji Spolnost predstavljena tudi istospolna usmerjenost. Predstavljena je na strokoven in objektivni, pozitiven način in na principu razbijanja predsodkov in stereotipov; vsebina je po mojem mnenju namenjena bolj temu, da se osebam, ki so raznospolno usmerjene, predstavi istospolna usmerjenost, razmerja in spolni odnosi med osebama istega spola.

Pri prvem spolnem odnosu in pri opisu spolnega odnosa sta omenjena razmerje fant in dekle in vaginalni spolni odnos. Pri HIV/AIDS-u so omenjeni (z besedo) homoseksualni in heteroseksualni spolni odnosi brez poudarjanja, da so MSM bolj ranljiva skupina. Pri spolnosti in zaščiti so omenjeni vaginalni, oralni in analni spolni odnosi in tudi uporaba lubrikanta.

Med cilje za Delavnico varne in zdrave spolnosti, ki je namenjena osnovnošolcem, je uvrščena tudi problematika diskriminacije ter spodbujanje k toleranci »drugačnih«. Kljub uporabi besede drugačni, je pri teh delavnicah že med cilji izpostavljena tematika diskriminacije. Poleg tega se tudi pri obveznem izobraževanju obravnava tema spolnih usmerjenosti, torej imajo izvajalci/ke določeno znanje o tej temi in spodbudo, da med predavanja vključijo različne spolne usmerjenosti enakovredno. Tega pa ne vključuje spolna vzgoja – ne pri učnih načrtih in ne pri delavnicah zdravstvenih domov.

Ker na strani ni natančnejših podatkov, ne vem, kako se podaja vsebina znotraj delavnice in če so različne spolne usmerjenosti enakovredno obravnavane pri ljubezni, občutkih, privlačnosti, spolnih odnosih, zaščiti itd. Iz podatkov spletne strani pa lahko rečem, da sta glede upoštevanja različnosti pri spolni usmeritvi spletna stran in delavnica dosti bolj dosledni kot vse državno obvezne delavnice in obravnave.

11.7 Primer dobre prakse: RFSU¹⁶

V učnem načrtu za švedsko osnovno šolo je spolna usmerjenost omenjena že pri temeljnih vrednotah, na podlagi katerih šola deluje. Zapisano je, da nihče ne sme doživljati diskriminacije na podlagi spola, vere, etnične pripadnosti, transseksualne identitete, spolne usmerjenosti itd. Ksenofobija mora biti soočena z znanjem, odprtim pogovorom in tudi aktivnim ravnanjem. (Skolverket 2011: 9) Spolna vzgoja na Švedskem je obvezna že od leta 1955 in zajema podajanje informacij o spolnem in reproduktivnem zdravju, anatomiji in telesnih funkcijah, spolnih usmeritvah, SPB, HIV/AIDS, splavu in kontracepciji. (RFSU)

Spolna vzgoja je znotraj izobraževalnega procesa zakonsko obvezna, ni pa določeno, v kakšnem obsegu in na kakšen način. Večina šol - tiste, ki si lahko finančno privoščijo – uporabi RFSU organizacijo kot dodatek ali kot edini program spolne vzgoje. (Ličen 2015:85)

RFSU je nevladna organizacija z dodelanim programom spolne vzgoje, ki je namenjen tudi osnovnošolski izobrazbi. Priporočena je s strani švedskega Zavoda za šolstvo in je na nek način tudi uradni program spolne vzgoje na Švedskem. (Ličen 2015: 80)

Poleg poučevanja spolne vzgoje pa RFSU usposablja lastne izvajalce/ke in organizira tečaje, konference in študijske skupine na temo spolnosti in spolne vzgoje. Ker pa učitelji/ce ne dobijo predhodne izobrazbe za poučevanje spolne vzgoje znotraj pouka, organizira tudi dodatna usposabljanja za njih. (Ličen 2015:83-85)

RFSU verjame in deluje na prepričanju, da bi morale biti spolne in reproduktivne pravice dosegljive vsem posameznikom ne glede na spol, spolno usmerjenost, spolno identiteto, finančni status, oviranost, HIV status ali geografsko lokacijo. Kot kvalitetno spolno vzgojo definirajo tisto, ki pomaga mladim, da bolje razumejo sami sebe in sprejemajo odgovorne odločitve v povezavi s spolnostjo in razmerji ter ovrže mite in lažne podatke o spolnosti. Poleg tega stremi k preprečevanju spolnega nadlegovanja, nasilja, diskriminacije proti LGBT skupnosti in proti osebam, ki so okužene z virusom HIV. (RFSU)

---

¹⁶ Riksförbundet för sexuell upplysning (Švedska organizacija za spolno vzgojo)

Spolna vzgoja poteka v okviru programa Skolprojekt (šolski projekt). Za program imajo pripravljen seznam z vsemi ključnimi točkami, o katerih bodo govorili. Ta seznam je okvir dela, ki ga morajo upoštevati vsi izvajalci/ke. Njegov namen je tudi pregled vsebin, s čimer se zavarujejo pred negativnimi odzivi. (Ličen 2015: 84)

Med cilje spolne vzgoje naštevajo tudi preprečevanje okužb s SPB, preprečevanje neželenih nosečnosti, razbijanje stereotipov glede različnih spolnih usmerjenosti in delovanje proti diskriminaciji LGBT skupnosti. Vsaka šola na Švedskem mora imeti tako imenovani »Equality Treatment Plan« (načrt enakopravnega obravnavanja) pri obravnavi spolov in LGBT tem. (RFSU)

Spolno vzgojo izvajajo po načelu letom primerno. Glavni del poteka v 5., 8. in 9. razredu, a se to razlikuje od šole do šole. V 5. razredu (otroci so stari 11 let) so glavne teme puberteta, razvoj telesa in masturbacija, v 8. razredu se večina šol osredotoča na temo delovanja telesa in SPB, v 9. razredu pa je pozornost usmerjena na razmerja. Če pogledamo kot celoto, so glavne teme ljubezen, samopodoba, prvi spolni odnos, masturbacija, kondomi in kontracepcija, spol, spolna usmerjenost itd. (RFSU)

Največja razlika med slovenskim programom in odnosom do spolne vzgoje se pokaže v odgovorih raziskave, ki jih je izvedla Ličen (2015) z izvajalko spolne vzgoje na Švedskem.

Pri RFSU se izvajalci/ke programa držijo tega, da ne predvidevajo heteroseksualnosti učencev/k. O različnih spolnih usmerjenostih govorijo kot o enakovrednih in jih na ta način tudi vključijo.

Npr. če govorimo o kondomih rečemo: to je za (jaz imam dekleta v skupini) dekleta, ki hočejo seksati s fanti, če želiš imeti spolne odnose z dekleti, jih ne potrebuješ. Tako da jim damo vedeti, da ne jemljemo za samoumevno, da je nekdo hetero- ali homo- ali biseksualec, poskušamo govoriti o vseh hkrati. In če nekdo reče: oh, jaz pa ne maram gejev ali kaj podobnega, mu rečem: ok, mogoče ti nočeš homoseksualnega spolnega odnosa, ampak če ga nekdo hoče in se počuti dobro pri tem in to hoče, ter najde nekoga drugega, ki to hoče in se pri tem dobro počuti, je to dobro, to je vzajemno spoštovanje. (Lisa Larsson, intervju izveden 24. 9. 2010 v Ličen 2015: 86)

V program spolne vzgoje je vključena tudi tema o različnih spolnih identitetah, v kateri je vzpostavljena razlika med biološkim in družbenim spolom, ter da je odločitev prepuščena posamezniku.

[...] o transspolnikih ... samo povemo, da pač so ... pa o transseksualcih, to je če se se rodil v napačnem telesu in kako lahko to popraviš in o transvestitih, torej da se hočeš oblačiti v obleke drugega spola in o transvestitih. Povemo o vseh malo, ker je tako veliko "trans" ljudi ... tako da samo povemo, da tu gre za spolno identiteto. Ne gre za biološki spol ampak za družbeni. In da je dobra stvar, če veš, kaj bi rad in če se želiš oblačiti v punco, čeprav si fant, ni nič narobe. Početi moraš tisto, za kar čutiš, da je prav. (Lisa Larsson, intervju izveden 24. 9. 2010 v Ličen 2015: 91).

Leta 2004 je RFSU skupaj z združenjem lokalnih oblasti okrožja Stockholm pripravila vodnik za šole, A Sexatlas for Schools (Atlas seksa za šole), ki jim pomaga analizirati in strukturirati izobraževani program za spolno vzgojo. Vodnik ni obvezujoč, ampak je priporočen. (Olsson 2005: 5)

V vodniku je izpostavljena socialna perspektiva, ki bi morala biti upoštevana pri načrtovanju programa in izvedbe spolne vzgoje. To pomeni, da morajo biti dejavniki, kot so spol, socialni status in spolna identiteta, upoštevani. (Olsson 2005: 10)

RFSU pri svojem izvajanju in oblikovanju programov upošteva in se ravna po treh temeljnih pravicah, na katere opozori tudi šole. Pravica do izbire, do užitka in pravica do dejanj. V primeru spolne vzgoje to pomeni, da ima vsak pravico sam definirati svojo spolnost, njeno obliko in kdaj želi imeti spolne odnose in kdaj ne. Pravica do užitka v tem primeru pomeni, da mora biti spolnost predstavljena na pozitiven način in da ima vsak pravico biti to, kar je. Šole pa morajo imeti tudi pozitiven osnoven pristop k iskanju osebne spolne identitete kot del procesa oblikovanja osebnosti. (Olsson 2005:10,11)

Pomembno je tudi, da šole prevzamejo pozitiven odnos do različnih variacij spolnosti in življenjskih slogov in s tem omogočijo, da se ljudje boljše razumejo in lažje odkrivajo sami sebe. To se nanaša tudi na odnos do nasilnih in nadlegovalnih dejanj, ki lahko vplivajo na posameznikovo željo samodefiniranja svojega spolnega življenja. (Olsson 2005: 11)

Vsako izobraževanje pa mora temeljiti na enakovrednosti in načelu enakih možnosti. Izvajalci/ke spolne vzgoje se morajo soočiti z miti o spolih in spolnih vlogah ter lastnih zadržkih do spolnosti, saj ti miti in odnosi vplivajo na naše poglede na homoseksualnost, biseksualnost, transseksualnost in heteroseksualnost. (Olsson 2005:11)

11.8 Ali je trenutno poučevanje spolne vzgoje diskriminatorno?

Pojma diskriminacija in predsodek se pogosto zamenjujeta in enačita. Res je, da diskriminacija temelji na predsodkih, a ni rečeno, da bodo vsi predsodki vodili v diskriminatorno ravnanje. »Predsodek je stališče, skupek prepričanj [o posamezniku], ki je utemeljen samo na osnovi njegove pripadnosti določeni (stigmatizirani) skupini.« (Ule 2004: 184) Diskriminacija pa je različna obravnava posameznika ali skupine, ki so zaradi določenih lastnosti označeni kot drugačni. (Ule 2004: 181-184)

Kuhar (2009 b) navaja, da obstajajo različne oblike, načini in prakse diskriminacije; najbolj splošna oblika diskriminacije je izključevanje določenih posameznikov ali skupin. Diskriminacijo opiše kot prakso, ki zajema tako pravne kot sociološke elemente in določenim posameznikom ali skupinam onemogoča uživanje pravic in svoboščin in jih v primerjavi z ostalimi osebami določene družbe postavlja v slabši položaj v fizičnem ali simbolnem pomenu. Kogovšek in Petković (v Kuhar 2009 b) izpostavita razlike med neposredno in posredno diskriminacijo. Pri prvi je posameznik ali skupina zaradi osebne okoliščine neposredno obravnavan neenakopravno, posredna diskriminacija pa uporablja na videz nevtralna merila, katerih rezultat je manj ugoden položaj posameznika z določeno osebno okoliščino. Diskriminacija je lahko individualna, katero izvaja ena oseba ali skupina v odnosu do druge osebe ali skupine, lahko pa je tudi sistemska ali institucionalna, »kjer je praksa izključevanja in neenakopravnega obravnavanja vpisana v sam sistem ali pravila delovanja določene družbene institucije.« (Kuhar 2009 b: 17)

Pomemben element diskriminacije je tudi izključevanje, ki se izraža s tem, da posamezniki ali skupine nimajo enakovrednega dostopa do dobrin, kot so ekonomski viri in izobrazba. Izključevanje kot diskriminacija pa se po Boréus (v Kuhar 2009 b) kaže kot izključevanje glasu in vzpostavljanje nevidnosti. (Kuhar 2009 b: 15-20)

Če napisano primerjamo z vključitvijo istospolne usmerjenosti pri obravnavi spolne vzgoje, lahko vidimo, da so osebe, ki so istospolno usmerjene, pri spolni vzgoji drugače obravnavane. Večinoma se istospolnih odnosov ne omenja in so preko vzpostavljanja nevidnosti izključeni. Ko se istospolno usmerjenost načrtno omenja, pa je to pogosto samo pri obravnavi HIV/AIDS-a. Takrat pogosto omenjajo, da so najbolj tvegana skupina moški, ki imajo spolne odnose z moškimi. Ker pa je heteroseksualna skupnost omenjena in vključena na vseh področjih spolnosti, homoseksualna pa izpostavljena samo pri spolno prenosljivih boleznih, je homoseksualna skupnost drugače obravnavana. Razlika je še toliko bolj očitna pri istospolno usmerjenih učenkah, saj se njih sploh ne omenja, so

izključene in nevidne. Ker je šola institucija, lahko zaključim, da so pri izobraževanju in znotraj tega pri spolni vzgoji istospolno usmerjeni diskriminirani na institucionalni ravni, saj se jim odreka pravico do pomembnih informacij o varni spolnosti, katera je na sistemski in vsebinski ravni zagotovljena osebam, ki so raznospolno usmerjene.

12. Pomen za socialno delo

Socialno delo vključuje delo tako na sistemski in družbeni ravni kot na individualni ravni. Del socialnega dela je zaznavanje krivic in diskriminacij, ki so jih posamezniki ali skupine zaradi osebnih okoliščin deležne na institucionalni in družbeni ravni, in delovanje v tej smeri, da se te krivice odpravijo na vseh ravneh.

»V praksi socialnega dela se strokovne delavke in delavci pogosto srečujejo z novimi situacijami, ki zahtevajo nove modele ravnanja in razvoj novih vidikov metod socialnega dela. Te situacije so po navadi posledica novih družbenih pojavov, odnosov in kontekstov ali pa novih pristopov in pogledov nanje. Prej neobstoječi, neznani ali nevidni pojavi in odnosi v spremenjenih okoliščinah potrebujejo tudi pozornost in obravnavo socialnega dela.« (Sobočan 2011:369)

Socialno delo temelji na različnih vrednotah, ki jih lahko združimo v dva sklopa. Eden izmed njiju je področje socialne pravičnosti in popravljanje krivic, ki jih doživljajo določeni posamezniki ali skupine. (Flaker 2003: 240) Strokovna in etična praksa socialnega dela temelji na človekovih pravicah, strmi k socialni pravičnosti in se z metodami dela bori proti različnim vrstam izključenosti v družbi. (Sobočan 2011: 374)

Človekove pravice so skupek etičnih standardov »in so delo v nastajanju, ki vedno znova vključuje nove skupine in odpira nova obzorja.« (Rommelspaclier 2003:205) Zato mora na človekovih pravicah temeljiti ne le politika v najširšem pomenu, ampak tudi bistvo teorij in praks socialnega dela. (Rommelspaclier 2003: 205)

Pri pojmu človekove pravice je pomembno upoštevati »kulturne človekove pravice ali dejanske človekove pravice, ki se ne nanašajo več na abstraktnega posameznika, temveč na konkretnega subjekta, ki je nosilec pravic. Kulturne ali dejanske pravice so vezane na posameznikovo identiteto in temeljijo na pravici do drugačnosti, posebnosti in enkratnosti.[...] Neupoštevanje razlik je ena od oblik zavračanja ljudi z drugačnimi izkušnjami in različnimi problemi« (Zaviršek 2003: 222) Neupoštevanje razlik se pokaže tudi v heteronormativnem sistemu šolskega prostora, kjer niso upoštevane različne spolne usmerjenosti učencev/k.

V socialnem delu moramo upoštevati vrednote, kot so spoštovanje in cenjenje razlik in različnosti, upoštevati pravico do samoodločanja, proste izbire in vpliva na svoje življenje in ne stigmatizirati in aktivno sodelovati v boju proti diskriminaciji. (Flaker 2003)

Zaviršek (1997) predstavi dve perspektivi konceptov slovenskega socialnega dela. Refleksivno terapevtska perspektiva je socialno delo s posamezniki in skupinami, namen pa je opolnomočenje uporabnikov, da uporabijo lastne vire za izboljšanje kvalitete svojega življenja. Druga perspektiva je politično-kolektivno socialno delo, katerega namen je opozarjanje »na razmerja neenakosti in socialno izključevanje ter zahteva politične spremembe.« (Zaviršek 1997: 50) Če to upoštevamo, so socialne delavke in delavci tudi »zagovornice pravic ljudi, so prostovoljke in nosilke socialnih inovacij.« (Zaviršek 1997: 50-51)

Ko socialno delo prepozna diskriminacijo določenega posameznika ali skupine, mora aktivno ukrepati. Oblike, kako se socialni delavec lahko odzove na to, so različne: od individualne podpore, preko zagovorništva, z ozaveščanje skupnosti, vplivanjem na socialne politike itd. (Sobočan 2011: 374). »Ker je socialno delo umeščeno med izvajanje državnih politik in zakonodaje ter izvirne, kreativne pristope k izboljševanju položaja ljudi, zagotovo lahko uvaja družbene spremembe. Prav iz socialnega dela lahko namreč izhajajo utemeljeni predlogi za uvajanje zakonodajnih sprememb, ki temeljijo na realnih potrebah in življenjskih okoliščinah ljudi. Hkrati pa se socialno delo v dokumentih, ki ta poklic določajo[...], zavezuje k aktivni vlogi pri družbenih spremembah.« (Sobočan 2013: 201)

Antirasistične perspektive socialnega dela, ki jih izpostavi Zorn (2003), bom prevzela za antidiskriminacijsko socialno delo. Za odpravo diskriminacije mora socialni delavec/ka vedeti »kateri strukturni mehanizmi povzročajo zatiranje in diskriminacijo.« (Zorn 2003: 307) Dobro mora poznati zakonodajo in pravice, ki pripadajo posamezniku, da lahko prepozna, kje so te pravice kršene. Z metodo zagovorništva na individualni in kolektivni ravni lahko poskrbi, da se posamezniku pravice zagotovijo. Glavni cilj antidiskriminacijskega socialnega dela »je sprememba družbenih odnosov moči [in] vključitev najbolj izključenih in diskriminiranih skupin v središče naše pozornosti[...].« (Zorn 2003: 309)

Zavedanje, da je šolski prostor heteronormativen, ter podrobnejši pregled, kje so te neenakosti izražene, lahko pomagajo socialnemu delavcu/ki, da se zavzema za odpravo neenakosti na tem področju preko vpliva na učni načrt do zakonskih ureditev.

Med naloge socialnega dela spada tudi »uresničevanje multikulturnega državljanstva v praksi, ki predvideva[...] večsmerno integracijo in priznava obstoj različnih etničnih verskih, rasnih itd. manjšin v javnem življenju[...].« (Zorn 2003: 309), kar bi pomenilo priznavanje različnih spolnih usmerjenosti znotraj javnega sektorja izobraževanja.

Ena od spretnosti, tehničnih osnov socialnega dela, je tudi spretnost opozarjanja na krivice uporabnikov. Socialno delo metode delovanja »prilagaja konkretni situaciji in jih glede na situacijo vedno znova vzpostavlja.« (Flaker 2003:242) Vloge socialnega delavca so pri tem različne: od svetovanja, zagovorništva do posredovanja v konfliktih. (Flaker 2003:242-243)

Zavedanje in prepoznavanje heteronormativnosti v šolskem prostoru omogoča svetovalni delavki na šoli, da se začne zavzemati za in spodbuja vključitev vseh spolnih usmerjenosti v poučevanje. Zavzema se lahko za organiziranje delavnic, za vključitev strokovnih knjig v knjižnico, spodbuja uvedbo dodatnih izobraževanj in vodstva šole k enakopravnejšemu delovanju, spodbuja učitelje/ice pri vpeljavi te teme v pogovor in je zagovornica oseb, ki so istospolno usmerjene, od učencev/k do zaposlenih, ter nudi pomoč učiteljem, ki morajo svojo enakopravnost zagovarjati pred starši ali vodstvom šole.

13.Zaključek

Danes je v zahodnem svetu potreba po spolni vzgoji univerzalno sprejeta, njen namen in vsebina pa se razlikujejo. Celostna spolna vzgoja naj bi zajemala strokovne in odkrite informacije o razvijanju telesa in puberteti, o spolnosti za razmnoževanje in za užitek, o razmerjih in čustvih, povezanih s spolnostjo, podatke o zaščiti: od abstinence do kontracepcije. Razvijati bi morala odgovoren in pozitiven odnos do spolnosti, tako da upošteva raznolikost oseb, ki spolno vzgojo prejemajo, česar pa spolna vzgoja v Sloveniji ne upošteva.

Heteronormativnost spolne vzgoje je razvidna pri pregledu učnih načrtov, učbenikov in programov spolne vzgoje NIJZ. Prisotno je izpostavljanje drugih in drugačnih in ohranjanje vtisa norme normalnosti, od katere ti odstopajo. Dejstvo, da so nekateri učenci, ki bodo prejeli spolno vzgojo, istospolno usmerjeni, ni upoštevano, saj je ta izključena iz vseh področij spolne vzgoje.

Pri vsebini, ki jo izvajalke spolne vzgoje podajajo, se heteronormativnost kaže kot tišina o različnih spolnih usmerjenostih; če se ta omenja, je to omejeno - tudi kot izjema in situacijsko, če pogovor na to nanese. Načrtno se homoseksualnost omenja samo pri spolnih odnosih v povezavi z SPB in AIDS-om in še tu velikokrat samo kot tvegana skupina za prenos okužbe virusa HIV.

Istospolna usmerjenost je tako pogosto povezana z nečim nenavadnim, nevsakdanjim in z negativnimi vidiki oziroma posledicami spolnosti. Tolerira se jo kot eno od oblik spolnih usmerjenosti, kot izjemo; enakovredna vključitev in podrobnejša obravnava pa sta razumljeni kot promocija.

Heteronormativnost v šolskem prostoru ohranja in ustvarja predsodke, ohranja nasilje zaradi istospolne usmerjenosti in negativno vpliva na osebe, ki so istospolno usmerjene, saj lahko vodi k nizkemu samospoštovanju, pogostejši uporabi substanc, tveganim spolnim praksam itd.

Vključitev različnih spolnih usmerjenosti bi prinesla večje razumevanje raznolikosti, prispevala bi k preprečevanju nasilja in homofobije in istospolno usmerjenim osebam zagotovila enakovredne informacije, kot jih dobijo učenci/ke, ki jih privlači nasprotni spol. Vsi učenci in učenke pa bi na ta način dobili strokovne in dejanske informacije glede vseh področij in oblik spolnosti.

Potrebna bi bila enakovredna vključitev različnih spolnih usmerjenosti, odnosov in razmerij v učni načrt, kar bi zagotavljalo, da izvajalke te teme ne izpustijo, hkrati pa preprečilo staršem, vodstvu šole itd., ki bi se na to pritožili.

Pomembno je tudi, da bodoči in sedanji izvajalci/ke spolne vzgoje dobijo ustrezno izobraževanje, preko katerega bi dobili potrebne strokovne informacije o različnih spolnih usmerjenostih. Izobraževanje bi bilo zasnovano na ta način, da bi lahko izvajalci/ke predelali lastne predsodke, ki jih imajo do homoseksualnosti.

Vzpostaviti bi morali šolski prostor, ki bi zajemal politiko in prakso, osnovano na konceptu inkluzivne šole in konceptu pripoznanja, ki bi aktivno odreagiralo v primeru nasilja, nadlegovanja ali homofobije do istospolno usmerjenih - tako iz strani učencev/k kot iz strani učiteljev/ic.

14. Uporabljena literatura in viri

Advocates of youth: *Sexuality Education: Building an evidence- and rights. Based approach to healthy decision-making*. Dostopno na <http://www.advocatesforyouth.org/storage/advfy/documents/Factsheets/sexuality-education-2015.pdf> (28. 4. 2016)

Bernik, I. in Klavs, I. (2001), *Spolno življenje v Sloveniji*. Ljubljana: Aristej

Borštnar, T. (2011), *Moj otrok je gej/lezbijka – glas staršev, ki jim je otrok razkril svojo (isto)spolno usmerjenost*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo)

Društvo DIH, *Mavrična svetovalnica* Dostopno na <http://www.dih.si/novice/2010/mavricna-svetovalnica-2> (19. 5. 2016)

Duberstein Zimet, L. in Maddow-Zimet, I. (2012), Consequences of sex education on teen and young adult sexual behaviors and outcomes. *The Guttmacher Institute*, 51(4): 332-338

European parliament (2015), *The rights of LGBTI people in the European Union*. Dostopno na: <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing557011-Rights-LGBTI-people-EU-FINAL.pdf> (22.4.2016)

Flaker, V. (2003), Temeljne in nujne spretnosti socialnega dela. *Socialno delo*, 42 (4-5): 237-257

Foucault, M. (2010), *Zgodovina seksualnosti*. Ljubljana: ŠKUC (Zbirka lambda; 82)

Giami, A. (2008), Two facets of the medicalization of sexuality in the late 20th century: AIDS & Viagra. *Journal of The norwegian Psychological Association*, (6): 671-673

Greif, T. in Velikonja, N. (2001), Anketa o diskriminaciji na osnovi spolne usmerjenosti. *Lesbo* (11/12): 15-23

Guttmacher institute, (2016), *State policies in brief: Sex and HIV education*. Dostopno na: https://www.guttmacher.org/sites/default/files/pdfs/spibs/spib_SE.pdf (22.4.2016)

Human rights campaign. Dostopno na http://www.hrc.org/state_maps (22. 4. 2016)

IPPF (2008), *Sexual rights*, IPPF deklaracija. London Dostopno na http://www.ippf.org/sites/default/files/sexualrightsippfdeclaration_1.pdf (19. 5. 2016)

Ivančič, M. in Sešek, K. (2015), *Ognjišče, nožnica in »ženski homoseksualec«: heteronormativnost diskurza na Fakulteti za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo)

Jaunig, S. (2012), *Delajmo na našo deco! Pogled na zdravstveno vzgojo otroka od 19. do srede 20. stoletja*. Ljubljana: Zbirka Zgodovinskega časopisa 45 (Zgodovina otroštva): 463-476

Kališnik, M., Cvetko, V., Melik, V., in drugi (1960), *Priročnik za spolno vzgojo in pouk v osnovi šoli*, Ljubljana: Svet za šolstvo LRS

Komidar, K. in Mandeljc, S. (2009), Homoseksualnost skozi analizo učnih načrtov, šolskih učbenikov in šolske prakse. *Sodobna pedagogika* 60 (4): 164-181

Krek, J. (ur.) (2011), *Bela knjiga: o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport

Kuhar, R. (2009 a), Vitalnost na akademski margini: razvoj gejevskih in lezbičnih študij v Sloveniji. *Sodobna pedagogika*, 60 (4): 26-46

Kuhar, R. (2009 b), *Na križiščih diskriminacije: Večplastna in intersekcijska diskriminacija*. Ljubljana: Mirovni inštitut

Kuhar, R., Kogovšek Šalamon, N., Humer, Ž., Maljevac, S. (2011), *Obrazi homofobije*. Ljubljana: Mirovni inštitut

Legebitra, *LGBTQ Slovar* Dostopno na <http://www.legebitra.si/lgbtq-slovar/> (25. 5. 2016)

Lesar, I. (2009), *Šola za vse? Ideja inkluzije v šolskih sistemih*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta

Ličen T. (2015), *Spolna vzgoja med preteklostjo in vizijami prihodnosti: Antropološka analiza spolne vzgoje v slovenskih in švedskih šolah*. Koper: Fakulteta za humanistične študije (diplomsko delo)

Lipkin, A. (2004), *Beyond Diversity day: Q&A on gay and lesbian issues in schools*. Lanham: Rowman & Littlefield

Lunder, U. (2005), *Biologija 9: učbenik za 9. razred devetletke*. Ljubljana: Rokus Klett

Lunder, U. (2012), *Dotik življenja 8: učbenik za biologijo v 8. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett

Lunder, U. (2014), *Dotik življenja 8: učbenik za biologijo v 8. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett (druga izdaja)

Maljevac, S. in Magić, J. (2009), *Pedri raus!: Homofobično nasilje v šolah*. *Sodobna pedagogika*, 60 (4): 90-119

Mencin Čeplak, M. (2009), *Spolne/seksualne norme, legitimacija izključevanja in šola*. *Sodobna pedagogika*, 60 (126): 120-132

Merhar, S. (2007), *Homofobija in parada ponosa*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (diplomsko delo)

Meyer, E. J. (2010), *Gender and Sexual diversity in schools*. New York: Springer

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, *Učni načrti za osnovno šolo*. Dostopno na http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_predsolsko_%20vzgojo_in_osnovno_solstvo/osnovno_solstvo/ucni_nacrti/ (12. 5. 2016)

Ministrstvo za zdravje (2009), *Strategija preprečevanja in obvladovanja okužbe s HIV za obdobje 2010-2015*. Dostopno na http://www.mz.gov.si/fileadmin/mz.gov.si/pageuploads/javno_zdravje_09/Strategija_HIV_310310web.pdf (15. 5. 2016)

Mnenje zagovornika načela enakosti št. 0921-22/2010-7, 6. 6. 2010

Mnenje zagovornika načela enakosti št. 0921-41/2011-UEM/10, 25. 7. 2011

Nacionalni otroški parlament (2006), *Tabuji-Prepovedane stvari*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije

NIJZ (2015), *Za boljše zdravje otrok in mladostnikov: priročnik za izvajalce vzgoje za zdravje v okviru primarnega zdravstvenega varstva*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje (dopolnjena izdaja) Dostopno na <http://www.nijz.si/sl/publikacije/za-boljse-zdravje-otrok-in-mladostnikov-prirocnik-za-izvajalce-vzgoje-za-zdravje> (20. 5. 2016)

NIJZ, *Odraščanje (6. razred)* Dostopno na http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/odrascanje_ppt_6razred.pdf (20. 5. 2016)

NIJZ, *Vzgoja za zdravo spolnost (predstavitev za 9. razred)* Dostopno na http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/vzgoja_za_zdravo_spolnost_9_pptkoncna1.pdf (20.5.2016)

North Carolina Governor Signs Bill Banning Cities From Protecting LGBT People. Dostopno na http://www.huffingtonpost.com/entry/north-carolina-lgbt-discrimination_us_56f2b7dbe4b0c3ef5217676c (22. 4. 2016)

Odločba ustavnega sodišča št. U-I-425/06 (2009) Dostopno na <http://odlocitve.us-rs.si/sl/odlocitev/US28771> (5. 5. 2016)

Olsson, H. (ur.) (2005), *A Sexatlas for Schools*. Stockholm: RFSU

- Peček, M. in Lesar, I. (2006), *Pravičnost slovenske šole: Mit ali realnost*, Ljubljana: Sophia
- Pickett, B. (2015), *Homosexuality*, The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Dostopno na <http://plato.stanford.edu/entries/homosexuality/> (20. 4. 2016)
- Pirnar, M. (2006), *Tok/Pritok: Konstrukcija in reprezentacija homoseksualne identitete v 20. stoletju*. Ljubljana: ŠKUC (Zbirka Lambda; 53)
- Plummer, K. (1995), Izrekanje imena- Uvedba gejevskih in lezbičnih študij. *Časopis za kritiko znanost: gejevske in lezbične študije*, 23 (177): 15-44
- Pravilnik o potrjevanju učbenikov (2015), *Uradni list RS, št. 34/15* Dostopno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV12484> (19. 5. 2016)
- Projekt Virus, dostopno na <http://virus.dsms.net/>
- Purkat, N. (ur.) (2015), Ljubezen in spolnost: čut – holistični in interdisciplinarni pristop k spolnosti in spolni vzgoji (na podlagi izhodišč in načel Pestalozzi programa – SEXED), *Zavodov katalog nadaljnjega izobraževanja in usposabljanja za šolsko leto 2015/2016*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo
- Reiss, M. (2005), *A brief history of sex education*, The Open University. Dostopno na: <http://www.open.edu/openlearn/body-mind/health/health-studies/brief-history-sex-education#> (22. 4. 2016)
- Rener, T. (2008), O življenju med filozofi in plemenskim govedom. *Narobe*, 3(7): 24-25
- Rener, T. (2009), Homoseksualnost in šola: Stališča študentk in študentov do obravnave homoseksualnosti pri pouku. *Sodobna pedagogika*, 60 (126): 106-120
- RFSU dostopno na <http://www.rfsu.se/en/Engelska/>
- Rommelspaclier, B. (2003), Socialno delo in človekove pravice. *Socialno delo*, 42(4-5): 205-209
- Rožman, I. (2012), *Prolog v problematiko spolne vzgoje na slovenskem v 20. stoletju*. Ljubljana: Zbirka Zgodovinskega časopisa 45 (Zgodovina otroštva): 397-408
- Sauerteig, L in Davidson, R. (2009), *Shaping Sexual Knowledge: A Cultural History of Sex Education in Twentieth Century Europe*. New York: Routledge
- Sekereš, Z. (2010), Ponotranjena homofobija. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo)

Skolverket (2011), *Curriculum for the compulsory school, preschool class and the recreation centre 2011*. Stockholm: National Agency for Education Dostopno na http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwtpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf2687.pdf%3Fk%3D2687 (20.5.2016)

Smith, A.M. (1997), *The Good Homosexual and the Dangerous Queer: Resisting the »New Homophobia«*. V: Segal, L. (ur.): *New Sexual Agendas*. Houndmills: MacMillan Press: 113-138

Sobočan, A. (2011), *Enostranske posvojitve v istospolnih družinah v praksi socialnega dela*. *Socialno delo*, 50 (6): 369-424

Sobočan, A. (2013), *LGBT gibanje, širitev pojmovanja družine in socialno delo*. *Socialno delo*, 52 (2-3): 201-203

Stolnik, K. (2011), *Homoseksualnost in šola: razvijanje inkluzivnega šolskega prostora za istospolno usmerjene mladostnike*. Ljubljana: Filozofska fakulteta (diplomsko delo)

Suhodolnik, A. (2000), *Kaj želimo mladi vedeti o ljubezni, puberteti, spolnosti, aidsu*. Murska Sobota: Osnovna šola 1

Svečko, M. (2011), *Spoznavam svoje telo: učbenik za biologijo v 8. razredu osnovne šole*. Ljubljana: DZS

Švab, A. in Kuhar, R. (2005), *Neznosno udobje zasebnosti: Vsakdanje življenje gejev in lezbijk*. Ljubljana: Mirovni inštitut

Švab, A. in Kuhar, R. (2014), *Raziskava o pravni podinformiranosti LGBT skupnosti in vsakdanjem življenju gejev in lezbijk*. Ljubljana: Mirovni inštitut (Raziskovalno poročilo)

Takács, J. (2006), *Social exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender people in Europe*. Bruselj: ILGA-Europe

The Association of LGBTQ Psychiatrists: *The History of Psychiatry & Homosexuality*. Dostopno na: http://www.aglp.org/gap/1_history/ (22. 4. 2016)

Trubar, *Učbeniški sklad* Dostopno na <https://social.mss.edus.si/Trubar/Javno/> (19. 5. 2016)

Tuš Špilak, N. (2014), *Heteronormativnost vzgojnega procesa: Obravnavanje istospolnih družin v vrtcih v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (doktorska disertacija)

Ule, M. (2004), *Socialna psihologija*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede

Ustava Republike Slovenije (1991), *Ur. l. RS 33/1991*. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/content?id=61579&part=u&highlight=USTAVA#!/Ustava-Republike-Slovenije> (5. 5. 2016)

Velikonja N. (1995), Homoseksualnost in politika. *Časopis za kritiko znanost: gejevske in lezbične študije*, 23 (177) 75:88

Velikonja, N. (1998), Izobraževanje proti homofobiji: Zloženska za šole. *Delta*, 4 (1-2): 151-156

WHO (2010), *Standards for sexuality education in Europe: a framework for policy makers, educational and health authorities and specialists*. Cologne: BZgA

Yogyakarta principles. Dostopno na http://www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.htm (5. 5. 2016)

Zakon o delovnih razmerjih (2013), *Ur. l. RS 21/2013 (ZDR-1)*. Dostopno na <https://www.uradni-list.si/1/content?id=112301> (5. 5. 2016)

Zakon o osnovni šoli (2006), *Ur. l. RS 81/2006 (ZOsn-UPB3)*. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200681&stevilka=3535> (5. 5. 2016)

Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (2004), *Ur. l. RS 50/2004 (ZUNEO)*. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200450&stevilka=2295> (5. 5. 2016)

Zaviršek, D. (1997), Socialno delo v Sloveniji: v objemu globalizacijskih konceptualnih premikov. *Socialno delo*, 36 (1): 43-52

Zaviršek, D. (2003), Notranja nasprotja socialnega dela pri uresničevanju človekovih pravic v postmoderna družbah. *Socialno delo*, 42 (4-5): 219-229

Zorn, J. (2003), Antirasistična perspektiva v socialnem delu: kako prepoznati rasizem v vsakdanje m življenju in kulturna kompetentnost služb, *Socialno delo* 42 (4-5): 303-310

Žalar, A., Leskovšek, E., Čeh, F, Prodan, V. (2013), *Spolna vzgoja v okviru formalnega šolskega izobraževanja*. Ljubljana: Inštitut za varovanje Zdravja Republike Slovenije (raziskovalno poročilo)

15. Priloge

15.1 Priloga A

Vprašalnik za učiteljice biologije

1. Starost:
2. Spol:
3. Število let poučevanja:
4. Predmet poučevanja:
5. V čem vidite namen poučevanja spolne vzgoje mladostnikom?
6. Ali menite, da ima lahko poučevanje spolne vzgoje tudi kakšne negativne učinke? Če da, katere?
7. Na katero literaturo in doktrino se opirate pri poučevanju spolne vzgoje?
8. Ali pri obravnavi teme sodelujete z zunanjimi sodelavci in od kje prihajajo? Kako jih izberete?
9. Ali za poučevanje te teme potrebujete privolitev staršev? Če da, kako to dovoljenje pridobite? Kako se starši odzivajo?
10. Ali potrebujete privolitev staršev za poučevanje katerekoli teme ali le za specifične? Če da, katere teme so to?
11. Kakšni so odzivi otrok pri poučevanju spolne vzgoje?
12. Ali javne polemike o spolu in spolnosti vplivajo na vaše poučevanje te teme?
13. Ali se starši odzivajo na vaše poučevanje spolne vzgoje, ste imeli zaradi tega že kakšne težave?
14. Ali se pri poučevanju spolne vzgoje pogovarjate tudi o spolni usmerjenosti in spolni identiteti?
15. Ali vključite tudi homoseksualne spolne odnose oz. spolne odnose, ki niso heteroseksualni?
16. Kaj so glavni vzroki, da ne poučujete homoseksualne spolne vzgoje?
17. Ali bi imeli kakšne zadržke, če bi bilo poučevanje spolne vzgoje obvezujoče, oz. če bi bili v učni načrt vključeni tudi homoseksualni odnosi?
18. Ali bi bili pripravljeni obravnavo spolne vzgoje razširiti tudi na homoseksualne odnose, če bi na temo imeli več informacij oz. če bi lahko dobili zunanjo pomoč?
19. Ali bi se bili pripravljeni izobraževati na to temo?

Vprašalnik za zdravstvene delavke

1. Starost:
2. Spol:
3. Število let izvajanja delavnic:
4. Izobrazba:
5. V čem vidite namen poučevanja spolne vzgoje mladostnikom?
6. Ali menite, da ima lahko poučevanje spolne vzgoje tudi kakšne negativne učinke? Če da, katere?
7. Na katero literaturo in doktrino se opirate pri poučevanju spolne vzgoje?
8. Kako so določene oz. izbrane teme, ki jih ponujate?

9. Ali za poučevanje te teme potrebujete privolitev staršev? Če da, kako to dovoljenje pridobite? Kako se starši odzivajo?
10. Ali potrebujete privolitev staršev za poučevanje katerekoli teme ali le za specifične? Če da, katere teme so to?
11. Kakšni so odzivi otrok pri poučevanju spolne vzgoje?
12. Ali na obravnavo in izbiro tem, ki jih poučujete, vplivajo javne polemike o spolu in spolnosti?
13. Ali se starši odzivajo na vaše poučevanje spolne vzgoje, ste imeli zaradi tega že kakšne težave?
14. Katere teme šole najpogosteje izbirajo?
15. Ali se pri poučevanju spolne vzgoje pogovarjate tudi o spolni usmerjenosti in spolni identiteti?
16. Pri kateri temi?
17. Ali se pri medsebojnih odnosih pogovarjate tudi o odnosih med istospolnimi pari?
18. Ali vključite tudi homoseksualne spolne odnose oz. spolne odnose, ki niso heteroseksualni?
19. Kaj so glavni vzroki, da ne poučujete homoseksualne spolne vzgoje?
20. Ali bi bili imeli kakšne zadržke, če bi bila določena tudi tema o odnosih in spolnosti med osebami istega spola, oziroma če bi bilo obvezujoče odnosih in spolnosti upoštevati tudi istospolne pare?
21. Ali bi bili pripravljeni obravnavo spolne vzgoje razširiti tudi na homoseksualne odnose, če bi na temo imeli več informacij oz. če bi lahko dobili zunanjo pomoč?
22. Ali bi se bili pripravljeni izobraževati na to temo?

15.2 Priloga B

Tabela kodiranja

Izvajalke	ODGOVORI	POJMI
	POMEN/NAMEN SPOLNE VZGOJE	
Učiteljice		
A	Da se seznanijo z zgradbo telesa, s pomenom spolne vzgoje in z odnosom do spolnosti oziroma do spola.	Poznavanje telesa Razvijanje odnosa do spolnosti
B	Bolj jih zanima kdaj it v spolnost, kako veš kdo je pravi in sami spolni organi.	Poznavanje telesa Kdaj in s kom imeti spolne odnose
C	Da se jih malo seznanj z spolno vzgojo, da se jim pove glavne stvari, kaj sploh so spolni odnosi, da se malo pogovorimo o, recimo,	Znanje o spolnem

	<p>človeških odnosih tudi, tako za rečt, da ni samo tisti telesni kontakt, ampak, da malo bolj spoznajo tudi psihologijo tega, no tko.</p>	<p>odnosu</p> <p>Spoznavanje človeških odnosov</p> <p>Psihologija spolnosti</p>
D	<p>[...] najprej poudarek damo na biološko zgradbo, se pravi anatomsko zgradbo spolnih organov, potek procesov pri razmnoževanju, tako strogo, kako bi rekla, anatomsko, fiziološko.</p> <p>Se pa ob tem vedno pogovorimo tudi o odnosih, o čustvih, ki so s tem povezana [...]</p>	<p>Poznavanje telesa</p> <p>Proces razmnoževanja</p> <p>Pogovor o čustvih in odnosih</p>
E	<p>V preventivi predvsem. Preventivi in seveda seznanjanje učencev s tem, da poznajo lastno telo in kaj se lahko z lastnim telesom, pa koliko.</p>	<p>Poznavanje telesa</p> <p>Preventiva pred tveganji</p>
F	<p>Da sploh vidijo, kaj se z njihovim telesom dogaja [...], da se seznanijo s kontracepcijskimi sredstvi, da se seznanijo z, ne vem, puberteto kot tako, da vedo kdaj, kaj pomeni spolno dozoret, kaj pomeni pa dozoret osebno in tako naprej, da je to velika razlika in o vsem tem se pač pogovarjamo, a ne. Pa pač spolnost, kdaj, kako, da se zavedajo pač posledic svojih dejanj.</p>	<p>Poznavanje telesa</p> <p>Poznavanje kontracepcije</p> <p>Razlike med spolno in osebno zrelostjo</p> <p>Kdaj in kako v spolnost</p> <p>Posledice spolnosti</p>
H	<p>Ja, predvsem poglobljanje znanja o sebi, pa tudi o nasprotnem spolu. To. Pa tudi potem, posledično v bistvu tudi, ne vem, glede na to, ne vem, zavedanje samega sebe pa tudi drugih, teh, in le so v takih letih, da že iščejo, mislim so že tako, kakšne simpatije pa to, pa se potem, ne vem, malo bolj zavedajo, no.</p>	<p>Poznavanje lastnega spola</p> <p>Poznavanje nasprotnega spola</p>
Med. sestre		

I in J	<p>Ja, prvo, sploh da poznajo anatomijo, fiziologijo delovanja spolnih organov, potem, da, da imajo, mi jim predvsem želimo en odgovoren odnos, ne, do spolnosti spodbudit, jim predstavimo, kaj spolnost pomeni, kaj vse je spolnost, da pač to ni samo telesni vidik, ne, kaj vse vključuje pri človeku in na kaj vpliva, kakšne so posledice spolnosti, kakšne so pasti, ne, pozitivne in negativne posledice.</p> <p>Pa spolni odnos, a ne, da so ozaveščeni, da pozitivno razmišljajo o spolnih organih, da ni to nekaj grdega, da ni to nekaj, kar se ne sme počet, da ni to nekaj, o čemer bi lahko grdo govorili, ampak je v bistvu to neka vrednota.</p> <p>Meni se zdi, da je tu tudi zelo pomembno, da jim mi v bistvu tudi predstavimo, kaj so javni deli telesa, kaj so intimni deli telesa. To je zelo pomembno, pa tudi to dotikanje pa to, ne. Zloraba mislim, ne, tudi.</p>	<p>Poznavanje telesa</p> <p>Razvijanje odgovornega odnosa do spolnosti</p> <p>Posledice spolnosti</p> <p>Razvijanje pozitivnega odnosa do spolnosti</p> <p>Poznavanje intimnih in javnih delov telesa</p> <p>Pogovor o spolni zlorabi</p>
K	<p>Za preprečevanje prezgodnjih spolnih odnosov najbolj. Preprečevanje nosečnosti pri mladoletnicah, pač izobrazba, da vejo kontracepcijo, uporabo različne kontraceptive, da poznajo preprečevanje spolno prenosljivih bolezni, pač, da so soočene s tem, kaj se dogaja.</p>	<p>Kdaj v spolnost</p> <p>Poznavanje kontracepcije</p> <p>Preventiva pred tveganji</p>
POTREBA PO SPOLNI VZGOJI V OŠ		
Učiteljice		
B	<p>Prvič, ker nekateri o tem ne vedo zadosti, bodisi ker se o tem ne pogovarjajo s starši. Dostikrat dobijo napačno predstavo, ko vidijo, kako je spolnost predstavljena na televiziji. Spolna vzgoja dosti prinese, večino zaščite sploh ne poznajo.[...] Na splošno, bom rekla, malo vedo o tem.</p> <p>Se zgodi ja.[da imajo otroci napačne informacije]</p>	<p>Pomanjkljivo znanje</p> <p>Napačne informacije (iz drugih virov)</p>
C	<p>Ma ja, zdaj tistih vseh pojmov, še ne poznajo. Tako, nekaj približno vejo, kolikor kej sami po kakšnih knjigah pogledajo, se med sabo pogovarjajo in če ne nimajo še vsega tako razčiščenega, imajo kar probleme.</p>	<p>Pomanjkljivo znanje</p>

E	<p>[...] lahko zdaj že rečem da, je njihovo znanje v osmem razredu praktično nično, kar se tega tiče. Kar mi je pa mogoče najbolj zaskrbljujoče je to, da mislijo, da veliko vejo, na koncu ne znajo nič, jih takoj pogruntaš.</p> <p>Tudi, jaz v bistvu, če vam povem tako po pravici, največ časa porabim za to, da te zmotne predstave [o kontracepciji], enostavno, jim izbrišem iz glave.</p>	<p>Pomanjkljivo znanje</p> <p>Napačne informacije</p>
F	<p>[...] dekleta sploh ne vejo, kaj se pred, med menstruacijo, kaj se dogaja, kaj to pomeni. To jim je kar ena nerazumljiva zadeva. Jaz mislim, da bi pač pri tej starosti vsi mogli vedet, kako je naše telo zgrajeno, kako funkcionira in zakaj.</p> <p>Meni se zdi da, ne vem jaz sem se pred leti najbolj to bala, da bodo iz drugih virov dobivali razne, ne vem, pornografske revije pa to, pa uno, pa si pol čist en drugačen, amm, videz, odnos ustvarijo do tega ne, meni se gre, da tukej na tem mestu strokovno razlago dobijo.</p>	<p>Pomanjkljivo znanje</p> <p>Napačne informacije (iz drugih virov)</p> <p>Zagotovitev strokovne razlage</p>
G	<p>[...]pa bi rekla tudi da, potrebno je tudi zaradi tega, da se malo sprosti ozračje, da za to, da se to kot tabu tema malo odpre, da vsak pri sebi vidi, da se lahko o tem tudi govori. Jaz mislim, da je to glavni namen, da se malo sprostijo v zvezi s tem, da se lahko tudi pogovarjajo in da so potem dovolj pogumni, da tudi kakšno vprašanje postavijo.</p>	<p>Manjšanje tabuja spolnosti</p>
H	<p>[...] tko imajo zelo različna predznanja in umm, napačna znanja in tako.</p> <p>Umm, ja predvsem se mi zdi, da je to tista tema, ki je od vseh teh tem, kar jih je pri človeku, najbolj pomembna, ker se bodo vsi srečal, skoraj sigurno, z njo v življenju.</p>	<p>Pomanjkljivo znanje</p> <p>Napačne informacije</p> <p>Pomembna tema</p>
Med. sestre		
I in J	<p>[...] oni to v bistvu rabijo, da začnejo sploh razmišljat, zakaj so spolni, kaj je sploh spolnost, zato ker izrazov in mišljenj jih imajo zelo veliko, predvsem negativnih, ne pozitivne.</p> <p>[...] mogoče mlajši, bi rekla, tretji, taki, da imajo zelo negativne informacije, ki jih dobijo na spletu.</p> <p>[...] pa iz kakršnikoli spletnih strani, imajo te informacije in nekje</p>	<p>Napačne predstave</p> <p>Napačne informacije (iz drugih virov)</p> <p>Zagotovitev strokovne razlage</p>

	<p>nas tudi komaj čakajo, da jim razčistimo, ker so zmedeni.</p> <p>Tudi od doma imajo negativne informacije, tudi od doma.</p>	
K	<p>[...] če bodo vedeli stvari tako, kot se pač dogajajo v resnici, lahko preprečijo te nosečnosti, spolno prenosljive bolezni in normalno več kot veš, potem lahko preprečiš marsikaj nezaželenega.</p> <p>Ma, večinoma tako mladostniki dosti že sami vedo, ne [...] niso pa vse informacije prave, [...]</p>	<p>Zagotovitev strokovne razlage</p> <p>Napačne informacije</p>
	NEGATIVNI VIDIKI SPOLNE VZGOJE	
Učiteljice		
A	<p>Negativne? Ma, lahko bi tudi to melo kdaj, malo da razmisliš glede spolnosti in internet in ta povezava, da pridejo do teh prepovedanih strani, ne vem.</p> <p>Ja, sigurno mislim, da je tukaj, so oni v stiku s spletom, z internetom in če je kakšna taka informacija, gremo pogledat pa na splet, pa lahko tam dobi, pa pride v stik tudi do drugih stvari. Tako si jaz mislim. Zdaj bolj, kot so oni radovedni ... mogoče tudi, mogoče tudi.</p> <p>Negativne učinke? Ja, mislim, da če je konkretno tukaj ta pornografija tako in otroci, ne vem, kako zdaj oni lahko to razlikujejo med spolnostjo, med ljubeznijo, med pornografijo, med tem. So prehude stvari se mi zdi</p>	<p>Spolna vzgoja vzbudi radovednost, ki vodi v raziskovanje pornografije</p>
B	<p>Na odraščanje, to da poznajo spolnost, ne more imeti negativnih učinkov.</p>	<p>Nima negativnih učinkov</p>
C	<p>Ma, ne. Ne. Se mi zdi prav, da se pogovarjajo o spolnosti, mi in oni med sabo tudi. Ma, ne, ne, ne vidim nič slabega.</p>	<p>Nima negativnih učinkov</p>

D	Ja, sigurno, odvisno kako ljudje prihajajo in jaz sem zelo skeptična do tega, jaz, če bi jaz bila šefica, bi hotela vedeti, kaj se dogaja z našimi otroci. Vprašanje, kaj se tem otrokom predstavlja kot normalno, vprašanje, kako se njim te stvari predstavi. So primerne njihovi starosti, ali je to res tista stvar, ki je primerna za njih, da slišijo, ne. To je seveda stvar prepričanja, ne. Nekdo, ki je prepričan, da je vseeno, katerega spola smo in, da si moramo to izbrati, bo verjetno drugače govoril kot pa nekdo, ki je pač malo drugačnih stališč ne. Tako, da tle se ustvarjajo stališča. Mislim, da ja, ne.	Če se jim določene stvari predstavljajo kot normalne
E	Ne, ga ne vidim prav nobenega, jaz osebno ne. Seveda če je vsebina ustrežna.	Nima, če je vsebina ustrežna
F	Poučevanje samo v šolah ne. Ker če je poučevanje to, kar sem zdaj na kratko rekla, o čem se pogovarjamo, to nikakor, za moje pojme, ne more imeti nekaterih slabih učinkov.	Nima negativnih učinkov
G	Ja, zdaj, če je profesor, ki to poučuje dovolj razgledan, ne bi smelo imeti nobenih negativnih učinkov. Ne vem, jaz, iz strokovnega vidika jih ne bi smelo biti. [...], Ne, to je prav, da se pogovarjajo o spolnosti.	Nima negativnih učinkov
H	Ne, mislim, da ne, no.	Nima negativnih učinkov
Med. sestre		
I in J	Če je na pravi način podano, sigurno ne. [...] če bi bil nepravilni način, oziroma da ni dovolj informacij. Neko pomanjkanje informacij, [...]	Nima, če je podanih dovolj informacij
K	Ne, ne, ne. Ker če ti nekaj veš, potem veš, kakšne so možnosti, da se ti kaj zgodi in bolj, več stvari, kot veš, bolj potem lahko preprečiš kakšne negativne posledice.	Nima negativnih učinkov
VPLIV JAVNOSTI		
Učiteljice		
A	Ma zaenkrat takih konfliktov ni bilo	Ne vpliva
B	Ne, zaenkrat ne.	Ne vpliva
C	Ne, ne.	Ne vpliva

D	Ma ne, pri poučevanju jaz se držim tega, kar je.	Ne vpliva
E	Po učnem načrtu se tega ne poučuje, učni načrt v tem trenutku, pri biologiji ni vezan na to, da mora učenec vedeti, kakšna je na primer lahko spolna usmerjenost določenega človeka. Jaz vseeno, kljub temu namenim nekaj časa tudi temu, da smo na tem planetu drugačni ljudje, da vsak ima določene spolne, bom rekla, nagnjenosti in da smo vsi enaki, kar se tega tiče. Imamo pravico določene usmeritve imeti kot ljudje. Samo v tem smislu.	Vplivala je na omembo istospolne usmerjenosti
F	Aa, ne. Če so te, jaz kvečjemu se v to dotaknem. Recimo jim povem, da ima vsak pravico izbire partnerja kukerkoli, če nanese na temo, se ne izogibam. Ampak, da bi se pa zaradi tega v kar to temo spustila potem pa ne.	Ne vpliva
H	Ummm, kako naj rečem, zadržke ne, ampak tko zelo različna vprašanja prihajajo s strani učencev, a ne, pa še razna ta literatura, gledajo, mislim ne literatura, oddaje in tko naprej in mam lih s to temo »moški zanosil«, uni zanosil to in to, tko no take primere navajajo potem.	Vpliva na vprašanja otrok
Med. sestre		
I in J	Ne, mi imamo strokovno vsebino, naš, najin osebni pogled, recimo kot zdaj, če je bil referendum za otroke, tle najin osebni pogled na to ne sme vplivat. To smo, mi smo profesionalni pri temu, ne. Je pa zagotovo, da kadar se te stvari, kot je bilo zdaj recimo, dogajajo javno, da je mogoče več vprašanj, pa se več o tem pogovarjamo. To pa ja. Smo se, ne, pogovarjali.	Vpliva na vprašanja otrok
K	Ma, večinoma tako, mladostniki dosti že sami vedo ne, se pravi itak mediji jim dajo določene informacije, je internet in je radio in je televizija in dosti vejo, niso pa vse informacije prave, [...]	Vpliva na informacije, ki jih imajo otroci
	UPOŠTEVANI VIDIKI SPOLNOSTI	
Učiteljice		

A	<p>[...] odnosom do spolnosti oziroma do spola.</p> <p>[...] se seznanijo z zgradbo telesa</p> <p>Pri mojih urah je tista osnovna zgradba spolnih organov in potem imam eno zanimivo kaseto, sicer je še kaseto, ne, ampak deluje še zmeraj, kako nastane dojenček.</p> <p>[...] mi pač omenimo aids, ne vem, hepatitis in te spolne bolezni [...]</p>	<p>Odnosi</p> <p>Telesni vidik</p> <p>Reprodukcija</p>
B	<p>Bolj jih zanima, kdaj it v spolnost, kako veš, kdo je pravi in sami spolni organi. [...] Dotaknemo se tudi spolnih bolezni, poleg AIDS-a gremo vse skozi od gonoreje, glivic, hepatitisa, karkoli. Posebna ura je namenjena tudi kontracepciji.</p>	<p>Telesni vidik</p>
C	<p>[...] kaj sploh so spolni odnosi, da se malo pogovorimo o, recimo, človeških odnosih tudi, tako za rečt, da ni samo tisti telesni kontakt, ampak da malo bolj spoznajo tudi psihologijo tega, no tko</p>	<p>Odnosi</p> <p>Telesni vidik</p>
D	<p>[...] poudarek damo na biološko zgradbo, se pravi anatomsko zgradbo spolnih organov, potek procesov pri razmnoževanju, tako strogo, kako bi rekla, anatomsko, fiziološko.</p> <p>[...] se pa ob tem vedno pogovorimo tudi o odnosih, o čustvih, ki so s tem povezana, [...]</p>	<p>Telesni vidik</p> <p>Reprodukcija</p> <p>Odnosi</p> <p>Čustveni vidik</p>
E	<p>[...], da poznajo lastno telo in kaj se lahko z lastnim telesom, pa koliko.</p> <p>Ja, po učnem načrtu načeloma, ja.[pogovor kako izgleda (vaginalni) spolni odnos pri oploditvi]</p> <p>[...] kaj pomeni spolno dozoret, kaj pomeni pa dozoret osebnostno [...]</p>	<p>Telesni vidik</p> <p>reprodukcija</p> <p>Osebnostni vidik</p>
F	<p>Jaz mislim, da bi pač pri tej starosti vsi mogli vedet kako je naše telo zgrajeno, kako funkcionira in zakaj.</p> <p>Zdaj, da bi ne vem kaj, meni se zdi že tisto kar je določeno, se pravi sama zgradba spolnih organov potem puberteta, zanositev, menstruacija, kontracepcija, da je to nekam dovolj se mi zdi, da so tiste osnove, ki naj bi jih v osnovni šoli.</p>	<p>Telesni vidik</p> <p>Reprodukcija</p>

G	<p>Kakšni so ti medsebojni kontakti in pogovori in recimo interakcije, ljubezen, spolne bolezni tudi, prenosi spolnih bolezni in zaščita.</p> <p>Amm, jaz spolni odnos omenjam takrat, ko govorim o oploditvi, [...]</p> <p>Da bi pa jaz govorilo o naklonjenosti ali pa o odnosih, kdaj in kako, v katerem odnosu lahko pride do spolnega odnosa, to pa ne, to je pa prepuščeno zdravstvenim delavkam.</p>	<p>Odnosi</p> <p>Čustveni vidik</p> <p>Telesni vidik</p> <p>Reprodukcija</p>
H	<p>Ja, čeprav je, ne [povezujemo spolnih odnosov samo z reprodukcijo] samo tko. Povemo tudi, da to ni samo, da tukaj zraven je tudi ljubezen. Seveda nismo pa res še nobeno leto do zdaj šli še na istospolno usmerjene pare.</p>	<p>Telesni vidik</p> <p>Čustveni vidik</p>
Med. sestre		
I in J	<p>[...] da pač to [spolnost] ni samo telesni vidik ne, [...]</p> <p>[...] če smo samo pri spolnem odnosu, je reprodukcija. Se pravi v tem smislu razložimo, zakaj in kako do tega pride, kako pride do oploditve, kako pride do nastanka novega bitja, ne.</p> <p>Vedno jim pa povemo, ker nimamo nobenih zadržkov, da je to ena lepa stvar za dva, ki sta v takem odnosu, tista širina, ki sem prej govorila, in da to jima njima pomeni veliko več in da spolni odnos imata, ne samo takrat, ko bi želela imet otroka, ampak zato, ker si na ta način izražata ljubezen.</p> <p>Dosti poudarimo ljubezen, dosti poudarjamo, kdaj je pravilen čas, da se začnejo spuščat v spolne odnose.</p>	<p>Čustveni vidik</p> <p>Telesni vidik</p> <p>Reprodukcija</p> <p>Seks za užitek</p>
	ODZIVI OTROK NA SPOLNO VZGOJO	
Učiteljice		
A	<p>Ma, mogoče, tako bom rekla, sama spolnost jih itak zanima, ne.</p>	<p>Jih zanima</p>
B	<p>Zelo različno, enim je nerodno, eni dosti sprašujejo pred razredom, javno. Eni dosti že vejo, večini je zanimiva tema. Nekateri pa sploh ne sodelujejo. To so pa tisti, ki si ne upajo že drugače izpostaviti, ali pa jim je nerodno zaradi teme.</p>	<p>Jih zanima</p> <p>Jim je nerodno</p>
C	<p>Zelo različno. Eni tako, večina je radovedna, jih zanima. To imamo</p>	<p>Jih zanima</p>

	mi na začetku leta in so tudi ocene, recimo višje, ko se obravnava to snov, kot pa pol, ko imamo kosti in živčevje. Tako da, eni so pa, tko letos pa prou ena punca, tko, zlo zadržana, je pa prou proti temu, da se sploh o tem pogovarjamo. Je prou izrazila, da kaj se je treba to učiti. Ponavadi so pa tko radovedni, jih zanima.	Negativen
D	Praktično rečem, da vse vprašajo. Sprašujejo, [...]	Jih zanima
E	[...] bolj kot gremo proti koncu, več je vprašanj. So pa eni, recimo, ki so zelo vedoželjni in je lahko roka skozi v zraku in so vprašanja taka in drugačna.	Jih zanima
F	Različni. Eni dosti vprašajo, zanima jih, eni so sramežljivi, eni so tihi, amm, zlo različni res.	Jih zanima Jim je nerodno
G	Ne vem, mogoče so kateri na začetku bolj zadržani, ampak vedno se najde kdo, ki je dovolj pogumen, da postavi kašno vprašanje, vedno se pa najde tudi kdo, ki je sramežljiv, pa si ne upa.	Jih zanima Jim je nerodno
H	Ampak res so take, take osnovne stvari jih zanimajo. Odvisno od generacije. [...], ponavadi jih potem to zelo zanima, kdaj ženska lahko zanosi, pa koliko časa traja, [...] Redke generacije so take, da so zlo zadržane, oziroma, da nič kaj ne komunicirajo, [...]	Jih zanima Jim je nerodno
Med. sestre		
I in J	Uff, krasno, pozitivno. Samo komi čakajo.	Jih zanima
K	Preko delavnic sem videla da otroke ful zanima to in si želijo čim več vedet, tudi preko filmčkov tudi take življenjske zgodbe ne, vmes, če mamo kašen primer ali karkoli, da jim te stvari poveš in otroci so zelo poslušni, se posebej pri takih bolj občutljivih temah.	Jih zanima
	PRIVOLITEV STARŠEV	
Učiteljice		
A	Ma, kar je pri rednem pouku, ne. Imajo v učbeniku in oni vidijo,	Ni potrebna

	katere teme so v učbeniku obravnavane, tako da ne.	
B	Ne potrebujemo, niti za naravoslovni dan, tudi za ostale naravoslovne dneve ne potrebujemo, so obvezni. Zaenkrat ni bilo odziva staršev	Ni potrebna
C	Ne [ni potrebna privolitev staršev]	Ni potrebna
D	Ne. Mislim, kar je pri pouku ne. [...] Zdaj, da bi prou na vsebino bila vezana privolitev, mislim, da ne	Ni potrebna
E	Ne, saj to je del učnega načrta. Ne, jaz osebno ne, da bi mi kakšna kolegica v zvezi s tem kaj razlagala, ne.	Ni potrebna
F	Ne [ni potrebna privolitev staršev] Nikoli še do zdaj.	Ni potrebna
G	Ne, jaz ne, jaz sem profesor biologije.	Ni potrebna
H	Ne [ni potrebna privolitev staršev]	Ni potrebna
Med. sestre		
I in J	Ne, ker to je v učnem načrt, ne. Učiteljice tudi ne rabijo.	Ni potrebna
K	Ne, ne, nikoli.	Ni potrebna
	ODZIV STARŠEV	
Učiteljice		
A	Ne [se ne odzivajo]	Se ne odzivajo
B	Ne [se ne odzivajo]	Se ne odzivajo
C	Ne, ne. Niso nič, pri meni ne, no. Zdaj, kaj med sabo, se kaj pogovarjajo, to ne vem. Na šolo niso nič, se nikoli pritožili.	Se ne odzivajo
D	Jaz osebno ne. Tudi kolegica, ima več učencev kot jaz, mi ni nič omenila, tako da mislim, da ne.	Se ne odzivajo
E	Jaz osebno ne. Tudi kolegica, ima več učencev kot jaz, mi ni nič omenila, tako da mislim, da ne.	Se ne odzivajo
F	Ne [se ne odzivajo]	Se ne odzivajo

G	V času mojega poučevanja ne.	Se ne odzivajo
H	Ne [se ne odzivajo]	Se ne odzivajo
Med. sestre		
I in J	Odzvali so se pred petnajstimi leti starši otrok v enem vrtcu. Enkrat v enem vrtcu so se starši odzvali, da pač se jim zdi vsebina neprimerna, da opisujemo spolne organe, da se pogovarjamo o tem, da jih imajo otroci, pač takrat smo potem utemeljili te in literaturo, strokovno ozadje, zakaj ne, je to v redu, na kakšen način to podajamo in tako. To je bilo edinkrat.	So se odzvali
K	Zaenkrat še ne.	Se ne odzivajo
	ODZIV STARŠEV NA VKLJUČITEV RAZLIČNIH SPOLNIH USMERJENOSTI	
Učiteljice		
A	Mislím da bi se tu, po mojem, bi se pa tukaj starši marsikdaj obregnli ob take stvari. Tako kot ste prej spraševala za privoljenje, ne.	Starši bi se pritožili
E	Mislím, da bi se absolutno kakšen starš najdu, ki bi mi pršu potrkati tle na vrata. Zagotovo. [če bi bila poglobljena obravnava istospolne usmerjenosti]	Starši bi se pritožili
Med. sestre		
I in J	[...] najbrž bi tle tudi starši nekaj rekli, ne.	Starši bi se pritožili
	VKLJUČITEV ISTOSPOLNE USMERJENOSTI	
Učiteljice		
A	Včasih, vendar v, bom rekla, v omejenosti [...] Pri spolu, mislim, ko govorimo o spolni vzgoji, če je, ali pa včasih nanese, ne vem pri razrednih urah, če imajo kakšen tak komentar, take stvari komentiramo Ugh, jaz jim tako rečem. Da je narava, je tako narejena, vedno veljajo	Omejeno Situacijsko V negativnem kontekstu

	neka pravila, potem pa so povsod zmeraj določene izjeme [...]	
B	<p>Omenimo, da so različne spolne usmerjenosti, se ne poglobljamo pa točno o »vzrokih«, omenimo, da nekateri že od nekdaj vedo, ne morem rečt, da se pa prou pogovarjamo</p> <p>Rada bi jim o tem, izbila iz glave, povedala no, ker nekateri imajo predstavo, da je to bolezen</p>	<p>Omejeno</p> <p>Razbijanje predsodkov</p>
C	<p>Ne prou dosti. Omenimo, ma, se pa potem ne poglobljamo v to [...]</p> <p>Omenimo različne spolne usmerjenosti, pa tudi otroci omenijo sami, dostikrat, kar spontano. Pol se pa ne pogovarjamo, zdaj, da bi prou namenili ure za to, pa ne.</p> <p>Zlasti, če se recimo pojavijo kašne nesramnosti, šikaniranja začnejo, grdo govorit, potem jih, zlasti takrat ne, ustavim oziroma se o tem malo pogovorimo.</p> <p>In pol smo se pogovarjali, eno leto vem, da je bilo, smo se menili tudi o tem, da je recimo homoseksualnost tudi v živalskem svetu, potem smo se tudi malo še o tem pogovorili, ker so bili malo tako, čudno nastrojeni.</p>	<p>Omejeno</p> <p>Razbijanje predsodkov</p>
D	<p>Ma, niti ne, ne. Niti ne, mislim mogoče kaj tko omenimo, kakšno malenkost, ma, jaz ne dajem kakšnega poudarka, no.</p> <p>Ne načrtno, včasih se kaj pogovori, razen tle, no, pri spolno prenosljivih boleznih omenimo tudi to.</p>	<p>Omejeno</p> <p>Situacijsko</p>

E	Načrtno, jaz ne, če v kolikor pride do pogovora, da vidim, da začutim, da mogoče bi učenci o tem radi kaj slišali, potem povem, da bi pa jaz prav namenila temo ure, potem ne.	Omejeno Situacijsko
F	Recimo, jim povem, da ima vsak pravico izbire partnerja kukerkoli, če nanese na temo, se ne izogibam. Ampak, da bi se pa zaradi tega v kar to temo spustila, potem pa ne. [...] če nanese na to, ali pa ne vem. Tudi ni mus, da je lih pri spolni vzgoji, ne, pri biologiji sami, ko govorimo dosti o raznolikost, da smo si različni in to, pa omenim tudi to. Da ni rečeno, da je pač to, da smo si različni in tudi na tem področju.	Omejeno Situacijsko
G	Izzivam ne s tem, če pa je vprašanje, pa povem. Recimo, ne, tudi v devetem razredu so taka vprašanja, ne. Recimo učenec, če želi vprašat vpraša, recimo smo se pogovarjali o tej homoseksualnosti, o gejih, o dednosti, ali se to deduje, recimo taka vprašanja so, ne, če se to deduje, če je nagnjenost k temu nekje v DNA zapisu, ker mi se recimo o genetiki pogovarjamo v devetem razredu, ali pa lezbištvo ravno tako, a ne, so, ta v vprašanja so, v devetem razredu, v osmem jih pa še nisem zasledila, jaz osebno.	Omejeno Situacijsko
H	[...] ampak ne vem, tukaj jih, tko, jih ne vem, učim, mislim nekak tko, moški-ženska, no pač, ja. Ne. [se ne pogovarjamo o spolni usmerjenosti]	Ne
Med. sestre		
I in J	Ma, mi se nikoli ne opredelimo ne za eno ne za drugo, pač se z njimi samo pogovarjamo. Tudi oni potem povejo, izrazijo svoje mišljenje, kaj je in s tem končamo. [...] Tudi, če nanese pogovor na to, odvisno, ni cilj te vsebine [...] ne govorimo, če ni izpostavljeno to vprašanje. Da bi imele naslov to, ali pa prou temo, to ne. Če pa se, v bistvu, gre nekdo v to smer in malo več vpraša, pač se potrudimo, da mu razložimo, da ga poslušamo, da vidimo, kakšno mnenje ima on, in potem se nekaj pove tudi o teh stvareh.	Neopredeljeno Omejeno Situacijsko

K	<p>Tudi. Ja.</p> <p>Ne, to vse v sklopu teh, ne to oziroma bolj v naši mislim, da preko nacionalnega inštituta ni bilo istospolno usmerjenih in tega, mi pa pač opozorimo, ne. Da obstajajo tudi ljudje, ki so drugačni in to so istospolno usmerjeni.</p> <p>Ma, tako dosti preko kakšnih videov posnetkov, no sej, na tistem video posnetku so tudi omenjeni homoseksualci in ena punca, sicer posnetek je zelo star, a že takrat se jih je omenjalo, ne. Tako, da že preko tistega mi, pri povzetku filmčka omenimo različnost, da smo si različni, da nismo vsi enaki in da moramo bit strpni predvsem eden do drugega.</p>	<p>Omejeno</p> <p>Preko video vsebine</p>
VKLJUČITEV SPOLNIH ODNOSOV MED OSEBAMA ISTEGA SPOLA		
Učiteljice		
B	<p>Homoseksualne spolne odnose samo omenimo. Omenim jih pri okužbah, predvsem z virusom HIV, da se je potrebno tudi pri homoseksualni spolnih odnosih zaščititi.</p>	<p>Načrtno</p> <p>Zaščita pri SPB</p>
C	<p>Omenimo jih, ma, res ne potem zahtevam recimo, ne sprašujem in tako naprej.</p> <p>Ja, to [kontracepcija in SPB] omenimo predvsem pri prenosu teh spolnih bolezni, omenimo pomen recimo kondoma kot zaščite tudi v tem primeru, ja.</p>	<p>Omejeno</p> <p>Načrtno</p> <p>Zaščita pri SPB</p>
D	<p>Ja, pri teh spolno prenosljivih boleznih, pri prenosu, recimo HIV-a in drugih prenosljivih boleznih, povemo, da so to pač bolj tvegana skupina. Da se tam bolj pogosto to pojavlja, in da, mislim omenimo tam, ja.[...] V tem smislu, da so to bolj ogrožena skupina od ostalih, kar se tega tiče. Omenimo tudi pri krvodajalstvu in teh rečeh, tudi malo omenimo ne, da te tvegane oblike obnašanja, da lahko vplivajo tudi na izbiro, ali boš lahko daroval kri ali ne, tam tudi malo omenim ne, da je pač tvegano vedenje, kar se tiče spolno prenosljivih bolezni, ne drugače.</p>	<p>Načrtno</p> <p>Kot tvegana skupina pri AIDS-u</p> <p>Spodbujanje in ustvarjanje predsodkov</p>

E	Pri zaščiti, ja, ko govorimo o AIDS-u, ma, o tem na tisti delavnici malo več, kar se tega tiče, jaz jim pa absolutno povem, da je med istospolnimi partnerji absolutna zaščita, edino.	Načrtno Zaščita pri SPB
F	Amm, ja, v bistvu, to je nam sicer zlo tak, ampak sej to v bistvu vejo. Omenim, ne pa zdaj, da bi v kakšne detajle ali pa kukerkoli, jaz samo omenim izbira partnerja je lahko tudi taka in potem normalno, da so tudi spolni odnosi, da bi šli zdaj pa kukerkoli globje pa ne.	Ne
G	Amm, jaz spolni odnos omenjam takrat, ko govorim o oploditvi [...] To samo, v tem smislu. Da bi pa jaz govorilo o naklonjenosti ali pa o odnosih, kdaj in kako, v katerem odnosu lahko pride do spolnega odnosa, to pa ne, to je pa prepuščeno zdravstvenim delavkam. To pa ne [homoseksualnih spolnih odnosov], ni bilo vprašanja, da bi jaz sama izzivala s tem, ne.	Ne
H	Umm, ne. [ne vključimo spolnih odnosov, ki niso heteroseksualni, niti pri zaščiti]	Ne
Med. sestre		
I in J	[...] lahko sta dve ženski, lahko sta dva moška. Ko pa mi povemo kaj je spolni odnos, pa vedno govorimo o moškem in ženski. Ker pa nimamo, da bi rekla. Aha, kaj je spolni odnos, oziroma, da bi rekla, če sta dve ženski, je pa tak spolni odnos, to pa ne. Meni se tudi, se pa zgodi ne, kako pa pol dva moška, recimo, ko o aidsu govorimo ali pač, ne vem. Dostikrat, da bi pa prou spolni odnos razlagale, to pa ne. [...] ma ja, sej govorimo, sej ja[pri spolno prenosljivih boleznih], sej se zgodi, ali pa ne vem, pri AIDS-u, sevede. Da je toliko večja možnost...Mi povemo kot možnost, da obstaja to. [...] Ma tudi to ne povemo, če ne izpostavijo.	Situacijsko Kot tvegana skupina pri AIDS-u
K	Ne gremo v natančen opis. Povemo pač, da se zaljubijo moški v moški in ženske v ženske. To prav, kako potekajo tej spolni odnosi pa ne. V bistvu niso niti izrazili nekega zanimanja. Zdaj, če bi vprašali, bi jim pač normalno tudi to povedali. Ne, mislim da ne [omenimo homoseksualnih odnosov pri SPB]	Ne
	ODNOS IZVAJALK DO ISTOSPOLNE USMERJENOSTI	
Učiteljice		

A	<p>Se pravi, kolikšna je lahko njihova možnost odločanja, izbire, so otroci. So otroci, ki se še učijo za življenje, tako da moje mnenje je, da jim, am, ne moremo pustit odločanje, ker potem bi bili odrasli.</p> <p>[...] pri nas so nam tako na šoli rekli, da je, to je pa izjema, ki potrjuje pravilo. In glede tega je tudi, mislim, da ni to običajno. Dopusčam tudi drugačnost, vendar mislim, da bodo morali še kašno leto zrasti otroci, da bodo razumeli to drugačnost.</p> <p>Zato ker, amm, takšni odnosi nimajo potomcev. In to je to, ne morem, ne strinjam se s tem, da bi partnerji istega spola imeli potomce oziroma posvojili otroke in tako naprej. Ker po drugi strani nas pa psihologi učijo, da otrok rabi oba starša, v določenem času rabi očeta, v določenem času rabi mamo, ne vem, kako to rešujejo. Se pa čudim, da psihologi niso tukaj stopili malo v ospredje z razlagami, ker ko imajo na šolah predavanja s starši vedno to poudarjajo, tle so jih pa nekako, ali so jih izrinili, ali niso smeli, ne vem, to so njihove igrice, ki jih imajo. Ampak narava jim to ne omogoča. To je moje stališče. Če pa oni živijo skupaj, če imajo določene zveze, to ja, to je njihova odločitev.</p> <p>[...] ma bombardirat jih s tem, ne vem, saj jaz nimam nič proti drugačnosti, tako, kot sem povedala, so drugačni, ma, res so ti otroci bombardirani in kaj, zadnjič je bil tle, smo imeli v novembru, gospoda Juhanta in on je reku, pa je reku, ko gre on [otrok] na internet, ga to zanima, ker tam se mu odprejo nebesa, ko vidi, ne vem gole ženske to eno in drugo, samo en tak podatek o spolnosti z interneta, malo med sošolci ali pa iz knjige in zdaj bo dobil pa še za homoseksualce, saj je tako zmeden, da sam ne ve, kam postaviti. Tako, da te stvari se mi zdijo za osnovno šolo malo preveč.</p>	<p>Homoseksualnost je izbira</p> <p>Homoseksualnost je izjema v naravi</p> <p>(omejena) Toleranca</p> <p>Negativen</p>
B	<p>Rada bi jim o tem, izbila iz glave, povedala, no, ker nekateri imajo predstavo, da je to bolezen.</p>	<p>Pozivanje k strpnosti</p>

D	<p>Vprašanje, kaj se tem otrokom predstavlja kot normalno, vprašanje, kako se njim te stvari predstavi. So primerne njihovi starosti, ali je to res tista stvar, ki je primerna za njih, da slišijo, ne. To je seveda stvar prepričanja, ne. Nekdo, ki je prepričan, da je vseeno, katerega spola smo in, da si moramo to izbrat, bo verjetno drugače govoril kot pa nekdo, ki je pač malo drugačnih stališč, ne. Tako, da tle se ustvarjajo stališča. Mislim, da ja, ne.</p> <p>Ma ne, kot enega od pač načinov spolnega vedenja, se mi zdi, da je prav, da se omeni, ne. Da se pa to favorizira in da se pa to potem, kaj jaz vem, kako bi rekla, pretiran poudarek, se mi pa tudi ne zdi primerno, ne.</p>	<p>Negativen</p> <p>Toleranca</p>
E	<p>Jaz osebno nimam nobenih zadržkov, kar se tega tiče, je pa res, da je moje mnenje tako, kot sem ga povedala, da smo vsi enaki.</p>	<p>Sprejemanje</p>
G	<p>[...] to je čisto normalno, ker ti odnosi so obstajali že v prejšnjih stoletjih, samo, da niso bili javno priznani. Ker ti odnosi so že obstajali in obstajajo, so danes tukaj prisotni in v glavnem jaz mislim, da bi bilo celo potrebno o tem govorit. Samo saj pravim, jaz se ne čutim še dovolj razgledana v zvezi s tem, da bi lahko tudi prenašala na mlade ljudi.</p> <p>Pač mislim, da to bi bilo potrebno, vsekakor čim prej vgradit v sistem, to homoseksualnost, se pravi usmerjenost k istemu spolu. Pa te odnose in sploh, kako ti ljudje živijo in tako, ne. To po moje bi bilo kar nujno.</p>	<p>Sprejemanje</p>
H	<p>[...] pač moje prepričanje in pa, če tako pogledam, a ne, glede na to, da celo tole naravoslovno vertikalno učim, a ne, tudi recimo primer, živalskega sveta, ima potomce lahko dva različna spola, a ne, in tko pač v temu nekako peljemo, a ne.</p>	<p>Negativen</p> <p>Homoseksualnost ni naravna</p>
Med. sestre		

I in J	<p>Ja, smo dosti govorili. Seveda, saj oni imajo tam problem. Ker je v bistvu bila... [...] ma, problem, mislim, po mnenju ne, pač ena punčka je usmerjena in tam smo, ne. Da bi pa prou to temo namenoma mele, oziroma uro posvečeno tej temi, pa nimamo.</p> <p>Mislim, da bi govorili prou o tem ne, da bi prou rekle tega pa tako, pa tako, to ne, mislim ne napeljujemo na take stvari otroke. Mi govorimo vedno v odnosu moški-ženska.</p> <p>Mi pač, ne vem, ko govorimo o odnosih rečemo, lahko sta moški in ženska, lahko se imata rada dva moška, lahko sta dve ženski, ni to naš namen, ker to ni potem neka strokovna opredelitev, saj ne more bit. In tle bi bila najina osebna, kar nima povezave s tem, kar mi delamo.</p>	<p>Nevtralna predstavitev</p> <p>Lahko predstavlja problem</p> <p>Na homoseksualnost se lahko napeljuje</p>
	<p>[...] veste mi jih ne poučujemo, tle se gre, potem bi mi mogli tle govorit o nekih tehnikah, a ne, spolnega akta. Mi tega ne, to ni naš namen. Eventuelno lahko bi bil, ma, tudi to ni naš namen in cilj, v srednji šoli na primer ne, ko bi se.</p>	<p>Homoseksualnost je primarno povezana s seksom</p>
	K	<p>[...] bolj tem, um, običajnim medosebnim odnosom ne, oziroma spolnosti med moškim in žensko</p>
	POZICIONIRANJE RAZLIČNOSTI Z BESEDAMI	
Učiteljice		
A	<p>Dopuščam tudi drugačnost, vendar mislim, da bodo morali še kašno leto zrasti otroci, da bodo razumeli to drugačnost.</p>	<p>Pozicioniranje Mi/Oni</p>
B	<p>Omenimo, da so različne spolne usmerjenosti.</p>	<p>Enakovredno pozicioniranje</p>
C	<p>Omenimo različne spolne usmerjenosti.</p>	<p>Enakovredno pozicioniranje</p>
D	<p>[...] da govorimo o tem, kar je normalno in da omenimo, da so pač izjemoma tudi drugače, drugačni ljudje, da jih sprejmemo</p>	<p>Pozicioniranje Mi/Oni</p>
E	<p>[...] namenim nekaj časa tudi temu, da smo na tem planetu drugačni ljudi, da vsak ima določene spolne, bom rekla, nagnjenosti in da smo vsi enaki, kar se tega tiče.</p>	<p>Enakovredno pozicioniranje</p>

F	[...] ko govorimo dosti o raznolikost, da smo si različni in to, pa omenim tudi to. Da ni rečeno, da je pač to, da smo si različni in tudi na tem področju.	Enakovredno pozicioniranje
Med. sestre		
I in J	[...] obstaja tudi, pač različni odnosi, različne vrste ljubezni, različne vrste naklonjenosti in tudi spolna usmerjenost.	Enakovredno pozicioniranje
K	Da obstajajo tudi ljudje, ki so drugačni in to so istospolno usmerjeni. [...] bolj tem, um, običajnim medosebnim odnosom ne, oziroma spolnosti med moškim in žensko.	Pozicioniranje Mi/Oni
	PREDVIDEVANJE HETEROSEKSUALNOSTI	
Učiteljice		
D	[...] ampak, mi se bolj osredotočamo na to, kaj se dogaja[...]	Pomembni so heteroseksualni odnosi
F	Vse kontracepcija, puberteta, hormoni, da je normalno, da se začneš zanimat za drugi spol v tem obdobju pa vse to[...]	Zanimanje za drugi spol
G	Se pravi zorenje dekleta, razmišljanje, njeno, od fanta, njegovo razmišljanje in potem recimo, kako se, kakšni so ti medsebojni kontakti in pogovori in recimo interakcije, ljubezen, spolne bolezni tudi, prenosi spolnih bolezni in zaščita.	Zanimanje za drugi spol
H	Ja, predvsem poglobljanje znanja o sebi, pa tudi o nasprotnem spolu. To. Pa tudi potem, posledično v bistvu tudi, ne vem, glede na to, ne vem, zavedanje samega sebe pa tudi drugih, teh, in le so v takih letih, da že iščejo, mislim so že tako kakšne simpatije pa to, pa se potem, ne vem, malo bolj zavedajo no.	Zanimanje za drugi spol
Med. sestre		
I in J	Ma, samo moški-ženska.[...] Koker kdaj, večinoma moški-ženska.[...] Ker to je za njih. [otroke] Njih zanima, kaj se z njimi dogaja in kako bodo oni to vstopili v	Vsi otroci so heteroseksualni

	spolnost, zato ker imajo težave. Njih samo to zanima.	
	ZANIMANJE OTROK ZA RAZLIČNESPOLNE USMERJENOSTI	
Učiteljice		
A	Pri spolu, mislim, ko govorimo o spolni vzgoji, [omenimo tudi istospolno usmerjenost], če je, ali pa včasih nanese, ne vem pri razrednih urah, če imajo kakšen tak komentar, take stvari komentiramo	Otroci omenijo istospolno usmerjenost
C	Omenimo različne spolne usmerjenosti, pa tudi otroci omenijo sami, dostikrat, kar spontano.	Otroci omenijo istospolno usmerjenost
D	Ma ja, kakšno malenkost kdaj, ma, da bi jaz prou opazila neka velika, mislim tako, da bi se pogosto pojavljala ta resna vprašanja [o spolnih usmerjenostih] pa niti ne, morem rečt, da niti ne. Mogoče, ne vem no, mislim kakšen krat je kakšna reč zaznati, tko pol malo na ovinke lahko povemo tko, ampak, da bi prou videla, da je kakšno veliko zanimanje za to, pa ne.	Otroci omenijo istospolno usmerjenost
E	Včasih pa kdo tudi vpraša, recimo konkretno, letos me je učenec vprašal nekaj o homoseksualnosti, tako da potem o tem govorimo, prosto se pogovarjamo.	Otroci omenijo istospolno usmerjenost
G	Izzivam ne s tem, če pa je vprašanje pa povem. Recimo ne, tudi v devetem razredu so taka vprašanja ne. Recimo učenec, če želi vprašat, vpraša. Recimo, ker vidim, da že prihajajo v devetem razredu ta vprašanja tako, da mislim, da bom se morala tudi jaz v tej smeri bolj razgledat in izobrazit.	Otroci omenijo istospolno usmerjenost
H	Hmmm, ne, da bi se zdaj spomnila ne.[otroci ne vprašajo nič na temo istospolne usmerjenosti]	Otroci ne omenijo istospolne usmerjenosti
Med. sestre		

I in J	<p>Je pa zagotovo, da kadar se te stvari, kot je bilo zdaj recimo[referendum o družinskem zakoniku], dogajajo javno, da je mogoče več vprašanj, pa se več o tem pogovarjamo. To pa ja. Smo se ne pogovarjali.</p> <p>Vprašajo otroci.</p> <p>Pa vprašajo, ne.</p> <p>Meni se tudi, se pa zgodi ne, kako pa pol dva moška [vprašajo otroci], recimo, ko o aidsu govorimo ali pač ne vem.</p>	Otroci omenijo istospolno usmerjenost
ODZIV OTROK NA ISTOSPOLNO USMERJENOST		
Učiteljice		
B	Prav različni, eni sprejmejo, eni se delajo norca, eni so nevtralni, brez mnenja. Se mi zdi, da to je zelo povezano z vzgojo doma. Eni že po defaultu zavračajo.	<p>Norčevanje</p> <p>Sprejemanje</p> <p>Nevtralno</p> <p>Zavračanje</p>
C	Hja, njim se zdi smešno, no, odreagirajo bolj s smehom. Ma ja, včasih je tudi kaj zaničevalnega, tko. Ma, večinoma se jim zdi bolj tko smešno, jaz ne vem.	Norčevanje
	Zlasti, če se recimo pojavijo kašne nesramnosti, šikaniranja začnejo, grdo govorit, potem jih, zlasti takrat, ne, ustavim oziroma se o tem malo pogovorimo.	Negativno
D	Ma, da bi jaz kakšen poseben [odziv] opazila, se mi ne zdi, no. Tko ker spoštljivo rečemo, pol tudi se naprej z enim spoštovanjem, se mi zdi, do kakršnekoli identitete pol, se mi zdi no, da ta odnos do njih vzpostavimo, no.	Nevtralno
F	Ne, niti ne. [nimajo odziva na različne spolne usmerjenosti]	Nevtralno
Med. sestre		
I in J	Uf, odzivi so različni, sigurno. Da bi pa jaz imela nek problem kdaj, ali karkoli, da bi zdaj recimo znala povedat, ne. Vprašanje ne, kako se	Različno

	pol, lahko se tudi doma zgodi, da se potem o tem razpravlja. Ma, da bi prišlo do nas, da je bilo karkoli, ne.	
K	[...] otroke kar zanima. Zdaj mislim nismo imele še nobenih težav, da bi se recimo otroci drugače, grdo izražali, da bi jih obsojali, znajo presenetiti otroke. So zelo odprtih glav.	Zanimanje Sprejemanje
	RAZLOGI ZA IZKLJUČITEV ISTOSPOLNE USMERJENOSTI	
Učiteljice		
A	[...] omejeno to razlagam, ker ne vem, koliko že to razumejo. Se pravi, kolikšna je lahko njihova možnost odločanja, izbire, so otroci. So otroci, ki se še učijo za življenje, tako da moje mnenje je, da jim, am, ne moremo pustiti odločanje, ker potem bi bili odrasli. [...] mislim, da bodo morali še kašno leto zrasti otroci, da bodo razumeli to drugačnost. Ma, bombardirat jih s tem, ne vem saj jaz nimam nič proti drugačnosti, tako, kot sem povedala, so drugačni, ma, res so ti otroci bombardirani in kaj, zadnjič je bil tle, smo imeli v novembru, gospoda Juhanta in on je reku, pa je reku, ko gre on na internet ga to zanima, ker tam se mu odprejo nebesa, ko vidi, ne vem gole ženske to eno in drugo, samo en tak podatek o spolnosti z interneta, malo med sošolci ali pa iz knjige in zdaj bo dobil pa še za homoseksualce, saj je tako zmeden, da sam ne ve kam postaviti. Tako, da te stvari se mi zdijo za osnovno šolo malo preveč.	Ni primerno za OŠ Vodi v napačne odločitve Otroci ne razumejo
B	[...] Čas, omejeni smo s številom ur. Vem, da zdravstvena služba predvaja film, ne vem pa, če obravnavajo tudi to temo.	Čas
C	[...] ker se mi zdi, da bi moglo to bolj ali pri etiki, ali bi mogla potem še psihologinja bolj o teh stvareh. Čas me preganja. Ker smo omejeni, imamo izredno malo ur biologije in ni časa.	Čas Prelaganje odgovornosti Cilj vključitve je spodbujanje sprejemanja

D	<p>Kaj jaz vem, da bi bil kakšen prou poseben vzrok ga ni. no.</p> <p>[...] se mi zdi zdaj, da to, kar se zdaj dogaja, da je vseeno malo pretirano, da se preveč favorizira in ne vem, se mi zdi, da je boljše, da govorimo o tem, kar je normalno in da omenimo, da so pač izjemoma tudi drugače, drugačni ljudje, da jih sprejmemo, ampak bojim se, da se pol ustvarja neka preveč, kako bi rekli, preveč poudarja na tem.</p>	<p>Homoseksualnost ni normalna</p> <p>Vključitev je promocija</p>
E	<p>[homoseksualnih spolnih odnosov] Ne, ker imamo tudi, po učnem načrtu, je razlaga spolnega odnosa med moškim in žensko.</p> <p>Ne, to govorijo bolj pri državljski in domovinski vzgoji, ko imajo tisto etiko in pa pri teh delavnicah.</p> <p>Časovni.</p>	<p>Ker ni po učnem načrtu</p> <p>Prelaganje odgovornosti</p> <p>Čas</p>
F	<p>Prvič, amm, ni iz strani učencev, kakšnega posebnega zanimanja.</p> <p>Drugič, ko jaz sama omenim, pa sprovciram, ne čutim kakšne, ne vem kaj, da bi jih, lih prou malo so sramežljivi in tretjič se mi zdi, da je to le še osnovna šola, pa da jih bo že enkrat mogoče bolj kasnej. S tem, da mi ni to, daleč od tega, neka tabu tema, zdaj da bi pa prou zlo provocirala in to in uno pa pač sama ne.</p>	<p>Učencev ne zanima</p> <p>Ni primerno za osnovno šolo</p>
G	<p>Ne izzivam, ker tudi nisem dovolj, misim, nisem dovolj izobražena, razgledana, bi se mogla dovolj izobrazit glede teh odnosov, da bi lahko tudi prenašala informacijo naprej. To se ne čutim dovolj podkovana, kar se tega tiče in pa potem recimo tudi določenih obolenj, to jaz bolj zdravstvenim delavkam prepuščam.</p>	<p>Pomanjkanje informacij</p>
H	<p>Ne vem, mogoče res, to me sploh, mislim, ni še, res me, o tem me res še nikoli niso spraševali, sama se pa tudi nisem, enostavno, kako naj rečem, enostavno ne toliko, da bi šla, da bi stvar toliko razširila, da bi začela. Nisem, no.</p>	<p>Učencev ne zanima</p>
	<p>Zdaj, če tako pomislim, me ... hm, kako bi to lahko odgovorila. Pač ... emmm, ne vem, še kar, še kar je in tko, pač moje prepričanje in pa, če tako pogledam, a ne, glede na to, da celo tole naravoslovno vertikalno učim a ne, tudi recimo primer, živalskega sveta, ima potomce lahko dva različna spola, a ne, in tko pač v temu nekako peljemo, a ne.</p>	<p>Osebno prepričanje</p> <p>Homoseksualnost ni naravna</p>
Med. sestre		

I in J	<p>Ne vem, pač mi ni namen, da bi, namen ure ni nikoli, da bi razpravljali, aha, kaj pa če sta dva moška, kaj pa če sta dve ženski, kaj zdaj mi o tem mislimo, ni nikoli namen ure, da bi o tem razpravljali.</p> <p>[...] ker to ni namen. Vi morate razumet, kaj je v učnem načrtu glede spolne vzgoje in mi se moramo tistega okvira učnega načrt držat. Mi se ga moremo držat, ker drugače nas šole ne bodo povabile. Mi ne moremo neke vsebine jim tudi govorit in tako. Mi jim moramo vsebino, ki je v učnem načrtu podat noter, v obliki spolne vzgoje. In to je zdrava spolnost.</p> <p>Se mi zdi, da to ni v učnem načrtu in sploh ne pride v poštev.</p> <p>Ne moremo. Ker to ni v učnem načrtu, to ni vsebina, ki je za otroke te starosti, a ne.</p>	<p>To ni namen spolne vzgoje</p> <p>Ker ni po učnem načrtu</p> <p>Ni primerno za OŠ</p>
K	<p>V bistvu niso niti izrazili nekega zanimanja [za homoseksualne spolne odnose]. Zdaj, če bi vprašali, bi jim pač normalno tudi to povedali.</p> <p>Zdaj prav, ne nimamo nekega razloga. Pač se mogoče bolj tem, um, običajnim medosebnim odnosom ne, oziroma spolnosti med moškim in žensko. Ker potem govorimo tudi o nosečnosti o poteku nosečnosti, pa tudi filmčke se prikaže.</p>	<p>Učencev ne zanima</p> <p>Niso običajno odnosi</p>
PRIPRAVLJENOST VKLJUČITVE ISTOSPOLNE USMERJENOSTI PO UČNEM NAČRTU		
Učiteljice		
A		
	Ja, sigurno bi imela [zadržke, če bi bilo po učnem načrtu]	Ne
B	Ne [bi imela zadržkov, če bi bilo po učnem načrtu]	Da
C	Ne [bi imela zadržkov, če bi bilo po učnem načrtu], ma, verjetno bi pa rabila pomoč kakšne psihologinje ali pa kaj tazga, da bi kombinirali malo še s tega stališča ne, da ne bi samo iz biološkega vidika.	Da
D	Ma ne, kot enega od pač načinov spolnega vedenja, se mi zdi, da je prav da se omeni. ne. Da se pa to favorizira in da se pa to potem, kaj jaz vem, kako bi rekla, pretiran poudarek, se mi pa tudi ne zdi primerno. ne. Ma, mislim, da ni potrebno na tej naši stopnji. Sej	Da, ampak omejeno

	pravim, če so pa te delavnice bolj prou o odnosih med spoloma in tako naprej, potem pa verjetno.	
E	Če bi imela to možnost, če me to sprašujete, ja. [če bi bilo po učnem načrtu] Potem pa brez težav. Ja, vsekakor, piši črno na belem in jaz sem s tem zaščiten. S tem imam jaz zakonsko podlago, da lahko o tem govorim. Zdaj pa, si boste prebrala cilje in boste videla, da nikjer v ciljnih ni absolutno omenjena homoseksualnost, je ni. Starš bo prišel k meni »Kje je to napisano, saj tega nimate nikjer napisano«, četudi jaz iz tistih ciljev lahko razberem, ni pa črno na belem.	Da
F	Ne bi jih imela, ne. [zadržkov za vključit]	Da
G	Nee, nič.[ne bi imela zadržkov za vključit]	Da
H	Ja, če je stvar po učnemu načrtu, saj ne smem imet nobenih zadržkov. A ne.	Da, ker bi morala
Med. sestre		
I in J	Najprej bi šla na izobraževanje, bi se fajn izobrazili v tem, kako sploh to predstaviti. Zadržkov ne bi imeli, bi pa rabile strokovno opredelitev in razlago in predavanje in izobraževanje na to. Najinega mnenja ne bi mogle podajati.	Da
K	Ne, ne bi. Če ti dajo, mislim, da je tako, če ti dajo strokovnjaki neka vodila, da tiste stvari, ki so zaželeno, da jih poveš, oziroma, ne	Da
	PRIPRAVLJENOST VKLJUČITVE ISTOSPOLNE USMERJENOSTI Z DODATNIMI INFORMACIJAMI ALI ZUNANJO POMOČJO	
Učiteljice		
A	Ma, mislim, da ne. Mislim, da je to prav zadosti za osnovno šolo.	Ne
B	Ja, bi bila.	Da
C	Ja, ja, tisto ja. Potem bi bilo lažje, ja sigurno.	Da

D	Ma, mislim, da ni potrebno na tej naši stopnji.	Ne
E	Absolutno.	Da
F	Lahko [bi razširila, če bi imela več informacij ali zunanjo pomoč].	Da
H	Ne, ne bi izbrala.	Ne
Med. sestre		
I in J	Midve rabiva tle strokovno podporo, mislim nekoga, ki nama pač vsebino dodeli, na podlagi izobraževanja nekih kriterijev, nekih dokazil in da je to nujno potrebno in da je to v učnem načrtu. Drugače ne pride v poštev.	Ne
K	Ne, ne bi imela nobenih zadržkov	Da
	PRIPRAVLJENOST NADALJNEGA IZOBRAŽEVANJA	
Učiteljice		
A	Ne.	Ne
B	Ja, lahko tudi ja.	Da
C	Ja, lahko tudi. Odvisno od časa. Mislim, če bi se vključilo v program, bi bilo treba še kašno dodatno izobraževanje.	Da
D	Ma, jaz ne vem če rabim, pri mojem delu zaenkrat ne bi rabila prou dodatnega izobraževanja, no.	Ne
E	Ma, brez skrbi, ja. O tem praktično na nobenem seminarju nismo nič slišali učitelji biologije. Govori se zgolj o spolnih odnosih ženska moški in ni niti, da bi se jaz zdaj spomnila, tudi na faksu, da bi bil poučen o tem.	Da
F	Zdaj jaz ne, pri mojih letih ne.	Ne
G	Ja to pa vsekakor.	Da
H	Ne.	Ne
Med.		

sestre		
I in J	Če bi bila potreba, če bi bilo v programu in v učnem načrtu in po programu v NIJZ.	Da, če bi bilo po učnem načrtu
K	Seveda. Zdravstvena vzgoja je zelo obširna tako, da moreš sprejet pač spremembe. Ne živimo več v letu tisoč sto.	Da
	UPORABLJENA LITERATURA	
Učiteljice		
	Učbenik	
	Učbenik	
	Učbenik	
	Učbenik	
	Učbenik	
	Učbenik	
	Učbenik	
	Učbenik	
	Irokusplus (Učbenik in spletna aplikacija)	
	Spletna stran www.menstruacija.si	
	Letaki in brošure zdravstvene službe	
	Spletna stran www.tosemjaz.com (za SPB)	
	Wikipedija	
	Program O tebi (knjižica)	
	Spletne aplikacije	
	Spletne aplikacije	
	Youtube (učiteljski portal)	
Med.		

sestre		
	Literatura Nacionalnega inštituta za javno zdravje	
	Družinski vodnik	
	ZUNANJI SODELAVCI ŠOL:	
	Zdravstveni dom	
	Zdravstveni dom	
	Zdravstveni dom	
	Zdravstveni dom	
	Zdravstveni dom	
	Zdravstveni dom	
	Zdravstveni dom	
	Zdravstveni dom	
	Mladinski center	

15.3 Priloga C

Intervjuji z izvajalkami spolne vzgoje

1. ANICA, RURALNO OBMOČJE /NASELJE

Starost: 57

Spol: Ž

Število let poučevanja: 33

Predmet poučevanja: biologija, naravoslovje

V čem vidite namen poučevanja spolne vzgoje mladostnikom?

Da se seznanijo z zgradbo telesa, s pomenom spolne vzgoje in z odnosom do spolnosti oziroma do spola.

Ali menite, da ima lahko poučevanje spolne vzgoje tudi kakšne negativne učinke? Če da, katere?

Negativne? Ma, lahko bi tudi to melo kdaj, malo da razmisliš glede spolnosti in internet in ta povezava, da pridejo do teh prepovedanih strani, ne vem.

A mislite, da jih lahko spolna vzgoja v osnovni šoli, spodbudi k temu, da to raziskujejo?

Ma, mogoče, tako bom rekla, sama spolnost jih itak zanima, ne. Ja, sigurno mislim, da je tukaj, so oni v stiku s spletom, z internetom in če je kakšna taka informacija, gremo pogledat pa na splet, pa lahko tam dobi, pa

pride v stik tudi do drugih stvari. Tako si jaz mislim. Zdaj bolj kot so oni radovedni ... mogoče tudi, mogoče tudi.

Kakšne negativne učinke bi lahko imela še spolna vzgoja?

Negativne učinke? Ja mislim, da če je konkretno tukaj ta pornografija tako in otroci, ne vem, kako zdaj oni lahko to razlikujejo med spolnostjo, med ljubeznijo, med pornografijo, med tem. So prehude stvari se mi zdi.

Na katero literaturo in doktrino se opirate pri poučevanju spolne vzgoje?

Tisto, kar imamo v učbenikih predpisano, glavni je učbenik. Drugače pa pri nas prihajajo še iz zavoda, zdravstvenega zavoda, svetovalne delavke, oziroma te zdravstvene delavke, ki imajo potem tudi naravoslovne dneve na to temo.

Ali pri obravnavi teme sodelujete z zunanji sodelavci in od kje prihajajo? Kako jih izberete?

Jaz vključujem spolno vzgojo, ki jo imamo v učnem načrtu pri rednih urah. Potem so pa še naravoslovni dnevi ki so, začnejo mislim, da že tretji, četrti razred, z rojstvom, ko imajo vezano učni načrt na telo, na zgradbo telesa, tako da imajo že prej. Rojstvo na primer imajo naravoslovni dan tretji razred. Potem je v osmem razredu hočem biti zdrav, sedmi razred tudi hočem biti zdrav in deveti razred v okviru teh aktivnosti, v tednu otroka je to, prihajajo potem zunanji sodelavci, ki imajo potem, odvisno od teme. Osmi razred imajo bolj odnosi med spoloma, aids, ne, sedmi razred imajo spolnost, ne, in mislim, da, na šesti razred pa imajo preprečevanje kajenja, bolj na zdravje.

Katere izbirne teme, si poleg obveznih še izberete?

Zdaj natančno bi tega seznama ne znala povedat, ker kontaktira z njimi naša socialna delavka, če greste pa potem do nje, bi pa dala točen seznam. Je ona določena, da ureja te stvari.

(Kasneje pridobljen seznam izbirnih tem)

-Rojstvo - Puberteta

Ali za poučevanje te teme potrebujete privolitev staršev? Če da, kako to dovoljenje pridobite? Kako se starši odzivajo?

Ma, kar je pri rednem pouku, ne. Imajo v učbeniku in oni vidijo, katere teme so v učbeniku obravnavane, tako da ne.

Ali potrebujete privolitev staršev za poučevanje katerekoli teme ali le za specifične? Če da, katere teme so to?

Za teme ne, tiste, ki so obvezne po učnem načrtu, ne.

Ali se starši odzivajo na vaše poučevanje spolne vzgoje, ste imeli zaradi tega že kakšne težave?

Ne.

Kakšni so odzivi otrok pri poučevanju spolne vzgoje?

Ma, otroci mislim, da to dobro sprejmejo, sicer je tako, ker so te stvari dosti občutljive, verjetno ko morajo kašno njihov izkušnjo ali kašen dvom izraziti, da ponavadi te delavke, ki vodijo, ne želijo, da smo zraven tisto uro, ko so kakšne take stvari, ker se lažje z njimi pogovorijo, kontaktirajo, komunicirajo. Drugače pa smo, ne, tudi učitelj ob njih zraven in imajo različne socialne igre, razgovore, potem pokažejo kakšen film, tako.

Kaj pa prav pri vaših urah, ko govorite o spolnosti?

Pri mojih urah je tista osnovna zgradba spolnih organov in potem imam eno zanimivo kaseto, sicer je še kaseto, ne, ampak deluje še zmeraj, kako nastane dojenček. Tisto si pogledamo.

Ali javne polemike o spolu in spolnosti vplivajo na vaše poučevanje te teme?

Ma, zaenkrat takih konfliktov ni bilo.

Ali se pri poučevanju spolne vzgoje pogovarjate tudi o spolni usmerjenosti in spolni identiteti?

Včasih, vendar v, bom rekla, v omejenosti, kako bi rekla, omejeno to razlagam, ker ne vem, koliko že to razumejo. Se pravi, kolikšna je lahko njihova možnost odločanja, izbire, so otroci. So otroci, ki se še učijo za življenje, tako da moje mnenje je, da jim, am, ne moremo pustit odločanje, ker potem bi bili odrasli.

Pri kateri temi omenite tudi istospolno usmerjenost?

Pri spolu, mislim, ko govorimo o spolni vzgoji, če je, ali pa včasih nanese, ne vem pri razrednih urah, če imajo kakšen tak komentar, take stvari komentiramo.

Ali vključite tudi homoseksualne spolne odnose oz. spolne odnose, ki niso heteroseksualni?

Ne.

Kaj so glavni vzroki, da ne poučujete homoseksualne spolne vzgoje?

Ugh, jaz jim tako rečem. Da je narava, je tako narejena, vedno veljajo neka pravila, potem pa so povsod zmeraj določene izjeme, ali pri nas so nam tako na šoli rekli, da je, to je pa izjema, ki potrjuje pravilo. In glede tega je tudi, mislim, da ni to običajno. Dopuščam tudi drugačnost, vendar mislim, da bodo morali še kašno leto zrasti otroci, da bodo razumeli to drugačnost.

Ali bi bili imeli kakšne zadržke, če bi bilo poučevanje spolne vzgoje obvezujoče, oz. če bi bili v učni načrt vključeni tudi homoseksualni odnosi?

Ja, sigurno bi imela. Zato ker, amm, takšni odnosi nimajo potomcev. In to je, to ne morem, ne strinjam se s tem, da bi partnerji istega spola imeli potomce, oziroma posvojili otroke in tako naprej. Ker po drugi strani nas pa psihologi učijo, da otrok rabi oba starša, v določenem času rabi očeta, v določenem času rabi mamo, ne vem, kako to rešujejo. Se pa čudim, da psihologi niso tukaj stopili malo v ospredje z razlagami, ker ko imajo na šolah predavanja s starši vedno to poudarjajo, tle so jih pa nekako, ali so jih izrinili ali niso smeli, ne vem, to so njihove igrice, ki jih imajo. Ampak narava jim to ne omogoča. To je moje stališče. Če pa oni živijo skupaj, če imajo določene zveze, to ja, to je njihova odločitev.

Torej bi bili proti temu, ker spolnost povezujete z reprodukcijo?

Ne, vzgojo. Narava jim pa reprodukcije ne omogoča, tle pa nimam jaz nič.

Ali bi bili pripravljene obravnavo spolne vzgoje razširiti tudi na homoseksualne odnose, če bi na temo imeli več informacij oz. če bi lahko dobili zunanjo pomoč?

Ma, mislim, da ne. Mislim, da je to prav zadosti za osnovno šolo. Mislim, da bi se tu, po mojem, bi se pa tukaj starši marsikdaj obregli ob take stvari. Tako kot ste prej spraševala za privoljenje, ne.

Vi govorite tudi o spolno prenosljivih boleznih?

To imajo na naravoslovnem dnevu, mi pač omenimo aids, ne vem, hepatitis in te spolne bolezni, ampak potem jih pa bolj podrobno opišejo.

Kaj pa o kontracepciji?

Tudi, tudi. Ja, kolikor je omenjeno, zdaj pa bolj podrobno, saj pravim, podrobne stvari s kontracepcijo imajo potem na teh naravoslovnih dnevih s pomočjo teh zdravstvenih delavcev. Tudi jih vprašajo, vem da jim dajo možnost, da napišejo na listek vprašanja, ki jih zanimajo, kakršnokoli, ali o kontracepciji, ali kaj drugega in potem te, odgovarjajo, te zdravstvene delavke na ta vprašanja. Je pa tko že dolgo let in smo tudi z njimi zadovoljni.

Ali bi se bili pripravljene izobraževati na to temo?

Ne.

Bi želeli še kaj dodati?

Ma, mislim, da je prav, da se srečajo s tem, da dobijo neke informacije, da vedo v kakšen svet odhajajo, kašen je svet odraslosti, zdej koliko podrobno pa, je le osnovna šole, ne.

Mislite, da bi bolj podrobno moralo biti kasneje, v srednji šoli?

Ma, sigurno. Sigurno, ker bombardirati jih z nekimi informacijami, jim povzročajo samo neko radovednost, bom rekla, ali pa neko veliko neznanje, ker toliko... se pravi so osnovnošolski otroci ne, ne moreš mu ti, ne vem, v četrtem razredu vse o spolnosti zbombardirat, ker bo zmeden, gotovo. Postopoma ne, in mislim da nekatere stvari bi morale it tudi v srednjo šolo. To na osnovni šoli, poslušate, tle so stari 12, 13 let, ma, bombardirat jih s tem, ne vem, saj jaz nimam nič proti drugačnosti, tako, kot sem povedala, so drugačni, ma, res so ti otroci bombardirani in kaj, zadnjič je bil tle, smo imeli v novembru, gospoda Juhanta in on je reku, pa je reku, ko gre on na internet, ga to zanima, ker tam se mu odprejo nebesa, ko vidi, ne vem, gole ženske to eno in drugo, samo en tak podatek o spolnosti z interneta, malo med sošolci ali pa iz knjige in zdaj bo dobil pa še za homoseksualce, saj je tako zmeden, da sam ne ve kam postaviti. Tako, da te stvari se mi zdijo za osnovno šolo malo preveč.

To je bilo v sklopu česa?

Predavanje za starše

2. BRANKA, RURALNO OBMOČJE/NASELJE

Starost: 38

Spol: Ž

Število let poučevanja: 12

Predmet poučevanja: biologija (8. in 9. razred), naravoslovje (6. in 7. razred) in kemija

V čem vidite namen poučevanja spolne vzgoje mladostnikom?

Prvič, ker nekateri o tem ne vedo zadosti, bodisi ker se o tem ne pogovarjajo s starši. Dostikrat dobijo napačno predstavo, ko vidijo, kako je spolnost predstavljena na televiziji. Spolna vzgoja dosti prinese, večino zaščite sploh ne poznajo. Podrobno jim to predstavi zdravstvena služba, ki pride. Recimo, že sama menstruacija, kako potekajo cikli, kar naj bi bilo osnova, pa večina ne ve, kako poteka. To poskušamo predstaviti tudi preko programa menstruacija.si, kjer si punce lahko tudi beležijo menstruacijo. Na splošno, bom rekla, malo vedo o tem. Jaz delam, kar je po učnem programu, biologija človeka. Gremo tisti program skozi, eno uro pa imamo rezervirano za vprašanja. Če jih je več, naštimo škatlico, v katero mečejo listke z vprašanji. Bolj jih zanima, kdaj it v spolnost, kako veš, kdo je pravi in sami spolni organi. To potem skupaj obravnavamo, jaz preberem vprašanja in odgovorimo skupaj. Dotaknemo se tudi spolnih bolezni, poleg AIDSA gremo vse skozi od gonoreje, glivic, hepatitisa, karkoli. Posebna ura je namenjena tudi kontracepciji. Denimo, samo nosečnost, možne načine zaščite in kontracepcija za spolno prenosljive bolezni. Poudarimo, katera zaščita je samo za nosečnost, ko si skupaj s partnerjem že dosti časa in katera ščiti tudi pred spolno prenosljivimi boleznimi.

So bile generacije, ki so si sami znali poiskati pornografske filme in to, osnova pa jim ni jasna, predstavo o spolnosti imajo tako, kot jo vidijo na televiziji.

Ali menite, da ima lahko poučevanje spolne vzgoje tudi kakšne negativne učinke? Če da, katere?

Kakšnih večjih ne vidim. Mogoče nerodnost teme glede na kakšno versko prepričanje. Nekateri zardevajo, nekateri pa prav sproščeno sodelujejo. Na odraščanje, to da poznajo spolnost, ne more imeti negativnih učinkov. Letos smo obravnavali tudi obrezovanje deklíc, ker je ena punca povprašala po tem, kar pa tudi, če nima veze z našo narodnostjo, ni imelo negativnih učinkov.

To je tema, ki vse, skoraj vse zanima in je motivacija pri vseh velika.

Na katero literaturo in doktrino se opirate pri poučevanju spolne vzgoje?

Na učbenik biologije (Biologija 8, državna založba Slovenija) in delovni zvezek. Potem letaki, brošure zdravstvene službe in internet. Za spolno prenosljive bolezni uporabljamo stran tosemjaz.net in na Wikipedijo gremo.

Ali pri obravnavi teme sodelujete z zunanjimi sodelavci in od kje prihajajo? Kako jih izberete?

Z zdravstveno službo iz Nove Gorice prideta dve medicinski sestri in prav na to temo spolnosti, spolna vzgoja, predavata. To naredimo v okviru naravoslovnega dneva, cel dan, 5 ur.

Nisem vedno prisotna, ker imam vmes pouk. Vem, da uporabljajo Power Point, s sabo prinesejo kontracepcijo in jim pokažejo uporabo. Mislim, da pokažejo, kako se natakne kondom na banano. To je standardna ponudba, jo ponudi zdravstvena služba in mi se načeloma odločimo za. Obravnavajo biološko spolnost in tudi odnose, točnega programa pa ne vem.

Ali za poučevanje te teme potrebujete privolitev staršev? Če da, kako to dovoljenje pridobite? Kako se starši odzivajo?

Ne potrebujemo, niti za naravoslovni dan, tudi za ostale naravoslovne dneve ne potrebujemo, so obvezni. Zaenkrat ni bilo odziva staršev.

Ali potrebujete privolitev staršev za poučevanje katerekoli teme ali le za specifične? Če da, katere teme so to?

Ne, za nič.

Kakšni so odzivi otrok pri poučevanju spolne vzgoje?

Zelo različno, enim je nerodno, eni dosti sprašujejo pred razredom, javno. Eni dosti že vejo, večini je zanimiva tema. Nekateri pa sploh ne sodelujejo. To so pa tisti, ki si ne upajo že drugače izpostaviti, ali pa jim je nerodno zaradi teme.

Se zgodi kdaj, da imajo otroci popolnoma napačne informacije?

Se zgodi, ja.

Ali javne polemike o spolu in spolnosti vplivajo na vaše poučevanje te teme?

Ne, zaenkrat ne.

Ali se starši odzivajo na vaše poučevanje spolne vzgoje, ste imeli zaradi tega že kakšne težave?

Ne

Ali se pri poučevanju spolne vzgoje pogovarjate tudi o spolni usmerjenosti in spolni identiteti? Ali vključite tudi homoseksualne spolne odnose oz. spolne odnose, ki niso heteroseksualni?

Se dotaknemo spolne usmerjenosti, poglobimo pa ne. Pri tej temi se pa zelo vidi mnenje staršev.

Omenimo, da so različne spolne usmerjenosti, se ne poglobljamo pa točno o »vzrokih«, omenimo, da nekateri že od nekdaj vedo, ne morem reči, da se pa prou pogovarjamo. Rada bi jim o tem izbila iz glave, povedala no, ker nekateri imajo predstavo, da je to bolezen. Homoseksualne spolne odnose samo omenimo. Omenim

jih pri okužbah, predvsem z virusom HIV, da se je potrebno tudi pri homoseksualnih spolnih odnosih zaščititi.

Kaj so glavni vzroki, da se ne poglobite v istospolno usmerjenost in spolne odnose, ki niso heteroseksualni?

Čas, omejeni smo s številom ur. Vem, da zdravstvena služba predvaja film, ne vem pa če obravnavajo tudi to temo.

Ali bi bili imeli kakšne zadržke, če bi bilo poučevanje spolne vzgoje obvezujoče, oz. če bi bili v učni načrt vključeni tudi homoseksualni odnosi?

Ne.

Ali bi bili pripravljeni razširiti obravnavo homoseksualnih odnosov, če bi na temo imeli več informacij oz. če bi lahko dobili zunanjo pomoč?

Ja, bi bila.

Ali bi se bili pripravljeni izobraževati na to temo?

Ja, lahko, ja, tudi.

Kakšni pa so odzivi otrok, ko govorite o spolni usmerjenosti in homoseksualnih spolnih odnosih?

Prav različni, eni sprejmejo, eni se delajo norca, eni so nevtralni, brez mnenja. Se mi zdi, da to je zelo povezano z vzgojo doma. Eni že po defaultu zavračajo.

3. CILKA, RURALNO OBMOČJE/VAS

Starost: 44

Spol: Ž

Število let poučevanja: 18

Predmet poučevanja: Biologija, Gospodinjstvo, Naravoslovje.

V čem vidite namen poučevanja spolne vzgoje mladostnikom?

Da se jih malo seznanijo z spolno vzgojo, da se jim pove glavne stvari, kaj sploh so spolni odnosi, da se malo pogovorimo o, recimo, človeških odnosih tudi, tako za rečt, da ni samo tisti telesni kontakt, ampak, da malo bolj spoznajo tudi psihologijo tega, no tko.

Govorite pa tudi o kontracepciji in spolno prenosljivih boleznih?

Ja, tudi.

Ali menite, da lahko ima poučevanje spolne vzgoje tudi kakšne negativne učinke? Če da, katere?

Ma, ne. Ne. Se mi zdi prav, da se pogovarjajo o spolnosti, mi in oni med sabo tudi. Me ne, ne, ne vidim nič slabega.

Na katero literaturo in doktrino se opirate pri poučevanju spolne vzgoje?

Uporabljamo učbenik in poseben program, ki je prav za osnovne šole, program O tebi.

Spletni program?

Ne, ne, mam eno knjižico, knjižico z delovnimi listi. Jaz kot učiteljica njim pripravim delovne liste in na osnovi tistega delamo. In potem lahko še kakšen video, če najdem kakšno stvar, tako da smo malo bolj na tekočem. To uporabljam.

A pri obravnavi teme sodelujete z zunanjimi sodelavci in od kje prihajajo? Kako jih izberete?

Ja, z medicinskimi sestrami. To ima psihologinja čez, to preventivo. Kot preventivne dejavnosti imamo pol tudi odraščanje in puberteto. Imamo tudi naravoslovni dan še o tem.

A veste, katere izbirne teme imate na temo spolnosti, v sklopu tega naravoslovnega dne?

Samo odraščanje v šestem razredu, potem pa tudi čustva in medsebojni odnosi.

Ali za poučevanje te teme potrebujete privolitev staršev? Če da, kako to dovoljenje pridobite? Kako se starši odzivajo?

Ne.

Ali potrebujete privolitev staršev za poučevanje katerekoli teme ali le za specifične? Če da, katere teme so to?

Ne.

Kakšni so odzivi otrok pri poučevanju spolne vzgoje?

Zelo različno. Eni tako, večina je radovedna, jih zanima. To imamo mi na začetku leta in so tudi ocene, recimo višje, ko se obravnava to snov, kot pa pol, ko imamo kosti in živčevje. Tako da, eni so pa, tko letos pa prou ena punca tko, zlo zadržana, je pa prou proti temu, da se sploh o tem pogovarjamo. Je prou izrazila, da, kaj se je treba to učiti. Ponavadi so pa tko radovedni, jih zanima.

Imajo otroci kdaj tudi napačne informacije?

Ma ja, zdaj tistih vseh pojmov še ne poznajo. Tako, nekaj približno vejo, kolikor kej sami po kakšnih knjigah pogledajo, se med sabo pogovarjajo in če ne nimajo še vsega tako razčiščenega, imajo kar probleme.

Ali javne polemike o spolu in spolnosti vplivajo na vaše poučevanje te teme?

Ne, ne.

Ali se starši odzivajo na vaše poučevanje spolne vzgoje, ste imeli zaradi tega že kakšne težave?

Zdaj ne. Včasih smo imeli, pri tem programu O tebi, so dobili knjižice otroci, posebej deklice, zdaj še dobijo posebej, potem posebej knjižice fantje, in posebi so bile knjižice za starše in smo potem staršem dali domov in zahteval, da podpišejo knjižico, da sem videla, ali so res dali ali ne. Zdaj pa ni več tega.

Drugače pa starši niso imeli odziva oziroma komentarjev na obravnavo teme?

Ne, ne. Niso nič, pri meni ne, no. Zdaj kaj med sabo, se kaj pogovarjajo, to ne vem. Na šolo niso nič, se nikoli pritožili.

Ali se pri poučevanju spolne vzgoje pogovarjate tudi o spolni usmerjenosti in spolni identiteti?

Ne, prou dosti. Omenimo, ma se pa potem ne poglobljamo v to, ker se mi zdi, da bi moglo to bolj ali pri etiki, ali bi mogla potem še psihologinja bolj o teh stvareh. Omenimo različne spolne usmerjenosti, pa tudi otroci omenijo sami, dostikrat kar spontano. Pol se pa ne pogovarjamo, zdaj, da bi prou namenili ure za, to pa ne.

Ali vključite tudi homoseksualne spolne odnose oz. spolne odnose, ki niso heteroseksualni?

Omenimo jih, ma, res ne potem zahtevam recimo, ne sprašujem in tako naprej. Zlasti, če se recimo pojavijo kašne nesramnosti, šikaniranja začnejo, grdo govorit, potem jih, zlasti takrat, ne, ustavim oziroma se o tem malo pogovorimo.

Omenjate tudi pri kontracepciji in spolno prenosljivih boleznih?

Ja, to omenimo predvsem pri prenosu teh spolnih bolezni, omenimo pomen recimo kondoma kot zaščite tudi v tem primeru, ja.

Ali imajo otroci kakšen odziv to?

Hja, njim se zdi smešno, no, odreagirajo bolj s smehom. Ma ja, včasih je tudi kaj zaničevalnega, tko. Ma, večinoma se jim zdi bolj tko smešno, jaz ne vem. In pol smo se pogovarjali, eno leto vem, da je bilo, smo se menili tudi o tem, da je recimo homoseksualnost tudi v živalskem svetu, potem smo se tudi malo še o tem pogovorili, ker so bili malo tako, čudno nastrojani.

Kaj so glavni vzroki, da ne poučujete homoseksualne spolne vzgoje?

Čas me preganja. Ker smo omejeni, imamo izredno malo ur biologije in ni časa.

Ali bi bili imeli kakšne zadržke, če bi bilo poučevanje spolne vzgoje obvezujoče, oz. če bi bili v učni načrt vključeni tudi homoseksualni odnosi?

Ne, ma, verjetno bi pa rabila pomoč kakšne psihologinje ali pa kaj tazga, da bi kombinirali malo, še s tega stališča ne, da ne bi samo iz biološkega vidika

Ali bi bili pripravljeni obravnavo spolne vzgoje razširiti tudi na homoseksualne odnose, če bi na temo imeli več informacij oz. če bi lahko dobili zunanjo pomoč?

Ja, ja, tisto ja. potem bi bilo lažje, ja, sigurno.

Ali bi se bili pripravljeni izobraževati na to temo?

Ja, lahko tudi. Odvisno od časa. Mislim, če bi se vključilo v program, bi bilo treba še kašno dodatno izobraževanje.

Želite še kaj dodati?

Ma ne.

4. DIANA, RURALNO BOMOČJE7 VAS

Starost: 48

Spol: Ž

Število let poučevanja: 27

Predmet poučevanja: Naravoslovje, Gospodinjstvo, Biologija, Kemija

V čem vidite namen poučevanja spolne vzgoje mladostnikom?

Jaz se držim striktno, oziroma ne striktno, najprej poudarek damo na biološko zgradbo, se pravi anatomsko zgradbo spolnih organov, potek procesov pri razmnoževanju, tako strogo, kako bi rekla, anatomsko, fiziološko. Se pa ob tem vedno pogovorimo tudi o odnosih, o čustvih, ki so s tem povezana, tako da zmeraj dam velik pomen, zraven tega, najprej spoznamo pač biologijo, potem, pa se pogovorimo tudi o odnosih, o pomenu zdrave spolnosti in tako naprej. To v 8. razredu mi pri biologiji obravnavamo šele.

Kaj pa mislite, da otroci pridobijo s tem, ko se pogovarjajo o spolnosti v osnovni šoli?

Sigurno, da pridobijo, nujno rabijo se o tem pogovarjat. Mi sicer to stvar kombiniramo tudi z različnimi delavnicami, hodijo še, ne vem kdo, neki mladinski center, sicer tisto prou malo ne vemo, kaj je točno. Ampak imajo tudi druge, tudi drugi ljudje o tem govorijo z njimi, ni samo pri biologiji, samo kar jaz z njimi govorim, ampak tudi imajo neke druge delavnice, tako malo manj formalno. Prou zaradi tega, ker z učiteljem se mogoče včasih malo težje o tem pogovarjajo.

Ali menite, da lahko ima poučevanje spolne vzgoje tudi kakšne negativne učinke? Če da, katere?

Ja, sigurno, odvisno kako ljudje prihajajo in jaz sem zelo skeptična do tega, jaz, če bi jaz bila šefica, bi hotla vedet, kaj se dogaja z našimi otroci.

Vprašanje, kaj se tem otrokom predstavlja kot normalno, vprašanje kako se njim te stvari predstavi. So primerne njihovi starosti, ali je to res tista stvar, ki je primerna za njih, da slišijo, ne. To je seveda stvar prepričanja, ne. Nekdo, ki je prepričan, da je vseeno katerega spola smo in, da si moramo to izbrat, bo verjetno drugače govoril kot pa nekdo, ki je pač malo drugačnih stališč ne. Tako, da tle se ustvarjajo stališča. Mislim, da ja, ne.

Na katero literaturo in doktrino se opirate pri poučevanju spolne vzgoje?

Mi učbenik. V glavnem učbenik, ja.

Ali pri obravnavi teme sodelujete z zunanjimi sodelavci in od kje prihajajo? Kako jih izberete?

Mhm. Mislim, da imajo pri nas nek mladinski center nek naravoslovni dan. Neke dve urci, šolska psihologinja, a ne, pri tem sodeluje.

Psihologinja je zraven pri delavnicah mladinskega centra?

Nič ni zraven. Jaz sem vztrajala, da bi bila zraven, eden od nas, ampak pač, naše vodstvo se ne strinja. Tudi otrokom se je dejansko lažje pogovarjat, če ni nobenga od nas, ne, se malo bolj sproščeno pogovarjajo.

Kako pa izberete sodelavce?

Ja, to mislim, da kar občina ponudi, plača to stvar in mi kar kupimo.

Torej, kar je na voljo vzamete?

Tako.

Sodelujete tudi z zdravstvenim domom?

Tudi, ja. Te medicinske sestre tudi, one imajo pa malo prej. Jaz ne vem v 4. ali 5. razredu, ali kje imajo one to spolno vzgojo, prou naravoslovni dan in imajo v 9., imajo spolno prenosljive bolezni in nekaj tudi o tej zdravi spolnosti govorijo. Ja tudi v 9. imajo, mislim, da dve uri, šolski, al nekaj s temi zdravstvenimi delavkami.

Imate vpogled v teme, o katerih se pogovarjajo z mladinskim centrom?

Jaz sem hotla, so mi grozno obljubljale, da mi bodo poslale njihov program, a niso poslale. Mislim, da to ni moja stvar, ne, ker to ni moja organizacija. To bi moglo vodstvo šole verjetno ne, se pozanimat.

Ali za poučevanje te teme potrebujete privolitev staršev? Če da, kako to dovoljenje pridobite? Kako se starši odzivajo?

Ne. Mislim, kar je pri pouku ne.

Ali potrebujete privolitev staršev za poučevanje katerekoli teme ali le za specifične? Če da, katere teme so to?

Mislim, kar se tiče, ne vem, če jih peljemo neke ptiče opazovat, morajo podpisat, ker je povezano z nekimi stroški. Zdaj, da bi prou na vsebino bila vezana privolitev, mislim, da ne.

Kakšni so odzivi otrok pri poučevanju spolne vzgoje?

Super, prvo se malo posmejemo, se tako nasmihamo in tako, potem povemo kašen štos in tako, malo na hec obrnemo in potem se pa lahko direktno o vseh stvareh pogovarjamo. Praktično rečem, da vse vprašajo. Sprašujejo, potem jim dam tudi možnost, da kakšno stvar na listek napišejo, če jim je nerodno vprašat, pa potem odgovorimo tako indirektno.

Ali javne polemike o spolu in spolnosti vplivajo na vaše poučevanje te teme?

Ma ne, pri poučevanju jaz se držim tega, kar je. Mislim jih tako, malček jih vprašam, kaj so vam pa o tem rekli pri nauku, ker oni se tudi tam dosti o tem pogovarjajo ne, tako, da probamo malo ovrednoti predvsem recimo odnos do splava, ne. Jaz jim povem kakšne pozitivne, negativne, da se jim razširi pogled, ne da bi delali reklamo ne za, ne proti, ampak, da vidijo s čim se srečuje recimo eno dekle, ki naredi splav, potem pa, če ga ne naredi, tako, ne, da se jim širi obzorja, ne. Pri nauku je tko, malo bolj strogo, ne. Je vse prepovedano, vsa kontracepcija, splav je prepovedan in tako naprej. Govorimo o plusih, minusih tukej, tako, da probamo malo razširit njihovo vedenje, ne da bi izsiljevali kakršnokoli, zmeraj povemo, da to je pač stvar odločitve vsakega posameznika in da so to pomembne odločitve v življenju, da jih ni za naredit kar v enem dnevu, ampak, da zdaj si morajo ustvarjat neka stališča, na katera se bodo oprli potem, ko bodo pred situacijo, ko bo treba odločit. Da morajo zdaj razmišljat, kakšen je njihov odnos do kontracepcije, do splava in tako naprej. Jim tudi povem, recimo pri kontracepciji, povemo kaj pomeni preprečit spočetje in kaj pomeni potem uničit že razvijajoči se zarodek, kakšne so te razlike. Tako, da jim vsaj nakažem, da morajo razmislit o tem, kaj se jim njim že zdi živo bitje, kaj se jim še ne zdi. Tako, da z biološkega stališča vejo na kateri stopnji se kaj dogaja.

Ko govorite o kontracepcijo, govorite tudi o spolno prenosljivih boleznih?

Ja, omenimo tudi spolno prenosljive bolezni, predvsem pri kondomu povem, da je pač to stvar, ki preprečuje najboljše od vseh drugih oblik, tudi spolno prenosljive bolezni. In to, prou te, spolno prenosljive bolezni, potem obdelajo še s temi sestrami iz zdravstvenega doma.

Ali se starši odzivajo na vaše poučevanje spolne vzgoje, ste imeli zaradi tega že kakšne težave?

Kar jaz vem, ne, čeprav bi človek pričakoval kakšno vprašanje. Kar jaz vem, mene konkretno, recimo na roditeljskem, niso še nikoli vprašali.

Ali se pri poučevanju spolne vzgoje pogovarjate tudi o spolni usmerjenosti

Ma, niti ne, ne. Niti ne, mislim mogoče kaj tko omenimo, kakšno malenkost, ma, jaz ne dajem kakšnega poudarka, no.

Pa otroci kdaj kaj vprašajo?

Ma ja, kakšno malenkost kdaj, ma, da bi jaz prou opazila neka velika, mislim tako, da bi se pogosto pojavljala ta resna vprašanja pa niti ne, morem rečt, da niti ne. Mogoče, ne vem, no, mislim kakšen krat je kakšna reč zaznati, tko pol malo na ovinke lahko povemo tko, ampak, da bi prou videla, da je kakšno veliko zanimanje za to, pa ne.

O spolni identiteti govorite?

Ne.

Ali vključite tudi homoseksualne spolne odnose oz. spolne odnose, ki niso heteroseksualni?

Ja, pri teh spolno prenosljivih boleznih, pri prenosu, recimo HIV-a in drugih prenosljivih boleznih, povemo, da so to pač bolj tvegana skupina. Da se tam bolj pogosto to pojavlja, in da, mislim omenimo tam, ja.

Torej, da je tudi pri teh odnosih potrebna uporaba kontracepcije?

Ja, ja tako. V tem smislu, da so to bolj ogrožena skupina od ostalih, kar se tega tiče. Omenimo tudi pri krvodajalstvu in teh rečeh, tudi malo omenimo ne, da te tvegane oblike obnašanja, da lahko vplivajo tudi na izbiro, ali boš lahko daroval kri ali ne, tam tudi malo omenim, ne, da je pač tvegano vedenje, kar se tiče spolno prenosljivih boleznih, ne drugače.

Ali imajo otroci kakšen odziv to?

Ma, da bi jaz kakšen poseben opazila, se mi ne zdi, no. Tko, ker spoštljivo rečemo, pol tudi se naprej z enim spoštovanjem, se mi zdi, do kakršnekoli identitete pol, se mi zdi, no, da ta odnos do njih vzpostavimo, no.

Odnose med istospolnimi osebami omenite načrtno, ali če pride do take situacije?

Ne načrtno, včasih se kaj pogovori, razen tle, no, pri spolno prenosljivih boleznih omenimo tudi to.

Kaj so glavni vzroki, da ne poučujete homoseksualne spolne vzgoje?

Ma, zato ker niti, načrtno ne vem koliko ne govorim niti o heterospolnih, pač omenimo v bistvu to dogajanje, ampak mi se bolj osredotočamo na to, kaj se dogaja, kako pride do oploditve in tako naprej, ne govorimo, ne vem koliko o teh spolnih odnosih pri mojih urah. To verjetno malo več se pogovarjajo pri teh delavnicah ne, po moje.

Kaj pa pri odnosih, ko govorite na primer o ljubezni, kakšni so glavni razlogi, da ne vključite tudi istospolnih parov?

Kaj jaz vem, sej pravim, ne da s kakšnim prou načrtnim sploh ne, ampak pač tko omenimo kot en del, ma ne govorimo toliko konkretno prou o teh stvareh, niti o heteroseksualnih, da bi ne vem koliko zdaj se pogovarjali. Kaj jaz vem, da bi bil kakšen prou poseben vzrok ga ni, no.

Ali bi bili imeli kakšne zadržke, če bi bilo poučevanje spolne vzgoje obvezujoče, oz. če bi bili v učni načrt vključeni tudi homoseksualni odnosi?

Ma ne, kot enega od pač načinov spolnega vedenja, se mi zdi, da je prav, da se omeni, ne. Da se pa to favorizira in da se pa to potem, kaj jaz vem, kako bi rekla, pretiran poudarek, se mi pa tudi ne zdi primerno ne.

Kaj mislite s tem, da bi se pretirano poudarjalo?

Ja, pač tako, enega od možnih vedenj, ne pa da zdaj o tem posebej, kot neko posebno skupino, pač eden od možnih načinov spolnega vedenja, se mi zdi prav tudi to omenit.

Ali bi bili pripravljene obravnavo spolne vzgoje razširiti tudi na homoseksualne odnose, če bi na temo imeli več informacij oz. če bi lahko dobili zunanjo pomoč?

Ma, mislim, da ni potrebno na tej naši stopnji. Sej pravim, če so pa te delavnice bolj prou o odnosih med spoloma in tako naprej, potem pa verjetno.

Torej ne bi imeli zadržkov če bi na delavnicah predavali ali pa če bi ena izmed tem vključevala tudi odnose med istospolnimi pari?

Ma, ne bi imela, čeprav se mi zdi zdaj, da to, kar se zdaj dogaja, da je vseeno malo pretirano, da se preveč favorizira in ne vem, se mi zdi, da je boljše, da govorimo o tem, kar je normalno in da omenimo, da so pač izjemoma tudi drugače, drugačni ljudje, da jih sprejmemo, ampak bojim se, da se pol ustvarja neka preveč, kako bi rekli, preveč poudarja na tem.

Ali bi se bili pripravljene izobraževati na to temo?

Ma, jaz ne vem, če rabim, pri mojem delu zaenkrat ne bi rabila prou dodatnega izobraževanja, no.

Bi želeli še kaj dodati?

Ma, ne.

5. ERIKA, URBANO OBMOČJE/MESTO

Starost: 42

Spol: Ž

Število let poučevanja: 9

Predmet poučevanja: kemija, biologija in izbirni predmet poskusi v kemiji

V čem vidite namen poučevanja spolne vzgoje mladostnikom?

V preventivi predvsem. Preventivi in seveda seznanjanje učencev s tem, da poznajo lastno telo in kaj se lahko z lastnim telesom, pa koliko. V določenih situacijah se lahko mogoče malo neprimerno vedejo, v bistvu preventiva zato, da povem po pravici iz lastnih izkušenj, lahko zdaj že rečem, da je njihovo znanje v osmem razredu praktično nično, kar se tega tiče. Kar mi je pa mogoče najbolj zaskrbljujoče je to, da mislijo, da veliko vejo, na koncu ne znajo nič, jih takoj pogruntaš. Predvsem dekleta, ki so malo bolj razvita, tle mislijo, da imajo vse v mezincu, na koncu ne ločijo kaj je maternica, kaj je jajčnik. Tko, to so moje osebne izkušnje, tko na nek splošen pregled, če lahko rečem.

Se dotaknete tudi spolnosti in odnosov?

Ja, to po učnem načrtu.

Ali menite, da lahko ima poučevanje spolne vzgoje tudi kakšne negativne učinke? Če da, katere?

Ne, ga ne vidim prav nobenega, jaz osebno ne. Seveda če je vsebina ustrezna. Mislim, da učni načrt dokaj sledi temu načelu, ja. Je pa res, da o teh zadevah ne slišijo samo od učitelja biologije v osmem razredu, ampak imajo lahko tudi razna predavanja. Ta predavanja, vsaj na naši šoli potekajo pod okriljem zdravstvenega doma, takrat pa učitelj ne sme bit prisoten.

Ne sme biti prisoten?

Ne, prav zaradi tega, da se bolj odprejo otroci.

Ker je to oseba, ki ni z njimi vsaki dan?

Tako, ma, tudi so take stvari, o katerih še vedno je precej, precej zadržanosti v govorjenju. Jaz imam ponavadi uvodno uro, v osmem razredu, ki jo namenimo samo temu, da preidemo iz tega smeha, ne, ker če ne se skoz smejejo in rečem »danes bo ura namenjena smejanju, bomo vse zadeve poimenovali dejansko tako kot so, od penisa do vagine in tako naprej« in jim pustim da se hihhi in hahaha in potem lahko gremo naprej, ker če ne je to, eni so tako nezreli, predvsem fantje, da vsakič ko uporabiš kakšen termin, pa je lahko to strokovno, ne vem kako, in ti v trenutku zblodi uro. Zato ponavadi ti, ki izvajajo te delavnice, želijo da ni nihče prisoten, ti ki smo tle na šoli, od strokovnih delavcev, zato da se učenci potem bolj odprejo.

Imate pa pregled, o čem govorijo?

Samo naslov, da povem konkretno »AIDS in spolno prenosljive bolezni«, kaj se tam govori, pa ne. Oziroma tiste informacije, ki jih imam, ko vprašam kakšne učence.

Si pa želite, da bi dejansko imeli vpogled v program?

Ja, zato, ker bom rekla, s kolegico, ki uči tudi biologijo, jaz imam eno paralelko, ona ima dve, sva zdaj, v zadnjih letih, v bistvu, ugotavljava, da mogoče je celo kakšna stvar, mal napačno mogoče, ne da bi teorijo narobe razlagali, mislim, da se v teorijo sploh ne spuščajo, ampak bolj o teh osebnih odnosih, kaj jaz vem, uporaba zaščitnih sredstev in tako naprej. Pač, sem že naletela na odziv učencev, ki ni bil recimo ustrezen. Potem sem vprašala a niste o tem govorili na delavnici: »Ja, samo ne tako«, je potem odgovor. Mogoče v tem

smislu, ja in sva ravno letos razmišljali o tem, da bi vsaj nek bolj podroben program zahtevali, da vemo o čem govorijo.

Na katero literaturo in doktrino se opirate pri poučevanju spolne vzgoje?

Jaz absolutno učbenik in pa določene aplikacije, ki so dostopne na spletu, kar se tiče animacij. Na primer za porod uporabljam youtube, animacijo, ne dejanskih posnetkov. Več ali manj je na youtube-u to, obstaja en učiteljski portal, kjer si te zadeve lahko izmenjujemo. Uporabljamo, imamo interaktivno tablo, tako da, meni mi je to na nek način v veselje in je precej materiala tudi za te interaktivne table.

Uporabljate tudi sistem z vprašanji?

Ne, ga nisem še, sem pa bila kar na nekaj seminarjih, ki so to že uporabljali, oziroma smo tudi mi kot, recimo v študijskih skupinah, ma, jaz osebno ne, nisem.

Ali pri obravnavi teme sodelujete z zunanjimi sodelavci in od kje prihajajo? Kako jih izberete?

Sodelujemo, ja, s temi, mi jim rečemo zdravstveni preventivni program. Zdravstveni dom nam pošlje na začetku šolskega leta, oziroma konec šolskega leta teme in mi jih izberemo. V timu, ne samo jaz, ampak tudi svetovalna služba in tako naprej.

Ali za poučevanje te teme potrebujete privolitev staršev? Če da, kako to dovoljenje pridobite? Kako se starši odzivajo?

Ne, saj to je del učnega načrta.

Ali potrebujete privolitev staršev za poučevanje katerekoli teme ali le za specifične? Če da, katere teme so to?

Ne, jaz osebno ne, da bi mi kakšna kolegica v zvezi s tem kaj razlagala, ne.

Kaj pa starši, ste imeli kdaj kakšne odzive na spolno vzgojo ali pa na kakršno koli temo poučevanja?

Jaz osebno ne. Tudi kolegica ima več učencev kot jaz, mi ni nič omenila, tako, da mislim, da ne.

Kakšni so odzivi otrok pri poučevanju spolne vzgoje?

Prvo uro namenimo temu smejanju in premagovanju, kako bi rekla, ovir, kar se tiče sramu. Ker je to ena tabu tema, še zmeraj. Jaz po tolikih letih lahko rečem, to je še zmeraj tabu tema in ta tabu izhaja iz družine. Jaz, bom rekla po dveh, treh urah, točno vem, kje doma starši odprto govorijo o tem, o teh temah, in kje so veliki zadržki. In jaz, kot učiteljica, včasih o tem, sem postavljena pod to dilemo, ko to zadevo ustno preverjam. Jaz namreč moram dobit ocene, tudi na podlagi tega. Če vprašam nekoga, naštej mi spolne organe, lahko že tam vidim, se avtomatsko učenec postavi nazaj, in tam vidim, da mogoče ni neznanje zadaj, ampak je en zelo velik občutek sramu, o tem govorit pred celotnim razredom. Zato resnično, tista prva ura, je prav namenjena temu, da nekako jih pripravim, da tudi meni zaupajo. Ker o teh stvareh, je drugače, kot ko govorimo o mišicah. Ker so določene teme, ki so lahko zelo, zelo intimne, od prvega spolnega odnosa, do prvega semenskega izliva pri fantih, puberteta, ki jo moramo obravnavat in o tem vsem govorimo. Je pa res, jaz nimam take navade, da bi šla po razredu in spraševala, kdo ima menstruacijo, govorimo bolj na splošno, oziroma, ker sem ženska imam itak bolj stik z dekleti in dekleta ponavadi usmerim v to, da mi same povedo, če seveda si katera upa povedati, da ima menstruacijo. Ma, to lejte, v osmih letih, bi lahko na prste na roki naštela, deklice, ki so si to upale, dvignit roko pred celim razredom: »Jaz pa imam menstruacijo.«

Kaj pa prav o spolnih odnosih, govorite o tem, kako to dejansko izgleda?

Ja, po učnem načrtu načeloma ja.

Pa učenci postavijo vprašanja, ki jih zanimajo?

Ja, bolj kot, recimo jaz imam pet ur namenjenih tej temi, in bolj kot gremo proti koncu, več je vprašanj. So pa eni, recimo, ki so zelo vedoželjni in je lahko roka skozi v zraku in so vprašanja taka in drugačna. Če želite vam povem konkreten primer, lani, 9. razred, sem jih učila jaz biologijo in mi pridejo letos, v devetem razredu, pred enim štirinajstimi dnevi, tri dekleta tle na vrata: »Učiteljica, vas lahko nekaj vprašamo? Ena učenka je trdila, da v bistvu pride do poroda skozi sečnico pri ženski.« V devetem razredu, še vedno. Jaz sem jo učila, vem točno kaj povem in take stvari mi meni povedo, koliko dejansko lahko je določenih, še zmeraj nesmislov, ki jih imajo. Zanimivo je bilo pa to, da so to tri dekleta, za katere vem, da imajo zagotovo fante, ki so starejši od njih.

Torej menite, da je možno, da imajo že spolne odnose?

Tako, ja.

Pa se zgodi kdaj, da imajo napačne predstave o kontracepciji?

Tudi, jaz v bistvu, če vam povem tako po pravici, največ časa porabim za to, da te zmotne predstave, enostavno, jim izbrišem iz glave. Zato sva se letos s kolegico o tem pogovarjali, da nekako, bi napeljali na to, da mogoče te napačne predstave dobijo mogoče v eni meri tudi od teh delavnic. In zato sva pač letos rekli, da bi želeli o tem vedet malo več, ker imamo te delavnice mi praktično od prvega razreda naprej.

Od prvega razreda naprej so delavnice na temo spolnosti?

Mogoče, zdaj sem malo pretiravala, ma, recimo v četrtem razredu imajo prvič zgradbo človeškega telesa po učnem načrtu in od četrtega razreda naprej sigurno.

Ali javne polemike o spolu in spolnosti vplivajo na vaše poučevanje te teme?

Po učnem načrtu se tega ne poučuje, učni načrt v tem trenutku, pri biologiji ni vezan na to, da mora učenec vedet, kakšna je na primer lahko spolna usmerjenost določenega človeka. Jaz vseeno, kljub temu namenim nekaj časa tudi temu, da smo na tem planetu drugačni ljudje, da vsak ima določene spolne, bom rekla, nagnjenosti in da smo vsi enaki, kar se tega tiče. Imamo pravico določene usmeritve imet kot ljudje. Samo v tem smislu. Včasih pa kdo tudi vpraša, recimo konkretno, letos me je učenec vprašal nekaj o homoseksualnosti, tako da potem o tem govorimo, prosto se pogovarjamo. Jaz osebno nimam nobenih zadržkov, kar se tega tiče, je pa res, da je moje mnenje tako, kot sem ga povedala, da smo vsi enaki.

Torej načrtno omenite tudi istospolno usmerjenost pri obravnavanju?

Načrtno, jaz ne, če v kolikor pride do pogovora, da vidim, da začutim, da mogoče bi učenci o tem radi kaj slišali potem povem, da bi pa jaz prav namenila temo ure, potem ne.

Kaj pa homoseksualne spolne odnose?

Ne.

Tudi pri zaščiti ne?

Pri zaščiti ja, ko govorimo o AIDS-u, ma, o tem na tisti delavnici malo več, kar se tega tiče, jaz jim pa absolutno povem, da je med istospolnimi partnerji absolutna zaščita, edino.

Torej pri zaščiti omenite tudi homoseksualne spolne odnose, če ne se pa ne poglobljate ?

Ne, ker imamo tudi po učnem načrtu, je razlaga spolnega odnosa med moškim in žensko.

To je po definiciji?

Tako je.

Kaj so glavni vzroki, da se ne poglobite v obravnavo homoseksualnih odnosov?

Časovni. Se ne poglobim v marsikaj, kar bi se rada. Namreč učni načrt v osmem razredu pri biologiji je nekaj neverjetnega, ne vem, kdo je to sestavil, imamo zgolj eno uro in pol na teden. In praktično obravnavamo celo telo, zgradbo celice, nekaj genetike in je praktično nemogoče, da bi jaz kjerkoli »zgubljala« čas, zgolj tiste osnove. Tako, da je nemogoče.

Torej, če bi..?

Če bi imela to možnost, če me to sprašujete, ja.

Kaj pa, če bi bilo poučevanje spolne vzgoje obvezujoče, oz. če bi bili v učni načrt vključeni tudi homoseksualni odnosi?

Potem pa brez težav.

Mislite, da bi potrebovali več informacij na to temo?

Absolutno.

Bi se bili pripravljene izobraževati in ali vključiti tudi zunanjo pomoč?

Ma, brez skrbi, ja. O tem praktično na nobenem seminarju nismo nič slišali učitelji biologije. Govori se zgolj o spolnih odnosih ženska moški in ni niti, da bi se jaz zdaj spomnila, tudi na faksu, da bi bil poučen o tem.

Učni načrt opiše zakaj je pomembna spolna vzgoja, vi imate pa točno določene točke?

Ja, je pa res, da je ta zadeva zelo splošna. Je veliko na nas učiteljih, čemu bomo dali poudarek. Vam lahko pokažem, če ste že tu. [učiteljica mi prebere odsek iz učnega načrta]: Razumejo, da se človek razmnožuje samo spolno in da ima spolno razmnoževanje dve vlogi: prenos dednih informacij na potomstvo in nastanek novih kombinacij dednih informacij, razumejo, da so razlike med spoloma povezane z razlikami v spolnih organih, ki omogočajo spolno razmnoževanje. Že tu imate, dve vlogi, prenos dednih informacij na potomstvo, torej moški in ženska, torej že znotraj tega cilja sta moški in ženska. To lahko dobite tudi na spletu, mislim, da bi bilo pametno, da analizirate te stvari.

Mislite, da bi bilo mogoče, da bi se starši odzvali, če bi se bolj poglobljeno pogovarjali o spolni usmerjenosti in odnosih med istospolnimi partnerji?

Mislim, da bi se absolutno kakšen starš najdu, ki bi mi pršu potrkat tle na vrata. Zagotovo.

Pa mislite, da bi ta starš, če bi se na primer združil z drugimi starši, imel moč to spremeniti.

Mislim, da ja, vsaj na naši šoli ja.

To bi bilo preko vodstva šole?

Preko sveta šole, ja, in sveta staršev. Tu imamo zelo močen svet staršev. Že kar vidim. To izvira iz tega, da je dala država preveč moči staršem oziroma preveč možnosti, da se vtikajo v same učitelje in ne loči, kaj je stvar, ki je domena učitelja in kaj je stvar, ki je njihova domena. Tega ni več.

Torej en način, kako to preprečiti, je, da bi bila obravnava istospolne usmerjenosti in odnosov obvezna obravnava?

Ja, vsekakor, piši črno na belem in jaz sem s tem zaščitena. S tem imam jaz zakonsko podlago, da lahko o tem govorim. Zdaj pa, si boste prebrala cilje in boste videla, da nikjer v ciljnih ni absolutno omenjena homoseksualnost, je ni. Starš bo prišel k meni: »Kje je to napisano, saj tega nimate nikjer napisano«, četudi jaz iz tistih ciljev lahko razberem, ni pa črno na belem. Odnos učitelj učenec in starš učitelj je zelo padel v zadnjih letih, ni nobenega spoštovanja več. Kot je bilo na Preverjeno, podoben primer sem imela jaz pred štirinajstimi dnevi tu, vzela telefon, čez tri sekunde je bil starš tu, mi je butal po vratih, da kaj si mislim, ker njegovemu preljubemu otroku vzamem telefon, ker mu je zvonil med poukom. Tak, da to so vsakdanje stvari,

na žalost, namesto, da bi se učitelj ukvarjal s tem, kar za kar ste vi prišla, se moremo ukvarjati s takimi zadevami, bedarijami. Izgubljaš čas, voljo in izgublja načeloma tudi nekaj moči.

Bi še kaj dodali?

Ja, eno stvar bi dodala, če bi imela že možnost. Ne vem, koliko sovпада to z vami in vašo diplomsko nalogo, vendar pri večini, si upam trdit, učiteljev, s katerimi boste govorila vam bodo povedali, da imamo pri biologiji ključen problem, premalo časa za tisto, kar so nam naložili in obravnavamo zadeve zelo površinsko. Absolutno premalo časa v osmem razredu. Nimamo časa utrjevati snovi. S tega izvira potem vse. Tudi pri NPZ-ju (nacionalno preverjanje znanja) so zelo slabi rezultati pri vprašanjih o spolnosti. Lani je bila recimo biologija, dobite tudi na spletu na RIC, je tale izpitni center. To je preizkus znanja skozi določeno časovno obdobje in v devetem razredu imajo praktično biološka vprašanja od nič do devetega razreda in pride tudi vprašanje o spolnosti, ne vedno, ne vsako leto. Imate objavljene rezultate koliko procentov učencev zadovoljivo odgovarja. Tam lahko preverite, kakšno je dejansko znanje, o teh zadevah, pri povprečni populaciji v Sloveniji.

Vprašanj o homoseksualnih spolnih odnosih ni?

Boste videla, štiri leta sem popravljala, ni bilo nobenega takega vprašanja.

Torej ni poglobitve v obravnavo tega, da se na primer ne sme diskriminirati na podlagi spolne usmerjenosti?

Ne, to govorijo bolj pri državljski in domovinski vzgoji, ko imajo tisto etiko in pa pri teh delavnicah.

Pri teh zdravstvenih delavnicah?

Tako. Zaenkrat, odkar sem jaz tle na tej šoli, ni bila pa nobena delavnica na temo homoseksualnosti ali pa različnih spolnih usmerjenosti, da bi jaz vedela, ne. Niti ponujena. Mislim, da pa je čas da se začne nekdo ukvarjati s temi zadevami.

6. FRANJA, URBANO OBMOČJE/MESTO

Starost: 59

Spol: Ž

Število let poučevanja: 38

Predmet poučevanja: biologija, gospodinjstvo

V čem vidite namen poučevanja spolne vzgoje mladostnikom?

V tem, da se jih pač s to zadevo seznanijo, oziroma, da imajo ene, eeem, verodostojne, umm, ne vem, da ne dobijo iz pogovorov, iz televizije enega vtisa o tej temi, ampak, da dobijo na en tak, normalen način, no, verodostojen način, podatke. Se pravi ne pa iz revij in ne vem česa vse.

Kaj pa menite, da jim doprinese to, da se na ta verodostojen način učijo o spolnosti?

Da sploh vidijo, kaj se z njihovim telesom dogaja, posebno dekleta, fantje tudi, pa je prav, da vsak o vsakemu ve, da dekleta vedo, zakaj, kaj je s prvo menstruacij, da lahko od takrat naprej zanosijo, da se seznanijo s kontracepcijskimi sredstvi, da se seznanijo z, ne vem, puberteto kot tako, da vedo kdaj, kaj pomeni spolno dozoret, kaj pomeni pa dozoret osebno in tako naprej, da je to velika razlika in o vsem tem se pač pogovarjamo, a ne. Pa pač spolnost, kdaj kako, da se zavedajo pač posledic svojih dejanj.

Ali menite, da lahko ima poučevanje spolne vzgoje tudi kakšne negativne učinke? Če da, katere?

Poučevanje samo v šolah ne. Ker če je poučevanje to, kar sem zdaj na kratko rekla, o čem se pogovarjamo, to nikakor, za moje pojme, ne more imet nekih slabih učinkov.

Na katero literaturo in doktrino se opirate pri poučevanju spolne vzgoje?

Uporabljamo, hmm, od modelov raznih, ne vem, potek poroda, nosečnost, aam, še zdaj kakšno foljo tudi pokažemo, čeprav na Power Pointu, dosti pa razgovora. Potem imamo naravoslovni dan, ko pride prav iz zdravstvenega doma tudi še dodatno predavat, prinese vsa kontracepcijska sredstva pokazat in se še malo bolj poglobljeno o tem pogovarjajo.

Katere knjige kot literaturo pa uporabljate?

Jaz jim povem, kaj je na razpolago v knjižnici, da si lahko to ogledajo, drugači pa jaz blj, tako res, dobro tisto zgradbo imajo itak v učbeniku in to ja, drugače pa se bolj teh stvari res, a mm, recimo potek, dekleta sploh ne vejo, kaj se pred, med menstruacijo, kaj se dogaja, kaj to pomeni. To jim je kar ena nerazumljiva zadeva. Jaz mislim, da bi pač pri tej starosti vsi mogli vedet, kako je naše telo zgrajeno, kako funkcionira in zakaj.

Mi lahko poveste kakšno knjigo, ki jim jo priporočite?

Imamo tam v, hmm, natančno, spolna vzgoja po letih je, ne vem od četrtega do osmega leta, od osmega do ne vem kerega in tam jim povem, da ta zadnji dve po starosti so tiste, ki so njim primerne. In lahko pol v knjižnici to pogledajo.

Ali poleg zdravstvenega doma sodelujete še s kom drugim?

Kar se tega tiče, ne.

Katere teme pa obravnavate?

Mi gremo v glavnem čisto po učnem načrtu, mislim tisto, ja, potem smo pa v obliki debate, kar jih še dodatno zanima, sem na razpolago, da se pogovorimo. Jaz zmerej rečem, da je to tema, ki ne bomo šli tak po učbeniku, ali kokerkoli ampak, da so zaželeni njihova vprašanja. Zdaj tukaj sprašujejo. Zdaj, da bi ne vem kaj, meni se zdi že tisto, kar je določeno, se pravi sama zgradba spolnih organov potem puberteta, zanositev, menstruacija, kontracepcija, da je to nekam dovolj se mi zdi, da so tiste osnove, ki naj bi jih v osnovni šoli.

Ste prisotni na delavnicah?

Ja, sem. Če pa želijo sami učenci, pa da še ona reče, ta, medicinska sestra, da bi pa mogoče rajši brez potem se pa brez problema odmaknem. Če se mi zdi, da bo zaradi tega bolj sproščeno potekalo. Samo ponavadi nimamo težav s tem.

Ali za poučevanje te teme potrebujete privolitev staršev? Če da, kako to dovoljenje pridobite? Kako se starši odzivajo?

Ne.

Ali potrebujete privolitev staršev za poučevanje katerekoli teme ali le za specifične? Če da, katere teme so to?

Nikoli še do zdaj.

Kakšni so odzivi otrok pri poučevanju spolne vzgoje?

Različni. Eni dosti vprašajo, zanima jih, eni so sramežljivi, eni so tihi, amm. zlo različni res.

So kdaj tudi negativni?

Aa, ne.

Ali javne polemike o spolu in spolnosti vplivajo na vaše poučevanje te teme?

Aa, ne. Če so te, jaz kvečjemu se v to dotaknem. Recimo jim povem, da ima vsak pravico izbire partnerja kukerkoli, če nanese na temo, se ne izogibam. Ampak, da bi se pa zaradi tega v kar to temo spustila potem pa ne.

Ali se starši odzivajo na vaše poučevanje spolne vzgoje, ste imeli zaradi tega že kakšne težave?

Ne.

Ali se pri poučevanju spolne vzgoje pogovarjate tudi o spolni usmerjenosti in spolni identiteti?

Ja.

Načrtno?

Ne, če nanese na to, ali pa ne vem. Tudi ni mus, da je lih pri spolni vzgoji ne, pri biologiji sami, ko govorimo dosti o raznolikost, da smo si različni in to, pa omenim tudi to. Da ni rečeno, da je pač to, da smo si različni in tudi na tem področju.

Ali vključite tudi homoseksualne spolne odnose oz. spolne odnose, ki niso heteroseksualni?

Amm, ja. v bistvu, to je nam sicer zlo tak, ampak sej to v bistvu vejo. Omenim, ne pa zdaj, da bi v kakšne detajle ali pa kukerkoli, jaz samo omenim izbira partnerja je lahko tudi taka in potem normalno, da so tudi spolni odnosi, da bi šli zdaj pa kukerkoli globje pa ne.

Pa pri kontracepciji?

Tudi. Ko govorimo na primer aids, zraven omenimo, s tem da povemo, da se pač okužba prenaša s spolnimi odnosi, da pa to ni spolna bolezen in tle pol povemo, na kakšen način lahko pride do tega.

Torej omenite tudi, da lahko pride do okužbe tudi pri na primer spolnih odnosih moških z moškimi?

Da, te pogoste ja, pa še vse ostale načine okužbe možne, ja.

Ali omenijo istospolno usmerjenost in homoseksualne spolne odnose tudi zdravstvene delavke?

Mislím, da pa ne.

Tudi pri kontracepciji oziroma zaščiti?

Amm, ne, mislim, da ne, ker ni bilo, amm niso vprašali. Sem pa prepričana, da če bi se ne bi izognile temu a ne, ker se dosti odprto pogovarjajo o tem.

Ali imajo otroci kakšen odziv na različne spolne usmerjenosti?

Ne, niti ne.

Kaj so glavni vzroki, da se ne poglobite tudi v spolne odnose med istospolnimi osebami?

Prvič, amm, ni iz strani učencev kakšnega posebnega zanimanja. Drugič, ko jaz sama omenim, pa sprovciram, ne čutim kakšne, ne vem kaj, da bi jih, lih prou, malo so sramežljivi in tretjič se mi zdi, da je to le še osnovna šola, pa da jih bo že enkrat mogoče bolj kasnej. S tem, da mi ,ni to, daleč od tega, neka tabu tema, zdaj da bi pa prou zlo sprovcirala in to in uno, pa pač sama ne.

Ali bi bili imeli kakšne zadržke, če bi bilo poučevanje spolne vzgoje obvezujoče, oz. če bi bili v učni načrt vključeni tudi homoseksualni odnosi?

Ne bi jih imela, ne. Saj jih že zdaj nimam, mislim ne.

Ali bi bili pripravljene obravnavo odnosov in spolnih odnosov med istospolnimi osebami, če bi na temo imeli več informacij oz. če bi lahko dobili zunanjo pomoč?

Lahko.

Ali bi se bili pripravljene izobraževati na to temo?

Zdaj jaz ne, pri mojih letih ne. Ne samo na to temo pač, je pa dejansko res no, da lih prou, da bi reku člouk, dejansko ne kažejo neke posebne želje po tem znat, a ne, da bi sami provocirali, ali pa da bi jaz začutila, da jih pa to bolj zanima, ali pa kukerkoli, ne. Mislim, da vejo, da tak je in to, jaz si mislim, da je to bolj stvar v življenju naprej. Da za te osnovnošolske, pri teh letih, ker to je osmi razred, v bistvu sedmi prej, da je to...nikoli nisem čutila, da bi jih pa lih prou ta smer dodatno posebejanimala. Pa ne vem mogoče, ker fantje konc koncev so pri teh letih so še dokaj nezreli a ne, tak da po mojem bodo šele začeli tuhtat te stvari.

Bi želeli še kaj dodati?

Mislim jaz dejansko res, to probam na en tak način z razgovorom in s pogovorom to, ne pa kot strogo osnovo al ne vem kaj se o tem, zdaj mogoče bolj pričakujem, da bodo več spraševali. Tudi takrat ko so delavci iz, medicinske sestre, kar malo premalo vprašajo, verjetno so malo, ne vem, sramežljivi, je še vedno malo tabu tema. Meni se zdi da, ne vem, jaz sem se pred leti najbolj to bala, da bodo iz drugih virov dobivali razne ne vem, pornografske revije pa to pa uno, pa si pol čist en drugačen, amm, videz, odnos ustvarijo do tega ne, meni se gre, da tukej na tem mestu strokovno razlago dobijo.

Katere teme pa vse obravnavajo medicinske sestre?

Vse isto, samo malo nadgradnja še mojega recimo. Vse kontracepcija, puberteta, hormoni, da je normalno, da se začneš zanimat za drugi spol v tem obdobju pa vse to in da če greš v spolne odnose, pa pri teh letih, da naj ne bi šel, je važno, da se zaščitiš in podobne stvari, pa sredstva, pa tudi spolne bolezni, pa kdaj k ginekologu. Te neke, dosti več ne dobijo, mogoče ja, no, prinesejo vsa ta sredstva pokazat, natančno, čeprav tudi mi vse to povemo.

Jaz začnem s to temo prav hitro na začetku šolskega leta, po tisti mitoziji mejoz. Ker če ne, vem, da se to na šolah dogaja, da pustijo to temo za na konc pol pa časa zmanjka. Tak zgleda kot da učitelj ne želi o tem govorit, ker v juniju vsi vemo da nam malo zmanjkuje časa. V izogib temu, da ne bi na koncu pršlo, že kar na začetku šolskega leto to obravnavam, ker dejansko je vseeno s čim začneš.

Torej date temu prednost, ker se vam zdi pomembna tema?

Ja, se mi zdi pomembna tema in dam prednost in res, ker vem, ker se mi zdi skrajni čas da v osmemu to en toliko strokovno slišijo, ker doma pa mam občutek, da se ne pogovarjajo nič, ali pa zelo, zelo redki. Ker to pa vprašam, a ne s kom se : »s kašno prijateljico« s starši kr ne. In potem buhvi kakšne dobijo zdaj ali preko interneta, filmov, ki jih gledajo, ali kukerkoli in pol se mi zdi da lahko potem dosti iznakaženo sliko dobijo, a ne. In se potem tudi v tej smeri lahko razvijajo. In jim probam pač prikazat, da je to lih tako kot vsak drug odnos, sistem, je to čist naravna stvar pri človeku, ne. To.

7. GRETI, URBANO OBMOČJE/MESTO

Starost: 60

Spol: Ž

Število let poučevanja: približno 20 let v vzgojnem izobraževanju

Predmet poučevanja: biologija v 8. in 9. razredu izbirne predmete

V čem vidite namen poučevanja spolne vzgoje mladostnikom?

Ja, to je pa zelo široko vprašanje. Jaz mislim, da prva zadeva recimo, oni ne slišijo v osmem razredu prvič, kako bi rekla, znanje v zvezi z organskim sistemom razmnoževanja ne, spolovil in, amm, vseeno pa v osmem razredu opažam, da je potrebno še kar precej znanja zvezi s tem, tudi verjetno izpuhti, iz četrtega razreda v

osmi potem to znanje nekako izpuhti, ne vem kako, ali se doma ne pogovarjajo nič o tem, tako da v glavnem, jaz vidim, da je potrebno kar osnovno znanje ne teh organov, ki sestavljajo spolovila. To je prva zadeva, kako funkcionirajo, se pravi kako delujejo a ne, potem recimo, kdaj zorijo in pa bi rekla tudi da, potrebno je tudi zaradi tega da se malo sprostijo ozračje, da za to da se to kot tabu tema malo odpre, da vsak pri sebi vidi, da se lahko o tem tudi govori. Predvsem recimo gre za funkcijo spolovila, ko ti govoriš o delovanju, kako delujejo recimo spolne žleze, moda pa recimo jajčniki, kako se sproščajo jajčeca, kako se sproščajo semenčeca, recimo kako potujejo. Skozi, že prej omenjamo, že pri sečilih ne, kako je pri moškemu gre sečnica skozi spolni ud in je veliko daljša kot pri ženski. Že tam se to omeni. Jaz mislim, da je to glavni namen, da se malo sprostijo v zvezi s tem, da se lahko tudi pogovarjajo in da so potem dovolj pogumni, da tudi kakšno vprašanje postavijo.

Govorite pa tudi o spolnih odnosih, o zaščiti?

Ja, o zaščiti je program, moram pa reči, da od kar jaz poučujem, od takrat govorimo, da bi bile v osmem razredu dve uri predpisani po učnem načrtu in zato je ta snov v osmem razredu je izredno razredčena. Se pravi moraš sekat določena poglavja, da prideš skozi, da upoštevaš ponavljanje, utrjevanje, preverjanje, ocenjevanje in tako naprej. Da v glavnem obravnavaš vse stvari, vse organske sisteme. Jaz vedno strdim za tem, da obravnavam obvezno vse organske sisteme, izpustim pa recimo zdaj prvo pomoč, kar tukaj poučujem in izpustim prvo pomoč zakaj, ker sem organizirala za prvo pomoč posebej naravosloven dan v devetem, ko pride recimo tisti sprostitveni čas, recimo junija mesca, ko so ti otroci že vsi nekje drugje, predvsem na valeti, takrat organiziram take naravoslovne dneve, kjer je situacija bolj sproščena, je praktično delo pa pridejo recimo medicinske sestre iz zdravstvenega doma in konkretno o spolnosti tudi organiziram naravoslovni dan ampak to pa v osmem razredu, na koncu šolskega leta. Tako, da v glavnem oni se o odnosih pogovarjajo tudi z medicinskimi sestrami, zdaj prou nov program iz zdravstvenega doma in program zdravstvene vzgoje pri nas v osnovnih šolah je ta, da je naravosloven dan predvsem posvečen medsebojnim odnosom. Se pravi zorenje dekleta, razmišljanje, njeno, od fanta, njegovo razmišljanje in potem recimo kako se, kakšni so ti medsebojni kontakti in pogovori in recimo interakcije, ljubezen, spolne bolezni tudi, prenos spolnih bolezni in zaščita. Tako, da jaz osebno, jaz sama kot profesorica biologije tega posebej ne poučujem, samo kar se tiče anatomsko pa fiziološko, recimo med tem ko ti, medsebojni odnosi, zaščita, spolne bolezni to imajo pa medicinske sestre v okviru naravoslovnega dneva. Tudi ob koncu šolskega leta običajno to organiziram, ker je takrat zadeva bolj sproščena, tako, da njim prepuščam tudi odgovore, učence povabim, da čim bolj sprašujejo in tako.

Se pa mi med letom tudi pogovarjamo, zaradi tega ker jaz poučujem povezovalno. Recimo kako so spolovila povezana s krvožiljem, recimo v tem smislu. Tako, da oni znajo te stvari povezovat.

Ali menite, da ima lahko poučevanje spolne vzgoje tudi kakšne negativne učinke? Če da, katere?

Ja, zdaj, če je profesor, ki to poučuje dovolj razgledan, ne bi smelo imeti nobenih negativnih učinkov. Ne vem, jaz, iz strokovnega vidika jih ne bi smelo bit.

Kaj pa to, da se mladostniki, oziroma otroci v 8. in 9. razredu pogovarjajo o spolnosti, mislite, da bi to imelo lahko kakšne negativne učinke?

Ne, to je prav, da se pogovarjajo o spolnosti.

Na katero literaturo in doktrino se opirate pri poučevanju spolne vzgoje?

Literaturo, kar se tiče strokovne literature imam vse od irokusplus. To je najnovejši pa tudi nagrajen program. To je multimedijski program. Ja, zdaj ne vem, kot doktrina, jaz v glavnem, se trudim učiti, voditi pravzaprav, otroka od učenja do znanja in ne vem, kako bi rekla, hočem čim več praktičnega v življenju kar se dogaja, povedati, prenesti, se pravi pojasniti in pa v glavnem, se trudim izpostaviti odnos s celovito osebnostjo, se pravi jaz učim recimo pri biologiji kako se pravilno sedi, kako se pravilno diha, kakšne so tehnike umirjanja in tako naprej.

Ali pri obravnavi teme sodelujete z zunanjimi sodelavci in od kje prihajajo? Kako jih izberete?

Kar se tiče spolne vzgoje samo iz zdravstvenega doma.

Ali za poučevanje te teme potrebujete privolitev staršev? Če da, kako to dovoljenje pridobite? Kako se starši odzivajo?

Ne, jaz ne, jaz sem profesor biologije.

Ali potrebujete privolitev staršev za poučevanje katerekoli teme ali le za specifične, ali pa za kakšno temo na naravoslovnem dnevu? Če da, katere teme so to?

Ne, ne. Starši so obveščeni o tem katere naravoslovne dneve imamo in kakšna je njihova vsebina. Zdaj, da bi se kdo izmed staršev priključil se ni.

Ali ste na delavnicah o spolnosti prisotni?

Do sedaj je bilo takole, kako bi rekla, do sedaj so medicinske sestre, ki so to izvajale izrazile željo, da ne bi pristvovala, da so same z učenci, ampak prejšnje leto se je pa reorganizacija v zdravstvenem domu zgodila a ne, se pravi so se zdravstvene delavke nekako zamenjale, tako da sedaj, v letošnjem letu grem na novo, z novimi sodelovkami v ta program, tako, da na začetku bi jaz želela biti zraven. Zaradi, ne zaradi tega, da jim ne bi strokovnosti zaupala, to ne, ampak bolj me moti to, da ne obvladujejo skupine, kako se dela s skupino. Da je skupina motivirana. Ker to je težko, nekateri tega ne znajo.

Katere izbirne teme ste si izbrali?

Na pamet ne bi vedla, katere so izbirne, medsebojne odnose smo izbrali in pa prvo pomoč.

Kakšni so odzivi otrok pri poučevanju spolne vzgoje?

Ja, pri meni so dokaj sproščeni, jaz nimam nobenih predsodkov in oni vidijo, da jaz poučujem da tako zadeva je. Ne vem, mogoče so kateri na začetku bolj zadržani, ampak vedno se najde kdo, ki je dovolj pogumen, da postavi kašno vprašanje, vedno se pa najde tudi kdo, ki je sramežljiv pa si ne upa.

Ali se starši odzivajo na vaše poučevanje spolne vzgoje, ste imeli zaradi tega že kakšne težave?

V času mojega poučevanja ne.

Ali se pri poučevanju spolne vzgoje pri vaših urah pogovarjate tudi o spolni usmerjenosti?

Izzivam ne s tem, če pa je vprašanje pa povem. Recimo ne, tudi v devetem razredu so taka vprašanja ne. Recimo učenec, če želi vprašati, vpraša. Recimo smo se pogovarjali o tej homoseksualnosti, o gejih, o dednosti, ali se to deduje, recimo taka vprašanja so ne, če se to deduje, če je nagnjenost k temu nekje v DNA zapisu, ker mi se recimo o genetiki pogovarjamo v devetem razredu, ali pa lezbijstvo ravno tako a ne, so, ta vprašanja so, v devetem razredu, v osmem jih pa še nisem zasledila, jaz osebno.

Govorite kdaj o spolnih odnosih?

Amm, jaz spolni odnos omenjam takrat ko govorim o oploditvi, ker brez spolnega odnosa ne more biti oploditve. Se pravi je menstruacija, sproščeno jajčece in takrat lahko, če je spolni odnos izvršen, pride potem lahko do oploditve posledično. To samo, v tem smislu. Da bi pa jaz govorilo o naklonjenosti ali pa o odnosih,

kdaj in kako, v katerem odnosu lahko pride do spolnega odnosa to pa ne, to je pa prepuščeno zdravstvenim delavkam.

Ali vključite tudi homoseksualne spolne odnose oz. spolne odnose, ki niso heteroseksualni?

To pa ne, ni bilo vprašanja, da bi jaz sama izzivala s tem ne.

Kaj so glavni vzroki, da ne poučujete homoseksualne spolne vzgoje?

Ne izzivam, ker tudi nisem dovolj, misim, nisem dovolj izobražena, razgledana, bi se mogla dovolj izobraziti glede teh odnosov, da bi lahko tudi prenašala informacijo naprej. To se ne čutim dovolj podkovana kar se tega tiče in pa potem recimo tudi določenih obolenj, to jaz bolj zdravstvenim delavkam prepuščam.

Ali bi bili imeli kakšne zadržke, če bi bilo poučevanje spolne vzgoje obvezujoče, oz. če bi bili v učni načrt vključeni tudi homoseksualni odnosi?

Nee, nič. Ne, to je čisto normalno, ker ti odnosi so obstajali že v prejšnjih stoletjih, samo, da niso bili javno priznani. Ker ti odnosi so že obstajali in obstajajo, so danes tukaj prisotni in v glavnem jaz mislim, da bi bilo celo potrebno o tem govoriti. Samo saj pravim, jaz se ne čutim še dovolj razgledana v zvezi s tem, da bi lahko tudi prenašala na mlade ljudi. Si ne dovolim tega, da bi mi recimo prišel en učenec drugi dan pa bi rekel ja, profesorica meni je pa mama rekla tako in tako ne. Pa da bi jaz ostala v dvomih v zvezi z mojim znanjem. Ne, jaz hočem stvari vedeti dokončno, kaj je danes raziskanega in ugotovljenega in potem prenašati. In tako jim jaz tudi povem, če določene stvari ne vem, jim pač povem, da ne vem in da če želijo bom to pogledala, raziskala, se pozanimala in tako. Ampak zaenkrat še ni bilo tega vprašanja. Bilo je samo to, kar sem vam povedala, o homoseksualnosti, o spolnih usmeritvah o nagnjenosti in tako naprej, dednosti in .. v tem smislu.

Ali bi bili pripravljene obravnavo spolne vzgoje razširiti tudi na homoseksualne odnose, če bi na temo imeli več informacij oz. če bi lahko dobili zunanjo pomoč?

Ja, jaz mislim, da bo to treba slej kot prej. Recimo ker vidim, da že prihajajo v devetem razredu ta vprašanja tako, da mislim, da bom se morala tudi jaz v tej smeri bolj razgledati in izobraziti, zlasti recimo kako nastopijo kašna obolenja, prenosijo kašnih bolezni in tako naprej.

Ali bi se bili pripravljene izobraževati na to temo?

Ja, to pa vsekakor.

Želite še kaj dodati?

Pač mislim, da to bi bilo potrebno, vsekakor čim prej vgraditi v sistem, to homoseksualnost, se pravi usmerjenost k istemu spolu. Pa te odnose in sploh, kako ti ljudje živijo in tako ne. To po moje bi bilo kar nujno.

8. HANA, RURALNO OBMOČJE/VAS

Starost: 34

Spol: Ž

Število let poučevanja: 8

Predmet poučevanja: kemija, biologija, naravoslovje, gospodinjstvo, izbirni predmeti

V čem vidite namen poučevanja spolne vzgoje mladostnikom?

Umm, ja, predvsem se mi zdi, da je to tista tema, ki je od vseh teh tem, kar jih je pri človeku, najbolj pomembna, ker se bodo vsi srečali, skoraj sigurno, z njo v življenju. Tako, da, tudi doma, mislim, prvič je predpisana z učnim načrtom, tudi doma se tudi, tko, ker, malo ko jih potipam, tko imajo zelo različna

predznanja in, umm, napačna znanja in tako. Tako no. Pa tudi nekako, kako naj rečem. Tko no taka splošna tema je no, tako, splošna razgledanost.

Kaj pa mislite, da jim doprinese to, da govorite o spolnosti?

Ja, predvsem poglobljanje znanja o sebi, pa tudi o nasprotnem spolu. To. Pa tudi potem, posledično v bistvu tudi, ne vem, glede na to, ne vem, zavedanje samega sebe pa tudi drugih, teh, in le so v takih letih, da že iščejo, mislim so že tako kakšne simpatije pa to, pa se potem, ne vem, malo bolj zavedajo no.

Ali menite, da lahko ima poučevanje spolne vzgoje tudi kakšne negativne učinke? Če da, katere?

Ne, mislim, da ne, no.

Na katero literaturo in doktrino se opirate pri poučevanju spolne vzgoje?

Predvsem po, pač naša ta osnova je ta učbenik, drugače pa poskušam poiskati čim več stvari še, dodatne literature, ki jo sama preberem, vem, da sem tukej dobila en komplet tak izobraževalni, mislim, da ima naslov O sebi, ali nekaj takega, že sicer malo starejši no. S tega gremo, drugači pa ne vem, jaz, glede na to, da mi je biologija tista prednost, pač predmet, ki ga najraje poučujem, se zelo tako trudim, da res poskušam, ali tudi vprašam recimo, tudi že ginekologinjo sem vprašala, svojo, kakšno stvar, ali pa tudi njo povabila v šolo eno leto. Tako eno leto vem, da smo imeli. Drugači pa poskušam čim več teh informacij pridobiti iz literature, zdaj ne kakšnih spletnih strani no, ker mal je nestrokovna, ampak ne vem raznih teh, vsaj po mojem mnenju strokovnih knjig no. Kakšen priročnik, ampak spet premislim kaj in kako.

Poleg tega priročnika O tebi, se spomnite še kakšnega naslova?

Ne, zdaj da bi se prav naslova, prav na to temo ne, da bi se spomnila. Pač jaz imam tukej, kot učiteljica od raznih založb nekaj teh učbenikov, Rokus, DZS in tako naprej, jaz pregledam, vidim tudi kašne, recimo, če je kakšna dejavnost, ali pa kašna taka stvar, mi se zdi, da bi bila recimo zlo fajna, uporabim pole tisto ne. Jih pa drugači, ne vem tudi zlo tko, poskušam motivirati, da bi me vprašali. Kakšno generacijo res, dobiš vprašanj ogromno, to jih ni in ni konca. Jaz imam tako sistem, da imam eno vrečko v omari, potem jim povem, da lahko vprašanja na listku dajo tja noter in potem, kdaj kej dajo, včasih ne. Pol se je pa že več let, večkrat naredil tko, da na koncu sem rekla, no še eno uro imamo na to temo, pol so pa to uro, to je kr blo, kr odpre se ne. Ampak res so take, take osnovne stvari jih zanimajo. Ali pa kdo nekaj reče in ugotovimo, da to ni lih prav mislu, tko skoz to no.

Ali pri obravnavi teme sodelujete z zunanjimi sodelavci in od kje prihajajo? Kako jih izberete?

Ja, pri teh sistematskih pregledih imamo pač, na zdravstveni dom, imamo v 6. in 8. razredu vedno tudi predavanje, po sistematskem pregledu. No in zdaj je tako, da jim v 6. razredu, ponavadi kar v zdravstvenem domu, priporočijo to temo, pač razlike med spoloma, pa menstruacija pa to, šesti razred, ker pol osmi je to že kar malo pozno. Smo pa recimo že tudi imeli, sem kot učiteljica prosila, pri eni generaciji, še enkrat to medicinsko sestro, če lahko ona to temo še enkrat, v bistvu, še ona ima pri predavanju. Ker ne vem, tko se mi zdi, da so različne generacije, ne, in se mi zdi, da bi kakšna generacija to lažje v devetem razredu imela, kakšne generacije so pa že v osmemu tko, ne vem kako naj rečem, ne zrele, ampak tko, drugače dojemajo no. Tko, da potem, malo glede na generacijo prilagodimo. Je pa zdravstveni dom, imeli smo pa že tudi enkrat naravoslovni dan, ne letos, ampak enkrat v preteklih letih, na to temo, kjer je potem prav ginekologinja prišla. Tukaj, zdravstveni dom, je medicinska sestra.

Torej nimate vsako leto naravoslovnega dneva? Ni obvezujoče?

Ne, ne. Čeprav smo pa že, pa razmišljamo o tem no. Letos, ker pri nas smo tako majhna šola, res smo majhna šola, 53 je vseh učencev, tako da bodoči osmi razred bodo samo trije učenci. To so zelo majhne, majhni oddelki, so pa tudi pri predmetih kombinirani. Biologija je pa le tak predmet, kjer je treba res se pogovarjat pa to in sem samo eno leto imela kombinacijo in je bilo porazno. Te dneve dejavnosti mam pa pol nekaj združene, tko šesti do deveti razred, ali pa vsaj osmi plus deveti, da sta dva razreda na enkrat, pol bi jih mogli pa menjat tko na dve leti recimo, če bi ti dve temi imel. Smo pa razmišljale lih zdaj pri načrtovanju za naslednje šolsko leto, smo kar razmišljale tamle učiteljice, da bi bilo to, kar ena taka tema no, sam nekako nam manjka to na koga naj se obrnemo.

V šestem razredu imate razlike med spoloma in menstruacijo, kaj pa v osmem?

Takrat smo imeli, kot, v bistvu, nadgradnjo tega. Je bila tudi kontracepcija kot vem, je bila zraven vključena.

Vi, osebno, med urami govorite tudi o kontracepciji in spolno prenosljivih boleznih?

Tudi ja, čeprav, mislim, morem, vedno v učni načrt pogledam cilje, take stvari, mislim, da zdaj, ko je bil prenovljen učni načrt, da ni, ali pa je zlo na mejhn tole, ni pa kot, ne vem pa zdaj na pamet, bi mogla it pogledat no. Jaz pa vsako leto omenimo, mislim imamo vsaj eno uro recimo, sigurno. Recimo tudi 1. decembra, poskušam zmeraj, ne samo v osmem, ampak tudi tako recimo, si dovolim vzeti pri predmetih, ki jih učim, 5 minut na začetku na ta dan, pa par besed o temu povedat, oziroma jih spomnit na to. Potem pa več o tem v osmem razredu slišijo.

Ali za poučevanje te teme potrebujete privolitev staršev? Če da, kako to dovoljenje pridobite? Kako se starši odzivajo?

Ne.

Ali potrebujete privolitev staršev za poučevanje katerekoli teme ali le za specifične? Če da, katere teme so to?

Ne.

Kakšni so odzivi otrok pri poučevanju spolne vzgoje?

Odvisno od generacije. Ne vem primer generacije, zdajšnjih devetošolcev, mam v razredu jih osem, ena punca in sedem fantov je, pa so me zelo presenetili, koliko v bistvu so imeli, ponavadi jih potem to zelo zanima, kdaj ženska lahko zanosi, pa koliko časa traja, lih te generacije se spomnim, koliko časa traja menstruacija pa take, no, zlo tko, da sprašujejo. Redke generacije so take, da so zlo zadržane, oziroma, da nič kaj ne komunicirajo, jim poveš od njih pa nič ne dobiš, pa težko dobiš povratno informacijo, kako zdaj se to v njihovi glavi, kaj se dogaja.

Se vam zdi, da je tema, ki jih zanima?

Ja, ja, to sigurno.

Ali javne polemike o spolu in spolnosti vplivajo na vaše poučevanje te teme?

Ummm, kako naj rečem, zadržke ne, ampak tko zelo različna vprašanja prihajajo s strani učencev a ne, pa še razna ta literatura, gledajo, mislim ne literatura, oddaje in tko naprej in mam lih s to temo »moški zanosil«, uni zanosil to in to, tko no take primere navajajo potem. Dobijo učenci iz medijev razne take informacije, »ja, pa sej to je bilo potem v ne vem kateri državi pa ne vem, kaj so odkrili, da je imel spremenjen spol«. Jaz se tukaj ne poskušam, tako izognit, veliko stvari se na svetu dogaja, morete, sploh, samo potem to je pa bolj deveti razred biologija, ko mam tisto tudi presojanje virov, ali je strokovni ali je to zdaj nekaj na enem forumu napisano, tako, da jih poskušam skozi navajati na to, da morajo malo premislit, ali je to sploh možno,

kje so to slišali ali prebral. Pač, da se res nekak, tko razne stvari dogajajo, ampak ne vem, tukaj jih, tko, jih ne vem, učim, mislim nekak tko, moški-ženska, no pač, ja.

Ali se starši odzivajo na vaše poučevanje spolne vzgoje, ste imeli zaradi tega že kakšne težave?

Ne.

Ali se pri poučevanju spolne vzgoje pogovarjate tudi o spolni usmerjenosti in spolni identiteti?

Ne.

Pa je že kdaj kakšen otrok vprašal kaj na to temo?

Hmmm, ne, da bi se zdaj spomnila, ne.

Ali vključite tudi homoseksualne spolne odnose oz. spolne odnose, ki niso heteroseksualni, na primer pri zaščiti?

Umm, ne.

Kaj so glavni vzroki, da ne poučujete homoseksualne spolne vzgoje?

Ne vem, mogoče res, to me sploh, mislim, ni še, res me, o tem me res še nikoli niso spraševali, sama se pa tudi nisem, enostavno, kako naj rečem, enostavno ne toliko, da bi šla, da bi stvar toliko razširila, da bi začela. Nisem no.

Kako bi definirali glavni razlog?

Zdaj, če tako pomislim, me ... hm, kako bi to lahko odgovorila. Pač ... emmm, ne vem, še kar, še kar je in tko, pač moje prepričanje in pa, če tako pogledam, a ne, glede na to, da celo tole naravoslovno vertikalo učim a ne, tudi recimo primer, živalskega sveta, ima potomce lahko dva različna spola, a ne, in tko pač v temu nekako peljemo a ne.

Torej povezuje spolne odnose z reprodukcijo in na podlagi tega obravnavate temo spolne vzgoje?

Ja, čeprav je, ne samo tko. Povemo tudi, da to ni samo, da tukaj zraven je tudi ljubezen. Seveda nismo pa res še nobeno leto do zdaj šli še na istospolno usmerjene pare.

Ali bi bili imeli kakšne zadržke, če bi bilo poučevanje spolne vzgoje obvezujoče, oz. če bi bili v učni načrt vključeni tudi homoseksualni odnosi?

Ja, če je stvar po učnemu načrtu, saj ne smem imet nobenih zadržkov. A ne?

Pa vi osebno, bi imeli zadržke pri poučevanju te teme?

Ne, ne.

Ali bi bili pripravljene obravnavo spolne vzgoje razširiti tudi na homoseksualne odnose, če bi na temo imeli več informacij oz. če bi lahko dobili zunanjo pomoč?

Ja, če bi bilo to po učnem načrtu obvezujoče, potem bi, bi si verjetno poskusila poiskati pomoč kje drugje, kakšno zunanjo pomoč.

Če pa ne bi bilo obvezujoče, pa bi v zdravstvenem domu imeli za izbiro tudi temo, ki bi vključevala odnose in spolne odnose med osebami istega spola?

Ne, ne bi izbrala.

Ali bi se bili pripravljene izobraževati na to temo?

Ne

Bi želeli še kaj dodati?

Ne

9. INES IN JANA, RURALNO IN URBANO OBMOČJE

INES

Starost: 42

Spol: Ž

Število let izvajanja delavnic: 17

Izobrazba: Diplomirana medicinska sestra

JANA

Starost: 60

Spol: Ž

Število let izvajanja delavnic: 11

Izobrazba: Diplomirana medicinska sestra

V čem vidite namen poučevanja spolne vzgoje mladostnikom?

I: Ja, prvo, sploh da poznajo anatomijo, fiziologijo delovanja spolnih organov, potem, da, da imajo, mi jim predvsem želimo en odgovoren odnos ne, do spolnosti spodbudit, jim predstavimo kaj spolnost pomeni, kaj vse je spolnost, da pač to ni samo telesni vidik ne, kaj vse vključuje pri človeku in na kaj vpliva, kakšne so posledice spolnosti, kakšne so pasti ne, pozitivne in negativne posledice. Predvsem to. Še kaj druga?

J: Pa spolni odnos a ne, da so ozaveščeni, da pozitivno razmišljajo o spolnih organih, da ni to nekaj grdega, da ni to nekaj kar se ne sme počet, da ni to nekaj o čemer bi lahko grdo govorili, ampak je v bistvu to neka vrednota.

I: Zajema celega človeka ne.

J: Celega človeka zajema, oni to v bistvu rabijo, da začnejo sploh razmišljat zakaj so spolni, kaj je sploh spolnost, zato ker izrazov in mišljenj jih imajo zelo veliko, predvsem negativnih, ne pozitivne.

Ali menite, da lahko ima poučevanje spolne vzgoje tudi kakšne negativne učinke? Če da, katere?

I: Ne.

J: Ne.

I: Če je na pravi način podano, sigurno ne.

Kako to mislite?

J: Ne moreš ti prit v šolo pa jim zavrtet en film brez razlage, pa film mogoče, ki ni primeren za njih pa film,,

I: To sicer potem ne bi bila spolna vzgoja ne, prava, ne bi bilo poučevanje. Ma, seveda lahko ne, če bi bil ne pravi način, oziroma da ni dovolj informacij. Neko pomanjkanje informacij, da bi oni videli en film, sej lahko ima neko vsebino, samo je treba te stvari potem se pogovorit ne, razčistit. Enkrat vem, da je bila ena delavnica, ko so kar slabo ostali. Bila je ena taka zelo konkretna, nismo bile mi zraven, ne delavnica, predstava, taka zelo, ne vem, agresivna mogoče in so potem ostali brez ene razlage, brez pogovora ne in to je lahko negativen učinek seveda, dobijo nek napačen vtis kaj je spolnost.

Torej menite, da ne more bit negativno to, da se pogovarjajo o spolnosti, lahko je pa negativno, če so jim podane napačne informacije oziroma premalo?

I: Mhm, tako.

J: Meni se zdi, da je tu tudi zelo pomembno, da jim mi v bistvu tudi predstavimo kaj so javni deli telesa, kaj so intimni deli telesa. To je zelo pomembno, pa tudi to dotikanje pa to ne. Zloraba mislim ne, tudi.

Govorite tudi o zlorabi?

J: Tudi govorimo o zlorabi

Na katero literaturo in doktrino se opirate pri poučevanju spolne vzgoje? Kdo določi pa vsebino, oziroma preko katere literature izoblikujete vsebino?

I: Ma ja, jaz bi rekla, da recimo osnova nam je zagotovo, so nam materiali, ki nam jih nudi nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ), strokovne literature je ogromno ne, da bi zdaj kar naslove, mislim težko ne, da bi jih kar na pamet.

J: Imamo seznam z Nacionalnega inštituta za javno zdravje, kje lahko še pogledamo, drugače pa imajo oni lepe izdane brošur, tudi iz ministrstva za zdravje, za odgovorno spolnost, na primer ne.

I: Potem pa mam te kataloge ne in priročnik, program na NIJZ, ki določa, ta program v bistvu določa samo za deveti razred, zdravo spolnost. V osmem so medosebni odnosi, ki so za nas tudi del spolnosti ne. Za šesti razred odraščanje, puberteta. To je po predpisih ne, šesti razred odraščanje, deveti razred vzgoja za zdravo spolnost. In to so materiali, ki jih je NIJZ pripravil. Mi imamo dosti več spolnosti ne, imamo v 4., 5. 6. razredu, v vrtcu že, 8. 9. razred, ker šole ... pač to je tako ne, eno je kot ste rekla program, ki ga NIJZ predpisuje, za nas je to bom rekla, ma, ne petina, še manj, vsega kar mi izvajamo. Imamo dosti večjo ponudbo, ker gledamo predvsem na šolski program in na potrebe in potrebe po tej vsebini so zelo velike.

Katere teme ponujate pa vi še dodatno?

I: Pač, ja, sej v tej vsebini vzgoje za zdravo spolnost je, ne, to noter. Zdaj pač nekje mlajšim, 6. razred zagotovo sploh odraščanje, menstruacija, so te stvari, potem pa že je v devetem, tudi v osmem, če smo povabljeni, je tudi že kontracepcija, nosečnost, spolni odnos, posledice spolnega odnosa, spolno prenosljive bolezni, prej pa tega nimamo.

Torej vi vsebino znotraj teme, ki je določene s strani inštituta razširite?

I: Ja.

J: Odvisno je tudi, koliko nam šola da časa. Nekatere šole nam dajo časa dve šolske ure, nekatere šole nam dajo pet šolskih ur.

Če sem prav razumela, vsebino določi inštitut in potem vi nadgradite?

I: Ja, mislim nadgradimo, ja, lahko se tako reče. Ponudimo tudi večjim skupinam. Inštitut predvideva en obisk v enem letniku osnovne šole. Se pravi kar se tiče spolnosti sta samo dva obiska, enkrat v šestem razredu, dve šolski uri, enkrat v devetem razredu, dve šolski uri. Mi v bistvu to vsebino, ne vem, inštitut pač predvideva mogoče en spekter vsebin, ampak v takem kratkem času enkrat. Ker mi recimo o menstruaciji lahko govorimo od petega do devetega razreda, vsako leto in lahko bi petkrat govorili. Razširjeno bolj, no.

Kako so določene oz. izbrane teme ki jih ponujate?

I: S strani inštituta.

Ali za poučevanje te teme potrebujete privolitev staršev? Če da, kako to dovoljenje pridobite? Kako se starši odzivajo?

I: Ne.

J: Ne.

Ali potrebujete privolitev staršev za poučevanje katerekoli teme ali le za specifične? Če da, katere teme so to?

I: Ne.

J: Ne, ker to je v učnem načrt. ne. Učiteljice tudi ne rabijo.

Ali se starši odzivajo na vaše poučevanje spolne vzgoje, ste imeli zaradi tega že kakšne težave?

I: Odzvali so se pred petnajstimi leti starši otrok v enem vrtcu. Enkrat v enem vrtcu, so se starši odzvali, da pač se jim zdi vsebina neprimerna, da opisujemo spolne organe, da se pogovarjamo o tem, da jih imajo otroci, pač takrat smo potem utemeljili te in literaturo, strokovno ozadje, zakaj ne, je to v redu, na kakšen način to podajamo in tako. To je bilo edinkrat.

Kakšni so odzivi otrok pri poučevanju spolne vzgoje?

I: Uff, krasno, pozitivno. Samo komi čakajo.

J: Zato ker vejo, da bomo ... tudi njim tisto, kar oni ne, če jih mi vprašamo kaj spolnost je, oni rečejo seks. Mi ji potem, da to ni to ne, to je veliko več.

I: Ja, in tudi zato, ker jih to muči.

J: Dosti razmišljajo ne, tudi dosti preberejo.

I: So pa ne, moremo reči, predvsem, mogoče mlajši bi rekla, tretji, taki, da imajo zelo negativne informacije, ki jih dobijo na spletu. Recimo mi, sem že prej rekla, že v tretjem razredu govorimo o rojstvu, kar je tudi spolna vzgoja. Tako, da imajo in iz risank, sinhroniziranih ne, smo se s tem soočile recimo in pa iz kakršnih koli spletnih strani, imajo te informacije in nekje nas tudi komaj čakajo, da jim razčistimo, ker so zmedeni.

J: Tudi od doma imajo negativne informacije, tudi od doma.

I: To tretji četrti razred, potem osmi, deveti, najbrž že dovolj, mislim zanjo se že med sabo pogovarjat. Ma, en otrok v tretjem razredu, devet letni otrok, ko gleda risanko Snežko snežak [sinhroniziran risanka na Youtubu s seksualno vsebino], tisto besedilo, v devetemu razredu bo že razumel, da to ni tako, uni ima pa čist napačne informacije kaj torej spolni odnos pomeni.

Ali na obravnavo in izbiro tem, ki jih poučujete vplivajo javne polemike o spolu in spolnosti?

J: Na naju da bi vplivale ali na to, kako se pogovor odvija?

Lahko oboje, kako vi potem obravnavate temo, kaj vključite v vsebino in če vpliva na to, kako pogovor poteka?

I: Ne, mi imamo strokovno vsebino, naš, najin osebni pogled, recimo kot zdaj, če je bil referendum za otroke, tle najin osebni pogled na to ne sme vplivat. To smo, mi smo profesionalni pri temu ne. Je pa zagotovo, da kadar se te stvari, kot je bilo zdaj recimo, dogajajo javno, da je mogoče več vprašanj, pa se več o tem pogovarjamo. To pa ja. Smo se ne, pogovarjali.

J: Vprašajo otroci.

I: Pa vprašajo, ne.

J: Ma, mi se nikoli ne opredelimo ne za eno ne za drugo, pač se z njimi samo pogovarjamo. Tudi oni potem povejo, izrazijo svoje mišljenje, kaj je in s tem končamo.

Ali se pri poučevanju spolne vzgoje pogovarjate tudi o spolni usmerjenosti in spolni identiteti?

I: Tudi .

Načrtno?

I: Ja.

Pri kateri temi?

I: Ja, pri tej k, ne vem zdaj...

J: Kaj sploh je spolnost.

I: Nimamo ločeno, da bi šle v razred, enkrat, da bi imele kontracepcijo, naslednjič bi imele spolno prenosljive bolezni, ne gremo tko ločeno, mi kadar je, je to vsebina v celoti.

Torej, ko govorite o spolnosti, odnosih in tako omenjate tudi istospolne pare?

I: Da pač obstaja tudi, pač različni odnosi, različne vrste ljubezni, različne vrste naklonjenosti in tudi spolna usmerjenost.

Ali se pri medsebojnih odnosih, ko govorite o spolnosti, pogovarjate tudi o odnosih med istospolnimi pari?

I: Tudi, če nanese pogovor na to, odvisno, ni cilj te vsebine.

J: Veste kaj, pri nas je naslov, potem te pa včasih tudi otroci, imajo problem otroci v šolo, pa se mi ustavimo na tisti temi lahko dve ure samo o tistem govorimo in če bi se to zgodilo, bi lahko govorili dve uri samo o tem. Ampak potem prosimo še za en obisk, da pridemo do konca.

I: Zadnjič, na [...] smo dosti o tem govorili

J: Ja, smo dosti govorili. Seveda, saj oni imajo tam problem. Ker je v bistvu bila...

I: Ma, problem, mislim, po mnenju ne, pač ena punčka je usmerjena in tam smo, ne. Da bi pa prou to temo namenoma mele, oziroma uro posvečeno tej temi pa nimamo.

Se pravi, vedno ko govorite o kakršnih koli odnosih med moškim in žensko govorite tudi o odnosih med istospolnimi osebami?

J: Ne govorimo, če ni izpostavljeno to vprašanje. Da bi imele naslov to, ali pa prou temo, to ne. Če pa se, v bistvu, gre nekdo v to smer in malo več vpraša, pač se potrudimo, da mu razložimo, da ga poslušamo, da vidimo kakšno mnenje ima on in potem se nekaj pove tudi o teh stvareh. Ti otroka ne moreš pustit nekje na sredi, da ne dobi odgovora, ker potem bo začel sam raziskovat in vprašanje kaj bo najdu. Veliko krat, če je problem, se usmerimo tudi na razrednika, mu povemo v čem je bila težava in nam lahko tudi razrednik, ki bolj pozna te otroke, razjasni kašno stvar, pa pove iz kakšne družine izhaja otrok, kako je, kako ga vidijo. Veste to pri nas je tako celovito delo, mi nismo cak, cak, cak usmerjene ne.

I: Jaz tako razmišljam zdaj J., mi ko govorimo o odnosih, o ljubezni, o čustvih, bi rekla, da skoraj zmerem, nikoli se ne opredelimo moški-ženska se imata rada

J: Nikoli.

I: Lahko sta dve ženski, lahko sta dva moška. Ko pa mi povemo kaj je spolni odnos, pa vedno govorimo o moškem in ženski. Ker pa nimamo, da bi rekla. Aha kaj je spolni odnos, oziroma, da bi rekla če sta dve ženski je pa tak spolni odnos, to pa ne. Meni se tudi, se pa zgodi ne, kako pa pol dva moška, recimo ko o aidsu govorimo ali pač ne vem. Dostokrat, da bi pa prou spolni odnos razlagale, to pa ne.

J: V razredu moraš biti zelo fleksibilen, zelo zelo fleksibilen moraš bit.

Torej pri homoseksualne odnose vključite pri ljubezni in podobnem, ko govorite o spolnem odnosu pa samo moški-ženska?

I: Načeloma.

J: Načeloma, to je vsebina, ki jo predpisuje ...

I: Načeloma, kaj je spolni odnos, kot definicija, če rečemo tako, je zagotovo opisan spolni odnos med moškim in žensko.

Omenjate pa homoseksualne spolne odnose pri spolno prenosljivih boleznih in kontracepciji?

I: Ja.

J: Mislim, da bi govorili prou o tem ne, da bi prou rekle tega pa tako, pa tako, to ne, mislim ne napeljujemo na take stvari otroke. Mi govorimo vedno v odnosu moški-ženska.

Zanima me, ko govorite o kontracepciji, če omenite tudi homoseksualne spolne odnose?

J: Ne, ne, nikoli.

I: Ma, da bi prou imela, mislim saj to nimamo niti...

J: Nikoli, jaz še nisem doživela, da bi to govorili.

Pa pri spolno prenosljivih boleznih?

I: Ma ja, sej govorimo, sej ja, sej se zgodi, ali pa ne vem, pri AIDS-u, sevede. Da je toliko večja možnost...

J: Ma ne, da bi prou, ali pa da bi kontracepcijo pri teh, ne.

I: Ne, da bi mela prou, recimo, kot naslov Kontracepcija pri spolnem odnosu med žensko..., mislim sej sploh nimamo tega, ne tko.

A imajo otroci kakšen odziv na odnose med istospolnimi osebami?

I: Uf, odzivi so različni, sigurno. Da bi pa jaz imela nek problem kdaj, ali karkoli, da bi zdaj recimo znala povedat, ne. Vprašanje ne, kako se pol, lahko se tudi doma zgodi, da se potem o tem razpravlja. Ma, da bi prišlo do nas, da je bilo karkoli ne. Ne vem, pač mi, ni namen, da bi, namen ure ni nikoli, da bi razpravljali, aha kaj pa če sta dva moška, kaj pa če sta dve ženski, kaj zdaj mi o tem mislimo, ni nikoli namen ure, da bi o tem razpravljali.

J: Mi govorimo o spolnosti.

I: Da bi prišli do nekih zaključkov. Mi pač, ne vem, ko govorimo o odnosih rečemo, lahko sta moški in ženska, lahko se imata rada dva moška, lahko sta dve ženski, ni to naš namen, ker to ni potem neka strokovna opredelitev, saj ne more bit. In tle bi bila najina osebna, kar nima povezave s tem, kar mi delamo.

Ali bi bili imeli kakšne zadržke, če bi bila določena tudi tema o odnosih in spolnosti med osebami istega spola oziroma če bi bilo obvezujoče pri odnosih in spolnosti upoštevati tudi istospolne pare?

J: Se mi zdi, da to ni v učnem načrtu in sploh ne pride v poštev.

Če bi bilo po učnem načrtu?

J: Najprej bi šla na izobraževanje, bi se fajn izobrazili v tem, kako sploh to predstaviti.

Ne bi imeli pa zadržkov o tem govorit?

I: Ma ne, mislim, da ne.

J: Zadržkov ne bi imeli, bi pa rabile strokovno opredelitev in razlago in predavanje in izobraževanje na to. Najinega mnenja ne bi mogle podajati.

I: Seveda, da ne. Saj se ne gre za to. Sej pravim, da tega ne moremo mi.

J: Ne moremo. Ker to ni v učnem načrtu, to ni vsebina, ki je za otroke te starosti, a ne. Če bi bila, če bi jo dali noter, najbrž najprej naredili nekje nekega pilota, kako sploh otroci to sprejmejo, kakšni so odzivi, najbrž bi tle tudi starši nekaj rekli ne. Tako, da to ni odvisno od naju, ali bi ali midve ne bi. Midve rabiva tle strokovno podporo, mislim nekoga, ki nama pač vsebino dodeli, na podlagi izobraževanja nekih kriterijev, nekih dokazil in da je to nujno potrebno in da je to v učnem načrtu. Drugače ne pride v poštev.

Vprašanje je, v primeru, da bi bilo po učnem načrtu, ali bi vi imeli kakšne osebne zadržke govorit o tej temi?

I: Ma ne, jaz osebnih zadržkov nimam

J: Jaz jih nimam. Jaz bom tako rekla, nikoli ne razmišljava o tem.

I: Jaz bi zdaj tako naredila eno primerjavo. Lejte sej spolnost v kakršnemkoli odnosu, tudi moški in ženska ne, je lahko spolnost, ki je pač lepa, ki ima neko... in to mi vedno poudarjamo, predvsem to, kaj to pomeni, kakšno je ozadje, kakšne naj bi bile osnove, da to ni pač nekaj telesnega, zgolj telesnega, ampak, da je to celo človeško bitje in se mi zdi, če bi, da je to čisto eno in isto. Sploh ni pomembno kdo sta ta dva akterja. Tu je pomembno, kakšno je ozadje tega dogodka, ki se zgodi. Se pravi mi vedno govorimo z otroci o spolnosti, ki to ozadje ima. Se pravi izražanje neke, odnos, odnos. Ne spolni odnos, ki vemo, da je sam tisti finiš na koncu ne. Tako, da tle recimo nimam nobenega zadržka, ali gre tle za moškega in žensko, ki sta v tem širokem odnosu, ali sta to dva moška. Da bi pa mi samo o tem govorili, pa sploh nikoli ne.

Kaj pa je glavni razlog, da ko govorite o spolnem aktu, govorite samo o odnosu moški-ženska?

I: Zato ker mi govorimo o spolnem odnosu kot o, če govorimo o našem telesu, o tem kako je zgrajeno in kakšen je namen, zdaj pa če smo samo pri spolnem odnosu, je reprodukcija. Se pravi v tem smislu razložimo, zakaj in kako do tega pride, kako pride do oploditve, kako pride do nastanka novega bitja, ne. Vedno jim pa povemo, ker nimamo nobenih zadržkov, da je to ena lepa stvar za dva, ki sta v takem odnosu, tista širina, ki sem prej govorila, in da to jima njima pomeni veliko več in da spolni odnos imata, ne samo takrat, ko bi želela imet otroka, ampak zato ker si na ta način izražata ljubezen.

Torej, ko govorite o teh okoliških stvareh spolnega odnosa, govorite še vedno samo moški-ženska ali stvar razširite?

J: Ma, samo moški-ženska.

I: Kokr kdaj, večinoma moški-ženska.

J: Ker to je za njih.

I: Mi povemo kot možnost, da obstaja to.

J: Ma tudi to ne povemo, če ne izpostavijo.

A: To je težko reči, da je to definirano vedno, kokr se spomniš.

J: Ker to ni namen. Vi morate razumet, kaj je v učnem načrtu glede spolne vzgoje in mi se moramo tistega okvira učnega načrt držat. Mi se ga moremo držat, ker drugače nas šole ne bodo povabile. Mi ne moremo neke vsebine jim tudi govorit in tako. Mi jim moramo vsebino, ki je v učnem načrtu podat noter, v obliki spolne vzgoje. In to je zdrava spolnost.

I: No, ma, zdaj recimo razmišljam, nikoli, mislim to je tudi odvisno kako se spomniš, kako, ni to pa nikoli cilj. Je pa včeraj bilo zanimivo lejte. Peti razred, otroci deset let stari, in kako smo... Veš, ko sem potem rekla: in na koga ste pomislili? In fantje vsi: ja, na punce. Ja, in vi punce? O čem smo govorili? Aja, kako te začne, kaj se v puberteti dogaja. Aja, k so bili uni možgani in nevihta, kako se vsa sort čustva pojavljajo in sem rekla lahko bi pa tm en srček narisali in sem rekla, kaj pa tam pomislite ne. V bistvu lahko bi se tudi zgodilo, smo, saj to je to mogoče, ko smo rekli : In na kaj ste pomislili? –Ja, na punco - Na fanta. Na osebo ne, nismo pa o tem razpravljali. To ni bil cilj. Ma, recimo to je tudi to, ker recimo se pogovarjaš ne, če bi eden reku na fanta, ja, prou, ma, mislim ni to namen.

J: Ma, se redko redkokdaj, ma, se ne zgodi enkrat na leto, da bi sploh otroci omenili odnos med moški, moški in ženska, ženska. Ga ni tega. Njih zanima, kaj se z njimi dogaja in kako bodo oni to vstopili v spolnost, zato ker imajo težave. Njih samo to zanima.

I: Sej pravim, kako se spomniš, kako se izzove ne. Vprašanje, včeraj če bi se, bi rekli, ja, možno tudi, nič hudega.

Torej, ta tema je obravnavana situacijsko?

I: Ja, tako.

Ali bi se bili pripravljene izobraževati na to temo?

J: Če bi bila potreba, če bi bilo v programu in v učnem načrtu in po programu v NIJZ.

I: Veste mi jih ne poučujemo, tle se gre, potem bi mi mogli tle govoriti o nekaterih tehnikah a ne, spolnega akta. Mi tega ne, to ni naš namen. Eventuelno lahko bi bil, ma, tudi to ni naš namen in cilj, v srednji šoli na primer ne, ko bi se. Ma, to je kot, da bi se pogovarjali, ja, sej pri moškem in ženski bi lahko imeli tudi cel dan izobraževanje ne, ali je položaj 69 ali kašen, mi tega ne, to ni naš namen ne, in potem kako pa dva moška in kako pa dve ženski.

Bi želeli še kaj dodati?

I: Ja, jaz bi rekla, da je pomembno, da pač tle, sigurno NIJZ bistveno premalo časa posveča tej temi, ker to je nekaj, kar so, otroci so zbombardirani, imajo te informacije, so zmedeni in resnično, mi smo že itak na to temo več prisotne ne in se mi zdi, da strokovno bi moglo bit to še bolj podprto, ker nam dopuščajo nam ta prazen prostor, če nam ga pa ne bi tega mi ne bi mogle izvajati ne.

Bi morali že oni bolj razširiti vsebino?

I: Ma ja, mi imamo v vrtcu, mi imamo v tretjem razredu, saj spolna vzgoja kaj je, sej tudi v drugem razredu, ko imaš osebno higieno je intima higiena, intimna higiena je tudi del spolnosti.

J: Skozi je spolna vzgoja, celo devetletko, že od vrtca naprej.

I: So tako pol infiltrirane te vsebine. Zdaj prou tako usmerjeno definirano je samo dvakrat. Potem v šestem razredu, odraščanje, tako kot ga je NJZ oblikoval, sploh ni temu namenjen. In rabijo, v petem razredu rabijo razlago o menstruaciji, o izlivu semena, o vsem tem kar se z njimi dogaja, kako se počutijo.

Želeli bi si boljše definirane teme in vsebino?

I: Ja, sej vprašanje ne. Saj če pole definirajo, vprašanje spet kako jih definirajo. Saj mi se ne pritožujemo, ker imamo ta prostor, mi imamo, predpisane vsebine je približno za petino tega časa, ostalo imamo ta prostor na razpolago in mi ga izkoristimo dosti za te teme.

10. KAJA, URBANO IN RURALNO OBMOČJE

Starost: 34

Spol: Ž

Število let izvajanja delavnic: 3

Izobrazba: diplomirana medicinska sestra

V čem vidite namen poučevanja spolne vzgoje mladostnikom?

Za preprečevanje prezgodnjih spolnih odnosov najbolj. Preprečevanje nosečnosti pri mladoletnicah, pač izobrazba, da vejo kontracepcijo, uporabo različne kontraceptive, da poznajo preprečevanje spolno prenosljivih boleznih, pač, da so soočene s tem kaj se dogaja. Mogoče tudi malo številke, da jim poveš koliko je prezgodnjih nosečnosti pri mladoletnicah. To najbolj.

Ali menite, da lahko ima poučevanje spolne vzgoje tudi kakšne negativne učinke? Če da, katere?

Ne, ne, ne. Ker če ti nekaj veš, potem veš kakšne so možnosti, da se ti kaj zgodi in bolj, več stvari kot veš, bolj potem lahko preprečiš kakšne negativne posledice.

Na katero literaturo in doktrino se opirate pri poučevanju spolne vzgoje?

Zdaj je tako, lansko leto je izdal Nacionalni inštitut za javno zdravje prav določene smernice in predavanja, ki jih moramo predstaviti vsem razredom v osnovni šoli. Na primer, od prvega do devetega razreda, so različne teme in prav v devetem je spolna vzgoja, oziroma, če sme bolj natančna je vzgoja za zdravo spolnost in vse obvezne vsebine po dve šolske ure. Se pravi tisto, kar je izdal Nacionalni inštitut za javno zdravje. Glede na to pa, da smo izredno zaželeni tudi po osnovnih šolah smo se odločile s sodelavko, da izdamo nekaj več in imamo tudi potem spolno prenosljive bolezni, dve šolski uri, do tri celo in imamo to kot naravoslovni dan 4 do šolskih ur.

Kdo določi pa vsebino, oziroma preko katere literature izoblikujete vsebino?

Nacionalni inštitut za javno zdravje je izdal katalog vsebin in so oni že naredili eno shemo in se pač tistega držimo. Drugače strokovna literatura je pač medicinska, kar se tiče teh na primer, kako je že...družinski vodnik.. Pač strokovna literatura, ni to Google pač da potipkamo in Wikipedia, tako da uporabljamo samo preverjeno in strokovno literaturo, tisto recimo, pa mogoče za zanimivost, novosti, ki so, pač normalno spremljaš pa tudi preko interneta, morajo pa biti vseeno preverjene informacije.

Kako so določene oz. izbrane teme, ki jih ponujate?

Preko inštituta, inštitut za javno zdravje.

Ali za poučevanje te teme potrebujete privolitev staršev? Če da, kako to dovoljenje pridobite? Kako se starši odzivajo?

Ne, ne nikoli.

Kakšni so odzivi otrok pri poučevanju spolne vzgoje?

Ma, zelo dobri. Večinoma no, zelo, ma, sploh nismo imeli še negativnih, deveti razred pa sploh. Največ slabih izkušenj mogoče je bilo obdobje v sedmem razredu, ne zaradi teme, ampak mogoče prehajanja iz otroka v odraslo osebo, bolj razvojno ne, da mogoče se malo težje dela z otroki, malo več so taki živahni. V devetem so pa že dosti bolj zreli in jih tudi zanima in tudi tako informacije zlo, so kot ena spužva ne, kar jemljejo naše informacije. Jih zanima no.

Ali na obravnavo in izbiro tem, ki jih poučujete, vplivajo javne polemike o spolu in spolnosti?

Ma, večinoma tako mladostniki dosti že sami vedo ne, se pravi itak mediji jim dajo določene informacije, je internet in je radio in je televizija in dosti vejo, niso pa vse informacije prave, tako da potem zaradi tega mislim, da sva midve tlele pač s sodelavko zadolžene za to, da jim razjasniš kaj ni res in mogoče kakšenkrat te prav presenetijo z vprašanji. Ti postavijo kakšno tako vprašanje k dejansko niti ne veš, da bi mogoče že vedli, ampak vejo ne, zdaj pač ali je tisto resnično ali ne pa je spet druga stvar.

Ali se starši odzivajo na vaše poučevanje spolne vzgoje, ste imeli zaradi tega že kakšne težave?

Zaenkrat še ne. Prej šola mogoče, ne, da bi na primer svetovalna delavka imela kakšno opombo, opozorilo. Na eni šoli se je zgodilo to, da je ena mladoletnica že imela spolne odnose, se pravi je to mladoletna oseba in smo morale biti pač malo bolj pozorne pri temu. Samo opozorilo smo dobile. Če ne starši pa ne.

Katere teme šole najpogosteje izbirajo?

Zdaj je tako, kar se tiče tega Nacionalnega inštituta, je določil obvezne teme, ki jih morajo vse šole, vsi razredi vzeti potem pa midve smo dale še dodatne teme, da nekako zakriješ font ur. ker mi moremo pač toliko ur na dan imeti, da pač smo zadostile tem našim potrebam po urah ne, ki jih moramo pač narediti kot izvajalke. Drugače je pa ta katalog vsebin, ki smo ga pripravile, midve se ga že držimo, ker je to neka novost in v tem katalogu smo v bistvu predstavile kaj, zakaj je pomembno, kakšne stvari, oziroma kakšne teme more šola vzeti.

In recimo prav tako, v eni razpredelnici so obvezne vsebine, za vse razrede in koliko trajajo potem imamo pa dodatne izbirne vsebine, to so pa tiste teme, ki sva jih mi dve dodatno dodale in si jih šole lahko izberejo ni pa nujno, ampak ponavadi si jih vzamejo, zato da imajo potem naravoslovni dan tam od 4 do 5 šolskih ur.

Ali se pri poučevanju spolne vzgoje pogovarjate tudi o spolni usmerjenosti in spolni identiteti?

Tudi. Ja.

Pri kateri temi?

Ne to vse v sklopu teh, ne to oziroma bolj v naši mislim, da preko nacionalnega inštituta ni bilo istospolno usmerjenih in tega, mi pa pač opozorimo ne. Da obstajajo tudi ljudje, ki so drugačni in to so istospolno usmerjeni. Jim razložiš pojme kdo so, kaj so, zakaj so in tako, otroke kar zanima. Zdaj mislim nismo imele še nobenih težav, da bi se recimo otroci drugače, grdo izražali, da bi jih obsojali, znajo presenetiti otroci. So zelo odprtih glav.

Se pravi odzivi otrok niso negativni?

Večinoma ne.

Imate tudi temo medsebojni odnosi?

Ja, to v osmem razredu in lih tako traja dve šolski uri in tukaj se veliko pogovarjamo, delamo preizkuse, ene igre in preko teh iger in poskusov otroci spoznajo kako so medosebni odnosi pomembni, še posebej v današnjem času, ko vemo da je internet in ostale stvari da so v ospredju.

Ali se pri medsebojnih odnosih pogovarjate tudi o odnosih med istospolnimi pari?

Ma, prou pri medosebnih odnosih ne. To ne. Bolj pri spolnosti in spolni vzgoji.

Ali vključite tudi homoseksualne spolne odnose oz. spolne odnose, ki niso heteroseksualni?

Ne gremo v natančen opis. Povemo pač, da se zaljubijo moški v moške in ženske v ženske, to, prav kako potekajo tej spolni odnosi pa ne. V bistvu niso niti izrazili nekega zanimanja. Zdaj, če bi vprašali bi jim pač normalno tudi to povedali.

Pri heteroseksualnih spolnih odnosih pa opišete prav spolni akt.

Ja, to pa v bistvu prav že od tretjega razreda, ne opišemo ampak povemo kako pride do rojstva otroka. Otroke zanima, sicer na primerno starost, ne normalno. Že od tretjega razreda ja. V bistvu imamo temo rojstva, tako da v bistvu že kot otroci vedo da ne pripelje otročička štorklja.

Omenite tudi spolne identitete?

Ma, ne prav. V bistvu to se bolj dotaknemo. Ni da se prav posvečamo na široko tej temi, omenimo da obstajajo tej ljudje no.

Imate kakšne razloge, zakaj se ne poglobite v to temo?

Ja, mogoče, na eni šoli so nas prav prosili, da ne govorimo preveč o tem, tako da na tisti šoli smo potem to upoštevale in tudi otroci niso nič vprašali in nismo nič povedali. Pač je bila želja šole, da se tej temi izogneva in smo seveda upoštevale. Zdaj prav, ne nimamo nekega razloga. Pač se mogoče bolj tem, um, običajnim medosebnim odnosom ne, oziroma spolnosti med moškim in žensk, ker potem govorimo tudi o nosečnosti o poteku nosečnosti, pa tudi filmčke se prikaže.

Pa pri spolno prenosljivih boleznih omenite tudi homoseksualne spolne odnose?

Ne, mislim da ne.

Ali bi bili imeli kakšne zadržke, če bi bila določena tudi tema o odnosih in spolnosti med osebami istega spola oziroma če bi bilo obvezujoče pri odnosih in spolnosti upoštevati tudi istospolne pare? Torej, da bi bila to tema določena s strani inštituta?

Ne, ne bi. Če ti dajo, mislim, da je tako, če ti dajo strokovnjaki neka vodila, da tiste stvari, ki so zaželeni, da jih poveš oziroma ne.

Ali bi bili pripravljene obravnavo spolne vzgoje razširiti tudi na homoseksualne odnose, če bi na temo imeli več informacij oz. če bi lahko dobili zunanjo pomoč?

Ne, ne bi imela nobenih zadržkov.

Ali bi se bili pripravljene izobraževati na to temo?

Seveda. Zdravstvena vzgoja je zelo obširna tako, da moreš sprejet pač spremembe. Ne živimo več v letu tisoč sto.

Bi želeli še kaj dodati, kar se vam zdi pomembno?

Ma, čim več, da bi vedli otroci, se pravi recimo, sej lahko se bo zdelo zdaj tako, ko smo bili mi majhno se o teh stvareh ni toliko govorilo in če ne veš, te je strah, ne veš kaj se bo zgodilo ima še ene take negativne občutke ob vsemu kar ti je tuje in tudi to povemo, da morajo bit otroci veseli, da se o teh stvareh danes več pogovarjamo da niso to neke tabu teme več in če bodo vedeli stvari tako kot se pač dogajajo v resnici, lahko preprečijo te nosečnosti, spolno prenosljive bolezni in normalno več kot veš, potem lahko preprečiš marsikaj nezaželenega.

Preko delavnic sem videla da otroke ful zanima to in si želijo čim več vedet, tudi preko filmčkov tudi take življenjske zgodbe ne, vmes če mamo kašen primer ali karkoli, da jim te stvari poveš in otroci so zelo poslušni, se posebej pri takih bolj občutljivih temah. Ma, tako dosti preko kakšnih videov posnetkov, no sej na tistem video posnetku so tudi omenjeni homoseksualci in ena punca, sicer posnetek je zelo star, a že takrat se jih je omenjalo ne. Tako, da že preko tistega mi, pri povzetku filmčka omenimo različnost, da smo si različni, da nismo vsi enaki in da moramo bit strpni predvsem eden do drugega. Dosti poudarimo ljubezen, dosti poudarjamo kdaj je pravilen čas da se začnejo spuščati v spolne odnose.

Ta posnetek se da dobiti preko spleta?

Ne, je kot interno gradivo, je pa kar star, mislim da iz leta 1998, že kar star, je pa tko, recimo kašne stvari so zastarele in to pol avtomatično, mi novosti povemo. Uči določene stvari, ki so še veljavne, recimo kakšni podatki so zastareli in tisto kar je zastarelo povemo, da ni več tako.

Mi lahko poveste naslov?

Pogovarjamo se o spolnosti. Tu v bistvu mladi govorijo, oziroma mladi, ki so že imeli spolne odnose in dajejo v bistvu neke nasvete mlajšim in tej nasveti so isti naj se ne tko hitro spuščajo v spolnost naj premislijo, naj najprej imajo nekoga radi, da naj se ne iz radovednosti spuščajo, pa take stvari zlo življenjske no. Filmček je zelo star in so bile že vse te teme »in« in so še vedno. Potem pa tudi filmček razvoj otroka, to je pa tudi na internetu. Zelo lep. Kaže kako pride do oploditve in do tega, kako se začne otročičke razvijati.

Torej obvezno je kar določi inštitut?

Ja, to je od letos naprej. Prejšnja leta je bilo svobodno in so si šole izbrale tisto kar so želele.